91-5
L22

3.60

LATVJU SONETS

100 gados

B, L

91–5
L 22

L
810

LATVJU SONETS

100 gados

1856–1956

Antoloģija

K. DZIĻLEJAS
ievads un izlases sakārtojums

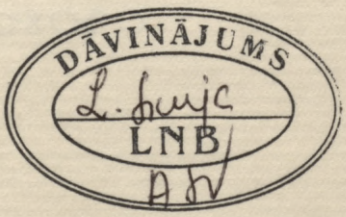

IMANTA
KOPENHĀGENĀ
1956

Šīs grāmatas ietērpu
un iekārtojumu veidojis
Ojārs Jēgens

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
99-7.977
0308046784

Bianco Luno A/s
København

LATVJU SONETS

vēsturiskā attīstībā

I. SONETA VĒSTURE

1. *Sonets pasaules literātūrā.* Soneta nosaukums ir daudz vecāks par to dzejas formu, kuŗas apzīmējumam to tagad lietojam. Tas radies jau *provansiešu* trubadūru dzejā kā katras dziedamas dziesmas, nevis kā kādas īpašas dziesmas nosaukums: *canzone* – *canconette* – *chansonetta* – *sonett* – no vārda »*son*« (melodija).

Ap 13.g.s., kad iezīmējās bruņinieku laikmeta un ar to saistītās dzejas mākslas pagrimšana, trubadūru dzejas tradicijas turpinājās Italijā: Dante un Petrarka bijuši labi trubadūru dzejas pazinēji, cienītāji un pat atdarinātāji. Tomēr Italijā provansiešu tradicijas nav pārņemtas tikai atdarinājumam, bet dzejas attīstība tur gājusi savus ceļus. Tas ir bijis renesanses laikmets dziļākā nozīmē arī dzejai, un to iezīmē divi jauni apstākļi: pirmkārt, itaļu dzejnieki, pretstatā algotņiem – trubadūriem, nāk no neatkarīgākām literātu un zinātnieku aprindām; otrkārt, bez provansiešu tradicijām itaļu dzeju ietekmē arī klasiskā literātūra.

Sicīlija ir bijusi itaļu nacionālās valodas un dzejas šūpulis, un tā par »sicīliešu dzeju« runāts vēl Dantes un Petrarkas laikmetā, kad lielākie dzejas meistari nākuši galvenām kārtām no Italijas vidienes.

Arī »sicīliešu« resp. itaļu nacionālajā dzejā līdztekus vienādā nozīmē lietoti vārdi »*canzone*« un »*sonetto*«. Bet ap 13.g.s. »sonets« sāk apzīmēt īpašu dzejas formu, kas nošķīrusies no kancones. Par soneta pirmveidu mēdz uzskatīt kādu Mesera Polo dzejojumu, kas uzrāda jau zināmu formas veidojuma stabilitāti: dzeja sastāv no 14 rindām (kanconē nenoteikts rindu skaits), tanīs mainās 4 un 5 pēdu jambi (kā kanconē); rindas saistītas ar beigu vārdu akcentētām zilbēm (asonancēm). Vēl viens solis – un top dzejoļa kompozicija, kas kļūst par tradicionālu formu ar simmetriskām rindām un noteiktu atskaņu sistēmu.

Par šādu »gatava« soneta »izgudrotāju« minēti gan kapujietis *Pjers della Viņja* (*Vigna*, dz. ap 1190), gan viņa laika biedrs, sicīlietis *Džakomo de Lentino* (*Jacobus de Lentino, domini imperatoris notarius*), kas dzejojis ap 1215–1233.g. Abi tie bijuši juristi, zinātnieki un literāti, ne vairs bruņinieku laikmeta trubadūri.

Kādu gadsimtu vēlāk Italijā nodibināta arī soneta teōrija ar kanonisku kompozicijas likumību. Tāda atrodama Padujas jurista *Antonio da Tempo* traktātā *Summa artis rithmici* (1332), kas vēl nākamajos gadsimtos noderējusi par sonetistu rokasgrāmatu un mācības grāmatu augstskolās. Tur noteikts, ka normālsonetam (*sonettus simplex*) ir šāda kompozicija: oktāva resp. 2 kvartas (*pedes*) + sekstets resp. 2 terces (*voltae*). Šādā pantu veidojumā esot atrasts »zelta grieziens« (*sectio aurea*): oktāvas un sekstas attiecības aptuveni līdzinoties visa dzejoļa un oktāvas attiecībām (8:6 = 14:8). Šo 14 rindu kompoziciju var paplašināt ar īpašu beigu rindu jeb kodu (*sonetto con coda*). Vairākus sonetus ar kopēju tematiku var apvienot ciklos, no kādiem visideālākais ir sonetu vainags (*corona dei sonetti*), t.i., 14 soneti sasaistīti īpašā atskaņu sistēmā, un šo sonetu rindas satek kopā 15. sonetā (*sonetto magistrale*). Sonetu metrika – 5 pēdu resp. 10 zilbju jambs.

Tā bija nodibinājies t.s. »renesanses sonets«, saukts arī *Dantes – Petrarkas sonets*, jo tā ziedu laiks saistās ar šo divu izcilāko sonetistu vārdiem. Itaļu dzejā tas paliek par tradicionālu formu līdz pat 17.g.s., un to kā gatavu paraugu pārņem citu tautu dzejnieki.

Renesanses soneta kompozicijas schēmas ir šādas:

2 kvartas ar pārmiju atskaņām + 2 tercas
abab – abab – cdc – dcd
abab – abab – cde – cde

2 kvartas ar apskāviena atskaņām + 2 tercas
abba – abba – cdc – dcd
abba – abba – cde – cde

(Atskaņu kārtībā, īpaši tercās, iespējamas arī citādas variācijas.)

Dante Aligjēri (*Alighieri*, 1265–1321), lielākais itaļu dzejas ģenijs, rūpīgi izkopto soneta formu kā dzejas meistarības paraugu atstājis pasaules literātūrā par nezūdīgu mantojumu. Jaunu ceļu viņš pašķīris soneta attīstībai ar tik plašu ciklisku virknējumu kā *Vita nuova*, ko mēdz uzskatīt par lirisku romānu (*el libro della mia memoria*). Tanī iepīti arī jauni, paplašināti soneta varianti – *sonetti duplices* (7. un 8. nod.) pēc schēmas:

aabaab – aabaab – cddc – cddc

Frančesko Petrarka (1304–1371) līdzās Dantem bijis sonetu lielmeistars ar tālejošu ietekmi kā itaļu, tā citu Eiropas tautu dzejā. Romas senātā un Parīzes universitātē viņš godināts ar »dzejnieka vainagu«.

No Italijas sākusies soneta uzvaras gaita pa citām Eiropas zemēm. *Marķīzs de Santiljana* (1398–1458) to pārnesis uz *Spāniju*. Slavenākais un arī ražīgākais sonetists tur bijis *Lope de Vega*

(1562–1635), kas atstājis ap 1500 sonetu, pie kam tikai apm. puse tekstu uzglabājusies rokrakstos.

Portugalē sonetistu mākslas kalngalu sasniedzis viņa laika biedrs *Luijs de Kamoess* (*Camoes*, 1524–1580), atstādams 197 sonetu tekstus. *Francijā* ap to pašu laiku renesanses sonetu cēlusi godāvesela virkne 16.g.s. dzejas meistaru, kā: *Pjērs de Ronsārs* (1524–1585), *Joachīms di Bellē* (*Belley*, 1525–1560), *Luīze Labē* (1526–1566) u. c. *Vācu* zemēs renesanses sonets izplatījies mazliet vēlak, tikai 17.g.s.: *Pauls Flemings* (1609–1640) un *Andrejs Grifijs* (*Gryphius*, 1616–1664) bijuši pirmie ievērojamākie sonetisti; pēdējais no tiem arī mēģinājis »lauzt« sastingušo soneta formu un bijis lielākais vācu sonetists pirms renesanses soneta norieta.

Anglijā ap to pašu laiku (16.g.s.) arī pēkšņi radusies slavenu sonetistu saime, bet tur sonets guvis citādu attīstības veidu. Tradicionālā renesanses forma tur sākumā nav iesakņojusies, bet attīstījusies jaunās brīvākās variācijās. Galvenie soneta formas reformātori bijuši *Edmunds Spensers* (1552–1599) un *Viljems Šekspīrs* (1564–1616), tie veidojuši savu īpatnēju formu, kas savukārt pēc tam laidusi saknes arī citu tautu dzejā.

Spensera sonets izveidojies pēc šādas schēmas ar brīvāku atskaņu sistēmu:

3 ar atskaņām saistītas kvartas + distichs
abab – bcbc – cdcd – ee

Šekspīra soneta schēma ir vēl brīvāka:
3 ar atskaņām nesaistītas kvartas + distichs
abab – cdcd – efef – gg

17.g.s. beigās un 18.g.s. iezīmējas *soneta norieta* visās Eiropas zemēs. Tā italietis Benadeto Menčīni (1646–1704) savā *Dell'arte poetica* saka, ka dzejot soneta formā nozīmējot »gulties Prokrusta gultā«. Šekspīra rakstu 1766.g. izdevumā Stīvensa priekšvārdos teikts: »Soneti te nav uzņemti, jo pat ar visstingrākiem parlamenta lēmumiem lasītājus nevarētu vairs piespiest tos lasīt.« Arī vācu dzejā reti kāds dzejnieks (kā vidzemnieks Reinholds Lencs) atceras Petrarkas sonetu īpatnējo skaistumu. Pat tāds dzejas dižgars kā Ģēte (1749–1832) sākumā necienī sonetu, tomēr mūža otrā pusē pievēršas tam. Bet Ludvigs Tīks (1773–1853) pazobojas: »Ein nett honett – Sonett so nett zu drechseln . .«

Jauna interese par sonetu rodas *romantisma* laikmetā ap 19.g.s. sākumu. Soneta dzimtenē Italijā *Ugo Foskolo* (1778–1827) kļūst par pasaules rekordistu, sacerēdams 2142 sonetus. Vācietis V. Humbolts (1767–1835) gribējis kļūt tam līdzīgs un triju gadu laikā katru dienu sacerējis pa sonetam, bet līdz savai nāvei paguvis uzrakstīt tikai 1183 sonetus. Viņa laika biedrs Aug. Vilh.

Šlēgels (1767–1845) arī bijis ražīgs sonetu sacerētājs un itaļu renesanses sonetu atdzejotājs. Fr. Rikerts (1788–1866) kļuvis slavens ar saviem patriotiskajiem »bruņotajiem sonetiem« 1812/13. g. cīņu laikmetā. Franču kritiķis un sonetists Sen-Bēvs savā lit. vēstures parskatā (*Tableau historique et critique de la poésie française*, 1827–28) aicinājis atgriezties pie itaļu sonetistiem. Anglijā ap to pašu laiku daudzražīgi sonetisti bijuši Viljems Vordsvorts (1770–1850), Elizabete Brauninga (1806–1861) u. c. Rietumeiropas lirikas ietekmē sonetu uzplaukums nācis arī slavu zemēs: slovaks Jans Kollars (1793–1852) sadzejojis milzu eposu *Slavy dcera* 615 sonetos, polis Ādams Mickevičs (1798–1855) bijis liels Petrarkas cienītājs, sacerējis plašāku *Krimas sonetu* ciklu un pievērsis arī krievu Aleksandru Puškinu (1799–1837) soneta formai. Arī Skandināvijā radies liela stila sonetists norvēģa Sebastjāna Vehavena (1807–1873) personā; tas sacerējis plašu sonetu ciklu *Norges dæmring* (1834). Pat tā laikmeta ievērojamie skaņraži, kā Fr. Šūberts un Fr. Lists, čakli komponējuši mūziku ar Petrarkas u. c. sonetu tekstiem. Tikpat pateicīgs sonetu uzplaukumam bijis 1848 g. revolūcijas u. c. politisko lielo notikumu laikmets, kas, piem., R. Hamerlingu (1830–1889) ierosinājis sacerēt sonetos slavinājumu Vācijas nacionālsapulces sanāksmei Frankfurtē.

Jauns attīstības posms soneta vēsturē iezīmējies 19.g.s. otrā pusē, un tas vedams sakarā ar *franču* simbolistiem un t. s. parnasistiem, kas daudz nodarbojās ar dzejas formas problēmām. Tā radās sonetu variācijas, kas pieļāva atkāpšanos no renesanses soneta tradicijām: pirmkārt, tradicionālā jamba vietā nāca arī citi pantmēri, kā daktilis un anapaists (vācu dzejā arī trochajs); otrkārt, sekojot jau Grifija mēģinājumiem, brīvi variēja pantpēdu resp. zilbju skaitu (ar vai bez simmetrijas pantos); treškārt, pēc Šekspīra parauga, radās brīvāka atskaņu sistēma un līdz ar to rindu skaitu pārkārtojums pantos (piem., arī 4–3–4–3, 4–3–3–4 rindās u. c.). Vislielāko vaļību atļāvās *Šarls Bodlērs* (1821–1867) savos 44 *Les fleurs du mal* sonetos, kas savukārt revolūcionizēja soneta formas turpmāko attīstību. Tas bija sonetu »modernisms« pretstatā »klasicismam«. Teodors Banvijs (1823–1891) teorētiski formulēja (*Petit traité de poésie française*, 1872) šīs soneta formas pārvērtības, apzīmēdams renesanses sonetu par »*rēgulāru*«, bet franču dzejnieku pārveidoto sonetu par »*irrēgulāru*«. Mazliet vēlāk vācu dzejā irrēgulāro sonetu brīvi variēja *R. M. Rilke* (1875–1926) savos *Sonetos Orfejam* u. c.

Irrēgulārā sonetā kvartas nesaistās ar atskaņām; tās veidojas dažādās variācijās, piem.:

abab – cdcd abba – cdcd abbb – accc
abab – cddc abba – cddc aaaa – bbbb

Jaunākā laikmeta lirikā sastopamas līdztekus gan rēgulārā (renesanses un angļu), gan irrēgulārā soneta formas. Rodas vēl brīvākas kompozicijas tendences, kas parādās brīvā pantmērā (bet ar atskaņotiem vārdiem rindu beigās), pie kam atskaņas bieži aizstātas asonancēm.

Tā soneta vēsture turpinājusies jau apm. 750 gadus, un tas kļuvis joprojām par bieži lietojamu dzejas formu ne vien Eiropā, bet arī Amerikā – tiklab anglosakšu kā latīņu zemēs, un austrumos tas nokļuvis līdz Indijai un Japānai.

Ir visai zīmīgi, ka soneta uzplaukums viļņveidīgi atkārtojas arī 20.g.s. lielo notikumu laikos: kā pirmā, tā otra pasaules kaŗa laikā un sekojošos garīgās intensitātes posmos.

2. *Soneta tematika vēsturiskā attīstībā.* Trubadūru dzejai, no kuŗas tradicijām izaudzis sonets, patiesībā bija viens vienīgs temats: mīla. Itaļu renesanses sonetā pārmaiņus skan jau divas stīgas: mīla un nāve (plašākā nozīmē – dzīves apcere).

Dažkārt izteikti apgalvojumi, ka soneta forma radīta tikai šaurai tematikai, un modernajā laikā tā vairs nevarot noderēt tāpēc vien, ka mūsdienu cilvēka psīche ir tik lielā mērā diferencējusies un komplicējusies, ka tā nav iekļaujama tradicionālā formā.

Vajadzīgs tikai iepazīties ar sonetistu tematiku dažādos laikmetos, lai redzētu, ka šāds uzskats ir nepareizs. Lai atceramies, ka jau Dante savā *Vita nuova*, poēmā sonetu virknes formā, bija pratis ielikt ir episku, ir filozofisku, ir emocionālu saturu. Intellektuālai dzejai vienmēr un visur soneta koncentrētā forma varējusi būt piemērots izteiksmes līdzeklis.

Šinī sakarībā aizrādāms uz nule jaunākos laikos ievēroto faktu soneta vēsturē: arī Aleksandra Puškina (1799–1837) romāns *Jevgeņijs Oņegins* ir sacerēts sonetu formā – 14 rindu pantos, tikai ar mazliet grozītu atskaņu schēmu ababccddeffegg. Piem. (K. Dziļlejas atdzejojumā, *Poētika* 1949):

Lūk, te ir panti, Ļenska roka
Tos rakstīja, kā zināms man:
»Kādēļ, kādēļ man sirdi moka
Baigs rēgs un zvani dobji skan?
Ko sola liktenis man rītā?
Acs maldās tālē, miglā tītā.
Ak, vienaldzīgs man tagad viss,
Lai nāk, ko lēmis liktenis.
Vai jākrīt man ar lodi krūtīs,
Vai šoreiz mani saudzēs tā,
Viss viens, ir dienā, nedienā
Tu allaž stāvi ceļa jūtīs.
Lai slavēts dzīves gaišais prieks,
Lai slavēts arī nāves miegs!

Jau vācu dzejnieks *Adalberts Šamiso* (1781–1838) atzinis soneta formas daudzveidīgo piemērotību: »Soneta 14 rindas dod vairāk telpas nekā sakāmvārdam, aforismam, epigrammai vien. Tanīs var attīstīt domu gaitu, izpausties jūtās ... 14 rindas dod laiku uzkavēties un atvadīties ... Sonets kā saule un zvaigžņota debess griežas ap neredzamu polu – mikrokosmu.«

Viens no visjaunākajiem un cītīgākajiem soneta formas un vēstures pētniekiem, vācu literātūrvēsturnieks prof. *Valters Mönchs* (*Das Sonett, Gestalt und Geschichte*, 1955) par soneta tematiku saka: »Neviena cita lirikas ciešā forma nevar uzrādīt tādu satura daudzveidību kā šis 14 rindu veidojums: visaugstāko un visdziļāko, cildenību un zemiskumu, gaismu un tumsu, nopietnību un rotaļību ... dzīves pretstatus un pašu dzīvi. Reālās un imāžinārās pasaules īstenība un vīzijas atrod tanī savu atspoguļojumu. Tā rindas var slavēt Dievu un lādēt velnu; tās cildina ir Mariju, ir Venēru; tās izteic Petrarkas mīlas smeldzi un Bodlēra *Ļaunuma puķu* kairumu; tanīs koncentrējas Šekspīra traģiskās dzīves atziņas, renesanses platoniskā ideju metafizika, Mikelandželo un Džordano Bruno tipa mākslinieku un filozofu prātniecība. Visos laikmetos tautu un partiju politiskais fanātisms lietojis sonetu kā epigrammatisku formu sava rūgtuma, naida un nicināšanas, kā arī savu līdz reliģiskai ticībai sakāpinātu kaislību izpausmei. Visu novadu un reģionu dabas ainavas tanī ietveŗamas: meži un tīreļi, jūŗas un upes ... ir Elīzijas lauki un Letas straume ... Sonets atsauc lielo vēsturisko personu garus; simtkārtējās ainās, izolētās un cikliskās, tas atdzīvina pagātni un atkārto teiksmas un leģendas. Antīko dievu un varoņu tematika, kas klājusi Rūbensa audeklus, bijusi ietilpināma arī humānistu soneta miniatūrformātā. Cilvēces vēstures diženākie vīri un sievas portretējas četrpadsmit rindās, tāpat kā tanīs nogleznojas senās un modernās pilsētas ar savu mašīnu pasauli.«

Tāpēc ir iemesls domāt, ka soneta vēsture vēl nebūt nav beigusies, bet turpināsies joprojām.

3. *Sonetu meistari un meistarsoneti.* Soneta ilgajā vēsturē ir bijuši gan uzplūdi, gan atplūdi. Sonets ir pacēlies augstā dzejas vilnī tad, kad diletanta roka nav kūlusi seklu peļķi, bet kad dzejnieks bijis dziļas straumes, lielas brāzmas nests. Jo jātop meistarsonetam, lai tas dzīvotu ilgu mūžu; bet meistarsonetu var radīt soneta meistars!

Ne soneta meistari, ne meistarsoneti nav meklējami seklā un viduvējā ikdienas dzejas līmenī, tie nāk pa laikmetiem kā garīga brieduma vēstneši. Mönchа uzskaitījumā pasaules literātūrā tādi ir bijuši: itaļu Dante un Petrarka, portugaļu Kamoess, spāniešu Lope de Vega, Kventāls, Dario, franču Ronsārs, Bodlērs, Valerī,

angļu Šekspīrs, Miltons, Vordsvorts, vācu Grifijs, Ģēte, Rilke, rumāņu Eminesku, poļu Mickevičs; tiem līdzās vēl minami krievu Brusovs un Baļmonts un austriešu sonetu vainagu lielmeistars Jozefs Veinhebers (1892–1945).

Sonetista meistarību, protams, ieguvuši ne vien tie, kas spējuši sacerēt tūkstošiem sonetu (kā Lope de Vega), bet kas arī samērā nedaudzus sonetus darinājuši ar tādu rūpību, par kādu runā Stefans Melarmē (1842–1898): »Dažkārt nopūlos savas trīs dienas, kamēr atrodu pareizo saskaņu starp atsevišķiem soneta pantiem«.

Šādiem meistarsonetiem tad arī jātuvojas ar pietāti, kādu prasa Mönchs no mūsdienu dzejas cienītāja: »Tikai ar *brieduma sasniegumu* un »zinātnisku« izpratni lasītājs izbauda *soneta burvību, kas ir vairāk nekā vienkāršā dzeja.*«

II. SONETS LATVJU DZEJĀ

1. *Latvju sonets* 100 *gados.* Tikko bij iespiesta E. Glika latviskotā *Bībele* (1689), kad Dundagas mācītājs *Johans Višmanis* laida klajā pēc vācu dzejas teorētiķa Mārtiņa Opica (17.g.s.) parauga sacerētu grāmatu par dzejas mākslu latv. valodā (*Der unteutsche Opitz,* 1697). Starp dažādām pamācībām, kā dzejot latviešu valodā, tur bija sniegti arī daži *soneta* paraugi. Taču kopš tā laika pagāja ap 150 gadu, kad neviens šiem paraugiem nesekoja, un tie aizmirsās. Jo 18.g.s., kā redzējām, bija neauglīgs laikmets sonetam visā Eiropas literātūrā. Laicīgās latviskās dzejas nodibinātājs, Vecais Stenders, bija elementārāku dzejas formu cienītājs un ņēma tai paraugus no vācu 18.g.s. sentimentālistiem, bet pašu latviešu dzejas ģenija izpausmei joprojām noderēja tautas dziesmu trochajiskie pantiņi, un individuālai mākslas dzejai vēl nebija pienācis atmodas laiks. Vispirms bija vajadzīga izglītība, kas palīdzētu atraisīties dzejas talantam. Labvēlīgāki apstākļi radās tikai 19.g.s., pēc dzimtbūšanas atcelšanas, kad latviešiem pavērās skolu durvis.

19.g.s. sākumā pirmie latviešu dzejnieki (Neredzīgais Indriķis, Ansis Līventāls, Ernsts Dinsberģis, Jānis Ruģēns) nav pievērsuši savu uzmanību sonetam, vai arī nav atzinuši to par piemērotu savai vēl neizkoptai dzejiskai izteiksmei.

Tikai 1856. *gadā iesākās latvju soneta vēsture,* kad nāca klajā *Juŗa Alunāna* (1832–1864) *Dziesmiņu* I daļa. Jaunais autors, kas bija baudījis Jelgavas ģimnazijas un Tērbatas universitātes izglītību, sniedza gan oriģināldzejoļus, gan cittautu dzejnieku darbu atdzejojumus. Viņa atdzejojumu nolūks bija »rādīt, cik latviešu valoda spēcīga, jauka«. Oriģināldzejā viņš tālu pārspēja savus priekštečus, un tā viņam bija radies arī nodoms likt mani-

festēties latviešu dzejas valodas spēkam un jaukumam arī grūtajā soneta formā. Vistiešākos paraugus viņš aizguvis no sava laikmeta vācu dzejniekiem – arī renesanses soneta formu, kas 19.g.s. sākumā bija ļoti iecienīta. Pie tam, politiski tendenciozie Rikerta un Hērvēga soneti labi atbilda »jaunlatvieša« J. Alunāna nacionālās atmodas centieniem.

Pēc senās tradicijas, renesanses tipa sonetus vajadzēja sacerēt *jambā*. Bet vācu dzejā iestājās lūzums: saka sacerēt sonetus arī vācu dzejai labāk piekļāvīgajā *trochajā*, kā to, piem., bija darījis Gotfrīds Augusts Birgers (1748–1794) veltījumā sonetistam Aug. Vilh. Šlēgelim (*Kraft der Laute, die ich rühmlich schlug . . .*). Jau Višmanis bij atzinis, ka latviski vislabāk dzejot trochajā. Tā arī J. Alunāns savus sonetus rakstījis ir jambā, ir trochajā, ar to laikam gribēdams demonstrēt, ka nākotne pieder latvju trochajiskajam sonetam. Taču arī latvju dzejā vēlāk nostiprinājās jambiskais sonets.

Bet ne jambiskais, ne trochajiskais sonets latviešu dzejā neievies ās tik viegli. J. Alunāna tuvākie pēcteči (Fr. Brīvzemnieks, Lautenbachs, Kaudzītes Matīss, Auseklis u. c.) gan pamēģināja rakstīt dažus sonetus, bet šie dzejnieki nebij Alunāna ierādītā ceļa turpinātāji. Notikās tā, kā Ed. Virza savā didaktiskajā poēmā *Dzejas māksla* (1927) par J. Alunānu un viņa sonetiem teicis:

Tukšs, neapstrādāts tiem bij priekšā dzejas klajs,
Tur Juris Alunāns, *gudrs vārdu radītājs,*
Kuŗš latvjiem dāvāja no vāciem pārstatītu
Tai laikā sonetu *ar mākslu sarežģītu.*
Bet piemērs cēlākais, mums Alunāna dots,
Uz laikiem palikās tik viņa paša gods.

Tautiskā romantisma laikmetā klasiskās dzejas grodās formas vispār nebij iecienītas, dominēja Ausekļa, Pumpura un Lautenbacha iedomātā latv. tautas dzejas renesanse vai pēc vācu sentimentālo romantiķu paraugiem darinātie nepretenciozie četrrindu pantu virknējumi.

Ievērojamākais sonetists 19.g.s. beigās bija *Pēteris Blaus* (1856–1930), kuŗu raksturodams, P. Ērmanis pareizi saka: »Blaus ņēmās atjaunot J. Alunāna sākto dzeju klasiskā formā. Ne velti Blauam jaunībā J. Alunāns bijis mīļš.« Lielāks skaits viņa sonetu ievietots kop. rakstu I sējumā *Asnu mēnesis* (1912), kur atrodams arī *pirmais latvju valodā sacerētais sonetu vainags »Tev«* (pirmiespiedums T. Zeiferta *Jaunajā ražā* I, 1898).

Kad 19.g.s. beigās un 20.g.s. sākumā radās tādi dzejas dižgari kā R. Blaumanis (1863–1908). J. Rainis (1865–1929), Aspazija (1868–1943), J. Poruks (1871–1911) un K. Skalbe (1879–1945), sonets palika neievērots. (R. Blaumanis gan sacerējis vienu sonetu

– vācu valodā!) J. Raiņa atstātājā milzīgajā lirikas mantojumā atrodams viens vienīgs sonets, Aspazijas pēdējā lirikas grāmatā *Zem vakara zvaigznes* – trīs soneti. Tomēr zīmīgi, ka J. Rainis, kas visvairāk bija mācījies no cittautu dzejas paraugiem, pārvērta sonetu un pielāgoja to savai koncentrētai izteiksmei, radīdams savu īpatnējo formu – saīsināto sonetu jeb sonetīnu (4–3–2 rindas).

Soneta ziedu laiki latvju lirikā nāca 20.g.s. sākumā – pēc tam kad latviešu dzejnieki bij iepazinušies ar krievu simbolistiem un, netieši ar to starpniecību, arī ar franču sonetistiem. Visražīgākais sonetists bija *Viktors Eglītis* (1877–1945) kas sacerējis ne vien atsevišķus sonetus, bet vairākus ciklus un pat poēmas sonetu formā (*Mīlestības poēma* un *Dievu sūtne*). Taču uz viņu kā sonetistu attiecināms V. Damberga vispār izteiktais atzinums (*Sarakstīšanās ar Ed. Virzu un V. Eglīti*, 1954): »V. Eglītis pieder tai nemierīgo, nevienādo, vulkānisko radītāju grupai, kas līdz ar augstvērtīgiem darbiem dod arī mazāk vērtīgus un nevērtīgus.« Viņa ietekmē par daudzražīgu sonetistu kļuva arī *Kārlis Ješkabsons* (1879–1945), kuŗu raksturo Ed. Virzas *Dzejas mākslā* teiktie vārdi:

Arvienu viņa pants top nejaušību dragāts,
Kaut dzejas avotiem viņš daždažādiem bagāts.

Tā paša laikmeta sonetists bija *Jānis Akurāters* (1876–1937), kuŗa soneti lielākā skaitā (arī cikliski veidojumi, kā *Kurzeme* u. c.) atrodami viņa plašākajā lirikas krājumā *Dienu prieks* u. c. Viņš bija tieši franču sonetistu ietekmēts, brāzmains, emocionāls, bet formā bieži paviršs. Ed. Virza arī viņa Pegasu *Dzejas mākslā* zīmīgi raksturojis:

. . . gadus ilgus jau to nes pēc savas vaļas
Te mirkļa līksmībai, te izmisumam dots
Zirgs, viegli spārnotais, bet slikti iemauktots.

Kārlis Štrāls (1880), iepriekšējo laika biedrs, arī sacerējis lielāku skaitu sonetu un sonetu vainagu (tā pirmiespiedums *Zalktī* Nr. 1, 1908), bet viņam nav izdevies pārvarēt šīs precīzās dzejas formas grūtības, lai tanī atraisītos augstvērtīga dzeja.

Vēl tiešāk vecfranču (Ronsāra) un 19.g.s. sonetistu (Bodlēra u.c.) kā arī krievu dzejnieka Bŗusova ietekmē, izauga *Edvarts Virza* (1883–1940) kas vairākkārt apliecinājis savu iemīlēšanos šajos paraugos. Rūpīgāk par citiem tā paša laikmeta sonetistiem viņš kalis savus pantus, palikdams uzticīgs renesanses tipa jambiskajam sonetam un pūlēdamies izpildīt savu vēlēšanos:

Lai pants man, stila šķēršļus veicot,
Arvienu paklausīgs ir man . . .
Kā latīniska bronza skan.

Šī laikmeta sonetistiem vēl piebiedrojās teicamais formas meistars *Kārlis Krūza* (1884) ar savu sonetu grāmatu *Skaidrie strauti* u. c.

Ir visai zīmīgi, ka šis soneta ziedu laiks turpinājās arī 1. pasaules kaŗa un Latvijas neatkarības gadu patētiskajā lirikā, kad rēgulāro un irrēgulāro sonetu izkopa: *Pāvils Rozītis* (1889–1937), *Jānis Sudrabkalns* (1894), sniegdams arī sonetu vainagu *Iesvaidījums* (*Spārnotā armāda*, 1920), *Jānis Medenis* (1903), kas sevišķi iecienīja sonetu ar kodu, *Alfonss Francis* (1905), arī sonetu vainaga darinātājs, u. c.

Sākās arī reakcija: kā soneta, tā citu tradicionālo formu ienešana latvju lirikā dažiem dzejniekiem šķita nevajadzīga, mākslota greznība. Tā Plūdonis vērsies pret sonetistiem ar satiriskām parodijām (*Trioletas ar nagiem un sonetas ar ragiem*), bet P. Ērmanis, toreiz vācu ekspresionistu cienītājs, savā grāmatā *Es sludinu* (1920) parafrazēdams kādu E. Stadlera īgnu izteicienu, patētiski izsaucās: »Riebumā sonetu sviežu es nost, kakla saitei, pletdzelža gludinātai, žņaudzošai līdzīgu.« Vēlākos gados tie abi devuši meslus apnicinātajam sonetam!

Arveds Švābe (1888), sākumā būdams beļģieša E. Verharna ietekmēts brīvās formas cienītājs, drīz vien arī pievērsās sonetam un kļuva par visievērojamāko angļu (Spensera un Šekspīra) soneta kultivētāju latvju lirikā (*Bargā laikā*, 1947). Šī forma sen vairs nebija sveša, jo Fricis Adamovičs (1863–1933) bij atdzejojis lielāku skaitu Šekspīra sonetu. Taču oriģināldzejā to visbiežāk lietojis A. Švābe. Laika ziņā tas sakrita ar jaunu patētisku vilni latvju dzejā, kas sākās 2. pasaules kaŗa laikā un turpinājās trimdas gados, kad ap A. Švābi un J. Medeni izauga vesela plejāde krietnu sonetistu, kas iecienīja kā renesanses, tā angļu sonetu: *Elza Ķezbere* (1911), *Andrejs Eglīts* (1912), *Veronika Strēlerte* (1912), *Velta Toma* (1912), *Teodors Želtiņš* (1914) un citi vel jaunākas paaudzes liriķi.

Līdz ar *latgaliešu* jaunākās paaudzes nobriedumu, arī tanī kļuvuši pazīstami vairākti sonetisti: Madsolas Jons, Francis Murāns, Marta Skuja u. c.

Aptuveni lēšot (trimdas apstākļos nav iespējams apzināt absolūti visus latvju sonetistus un precīzi konstatēt viņu sacerēto sonetu skaitu), pieņemams, ka 100 *gadu laikā producējušies kādi* 135–150 *sonetisti, kas devuši apm.* 1200 *sonetu tekstus kopskaitā.*

2. *Latvju soneta formas variācijas.* Tāpat kā cittautu literātūrā, latvju sonets savā 100 gadu vēsturē uzrāda ļoti lielu daudzveidību kā tematikā, tā formas variācijās. Vācot un kārtojot materiālus šim apcerējumam un tekstu izlasei, apzināti apm. 100 autori ar 720 sonetiem. Lai gan ne pilnīga, taču tā ir diezgan prāva tekstu

masa, kuŗu var pētīt un »statistiski« apstrādāt, lai rastu pārskatāmību tiklab par latvju soneta vēsturiskās attīstības kopainu, kā par atsevišķiem slāņojumiem, pamatveidu tipiem un detalizētām formas īpatnībām.

Vispirms konstatējams, ka latvju soneta 100 gadu vēsturē recipēti tie paši *pamatveidi*, kādi nodibinājušies pasaules literātūrā vismaz septiņkārt ilgākā attīstības laikmetā: dominējošo lomu paturējis Dantes-Petrarkas »rēgulārais« sonets, bet jaunākos laikos tam līdztekus attīstījies arī franču tipa »irrēgulārais« un Spensera – Šekspīra sonets. Apzinātie teksti uzrāda šādas skaitliskas attiecības:

rēgulārais sonets.....	567	teksti
irrēgulārais sonets	98	teksti
angļu tipa sonets.....	55	teksti
Kopā	720	teksti

Visai interesanta ir latvju soneta *metrika*. Juris Alunāns, rakstīdams savus sonetus ir tradicionālajā *jambā*, ir *trochajos*, nepārprotami gribējis ierosināt sonetu metriski tuvināt latv. valodas īpatnībai – vārdu pirmās zilbes akcentējumam. Bet ko nu rāda mūsu soneta vēsture 100 gadu laikā? Milzīgu pārsvaru ir guvis jambs, un latvju sonetu metriskā analize pierāda, ka pēc ilgajiem strīdiem par un pret jambu ir attaisnojusies J. Rudzīša (Latv. modernās metrikas jautājums – *Daugavā* Nr. 7, 1936) teze, ka *»šim pantmēram latv. dzejā ir lielas ekspansijas tieksmes«*, un mūsu dzejas valodā tas nav vairs par svešu un nepiemērotu uzlūkojams. No apzinātiem tekstiem sacerēti:

jambā.....	680	soneti
trochajā	20	soneti
daktilā	9	soneti
amfibrachā	5	soneti
jauktos pantmēros	6	soneti
Kopā	720	soneti

Tālāk – latvju soneta attīstībā, neatkarīgi no *kompozicijas* pamatveidiem, konstatējamas dažādas variācijas, kuŗām tieši paraugi vai vismaz ierosinājumi arī jau atrodami soneta vēstures senajos gadsimtos. Renesanses soneta teorētiķis Tempo noteica stingru likumību soneta dzirdamai un redzamai kompozicijai: »zelta grieziens« to sadala divos pamatelementos: »oktāvā« (2 kvartās) un »sekstā« (2 tercās), pie kam rindas veidojamas simmetriski ar vienādu pēdu resp. zilbju skaitu. Šādai likumībai bij arī savs loģisks pamatojums: divi soneta pamatelementi

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA
99 - 7.977

sastāda »tezi« un »antitezi«, un, vēl tālāk ejot, katram 4 vai 3 rindu pantam vajadzēja izteikt loģiski noslēgtu frazi. Šo likumību jau pārkāpa Grifijs (17.g.s.), bieži lietodams t. s. »enžambementu« (pārkāpienu, t. i., frazes turpinājumu no viena panta otrā) un saraudams vai izstiepdams rindas nevienādā zilbju skaitā. Spensers ar Šekspīru deva 14 soneta rindām no renesanses soneta atšķirīgu pantu uzbūvi (4–4–3–3 vietā 4–4–4–2). Vēl tālāk gāja 18.g.s. angļu dzejnieki Kolridžs un Soutejs, kas sonetu »apgrieza otrādi«, rakstīdami to 3–3–4–4 rindās (t. s. »sonetesi«), kā to vēlāk darījis arī Bodlērs, vai arī sadalīdami 14 rindas divos līdzīgos posmos (7–7 rindās). Bodlēra laika biedrs Katuls Mendess rakstījis sonetus arī 4–3–4–3 rindu pantos. Tad vēl 18.g.s. radies Džambatistas Bizò dzejas teorijā (1749) reģistrēts un atzīts *sonetto con l'intercalare* (ar iespraudumiem starp pantiem).

Šādas un tamlīdzīgas formas variācijas sastopamas arī latvju soneta vēsturē. Piem., skaistas pantu variācijas atrodamas Veronikas Strēlertes sonetos (sonetese *Kaislība* un simmetriskais 7–7 rindu sonets *Atgriešanās*), Elzas Ķezberes 6–6–2 rindu sonetā *Vairs acis neraud*, O. Jēgena 4–3–4–3 rindu sonetā *Svētais* u. c.

Parasti mēdz domāt, ka Fr. Bārda nevienu dzejoli nav sacerējis soneta formā. Patiesībā viņam ir vairāki variēti soneti; piem., *Vakars* pilnīgi atbilst angļu soneta formai, tikai ar to atšķirību, ka trešais četrrindu pants sadalīts it kā 2 trīsrindu pantos, kur patiesībā dzejniekam radusies »iekšēja atskaņa« (mirkli-irkli), kuŗu viņš uzskatāmi parādījis, 9. un 11. rindu sadalīdams pusrindās. Soneta formā (tikai ar nejauši trūkstošu atskaņu pāri otrā četrrindu pantā) rakstīts arī pazīstamais dzejolis *Sāpju rudens* (1915). Ritmiski brīvs Rilkes tipa sonets ir viņa dzejolis *Vecā māte* ar iespraudumu »Apaļos cekulos – Zaļi brūnos cinīšos« un nedalītu sekstu (pēdējās 6 rindās):

Mani pirksti ir dzeltaini un izžuvuši,
Kā līdakas kauliņi savērti diegā.
Kā spieķīši mani roku stilbi palikuši,
Manas kājas aizvien stāv kā sniegā.

Vienmēr jau nevar lapas plaukt
Un birze briezt pumpuros brūna.
Kaut kam Dieviņš tomēr aizvien liek augt:
Raug, kā uz loga krusta aug sūna –
Apaļos cekulos,
Zaļi brūnos cinīšos . . .

Gan uz mana krusta ar viņa augs
Un spurainos cekuliņus saistīs.
Kad vālodze zaros pec lietus sauks,

Dieviņš pats nāks un viņus laistīs
Zelta pirkstiem caur liepu lapām –
Tiks krustiņam, tiks arī kapam . . .

Šinī ziņā vēl interesantāks ir Valentīna Pelēča 3–4–3–4 rindu sonets *Pusnakts rēgs* ar vidū un beigās atkārtotu 2 rindu kodu.

Tāpat savdabīgu variāciju atrodam Ed. Virzas sonetā *Latviešu zemniekiem*, kur seksta sadalīta 3 divrindās ar blakus atskaņām:

Kā arkla dziesma skan – nav skanēj'si neviena
No dziesmām mūžīgām, kamēr tiek arts un sēts.
Ar lauku garu top ik likums apzīmēts
Tais valstīs varenās, kam tautās svars un ciena.

No jūsu uzvaru un darbu stāstījiena
Nāk, latvju zemnieki, ar' cēlums neredzēts:
Jūs' mājās glabājās tas saules spožums svēts,
No kuŗa uzlēca mums rītausa un diena.

Kaut jūsu padoms var kādreizi likties lieks,
Bet nogāzts valdnieks īsts ir tomēr valdinieks:

Nāk no tā cerības, lai atkal uz to ietu.
Stāv stipri tas, kas jūt ar zemi sevi sietu.

Bet kas no viņas bēg un skrien uz svešām tālēm,
Krīt, sagrūst, aizmirsts tiek un apaug lauku zālēm.

Šādas visai interesantas sonetu formas variācijas, kuŗām līdzīgas daudzkārt reģistrētas cittautu sonetistu darbos (kā prof. V. Mönchа plašajā soneta vēsturē, 1955), mūsu dzejas formālajos iztirzājumos palikušas pilnīgi nepamanītas. Pat vairāk, palicis nepamanīts arī tas, ka V. Plūdoņa poēma *Divas pasaules* (pirmiespiedums 1899) sastāv no sonetveidīgiem posmiem, kuŗos abi 3 rindu panti simmetriski maina tikai pēdu skaitu, ko tik bieži darījuši franču irrēgulārā soneta autori, R. M. Rilke u. c. Lūk, skaistais Plūdoņa soneta variācijas piemērs no *Divām pasaulēm*:

Kad saule lien no putu palagiem
Un villās logos zelta lāpas laista, –
Aiz zila zīda puķu priekškariem
Mieg pirmā miegā meiča kairi skaista.

Tā dūnu cisās luteklīgi dus
Ar liegu smaidu sejā glezni sārtā;
Un Amors pamet skatus šķelmīgus:
Kur vaid nu roze, salnas neaizskārta?

Kā bangās gaigalas
Tai krūtis cilājas:
Sirds sapnī tveŗ vēl laimi izbaudītu;

Nu katrs pulsa puksts
Skan it kā mīlas čuksts
Par dzīves dzejas debessdaiļo rītu.

Uz tiem, kam palikušas svešas šīs dažādās latvju soneta variācijas, būtu attiecināmi J. Rudzīša vārdi, kas teikti apcerējumā par J. Medeņa dzejas daudzveidīgajām formas variācijām (*Mi-ķeļnīcas*, 1952): »Ja nu visu to, ko dzejnieks savā metriskajā plāksnē domājis un darījis, ignorē, tad nebūs nekāds brīnums, ka ... dzejas »lasīšana« būs devusi gandrīz vai tikpat maz kā nedzirdīgajam sēdēšana koncertā.«

Izsekojot latvju soneta dažādām variācijām, var piekrist zviedru soneta vēstures pētniekam Bū Almkvistam (*Bo Almqvist*), ka sonets nebūt nav sastingusi dzejas forma, bet uzrāda arvienu jaunas pārveidības iespējas (Om rimflätning och rimord i svenska sonetter – *Nysvenska studier*, 33. årg., 1954).

Beidzot – pie soneta formas esenciāliem elementiem pieder *atskaņas*, t. i., rindu sabalsojums tādā vai citādā sistēmā. Diemžēl, latvju lirikā vispār atskaņas nav sasniegušas visai augstu līmeni. R. Blaumanis stādījis augstas prasības: »Kas nevar izšķirt gaŗi nožvinkstošo »ss« skaņu vārdā »kluss« no īsās »s« skaņas vārdā »dus«, tas nav aicināts kustināt dievišķās kokles stīgas.« Vecāko paaudžu dzejnieki – pirmie sonetisti – palika diezgan tālu no šādas pilnības. Piem., J. Alunāns dzejoja »spožu – drošu«, »kaļam – staļļam«, Kaudzītes Matīss – »pušu – dūšu« u. tml. Tāpat daudz defektīvu atskaņu var atrast arī jaunāko laiku sonetos. V. Eglītis par labu atskaņu meistaru saka (*Tīrā sēkla*, 1942):

Un kas to varējis, ir Dantem līdzīgs
Vai Gētem, Šekspīram. Viņš skaļi runāt
Var Dievu valodā, gan lepns, gan īdzīgs,
Kā pērkonrībieniem tā pantiem dunot.

Bet Ed. Virza *Dzejas mākslā* par V. Eglīti pašu saka: tam »cīņā lielā vēl ar rīmēm iet«.

Dažs sonetists turpretī izrādījis lielu virtuozitāti atskaņu lietošanā. Tā K. Krūza sonetā *Blāzmas mierā* pēdējās 6 rindas sabalsojis, vienu atskaņu saiti atkārtodams divās variācijās (pēc schēmas $aa^1a–a^1aa^1$):

Un mazgādamies kristalltīros strautos,
Es maigiem vējiem seju glāstīt ļaušu,
Kā klusiem glāstiem sirds tik labprāt ļautos.

Bet apsaucis šo neprātīgo aušu,
Lai sāpju smagums smagāk neuzkrautos,
Es svēto ziedokli līdz zvaigznēm kraušu.

Apcerēdama atskaņas latv. dzejā, prof. E. Hauzenberga-Šturma (Latviešu atskaņas valodnieka skatījumā – *Ceļa zīmes* Nr. 3–7, 1950) mēģinājusi formulēt vispārēju likumību atskaņu lietošanā, kāda attiecināma arī uz sonetistiem: »... Mūsu kopvaloda savos pamatos – skaņās un gramatiskās formās – ir vidus dialekts. Un šie pamata elementi atskaņu pareizības noteikšanā ir galvenais kritērijs. – Pārkāpt noteiktas formas dzejnieks drīkst tikai tiktāl, ciktāl šie paplašinājumi neskaŗ kopvalodas dziļāko būtību – kopības apziņu, t. i., ciktāl klausītājs un lasītājs tos neuztveŗ kā ko nesavu, nekārtnu, traucējošu. Pēkšņs traucējums dzeju uztveŗot, novērsdams uzmanību uz formas sīkdaļu, iznīcina aistētisko iespaidu.« Viņa atzīst par noderīgām atskaņām uz palīgakcenta dibinātu vārdu sabalsojumu (kā A. Švābes »krustcelēs – ārzemēs«). Viņa neceļ iebildumus pret »aptuveni pareizām« atskaņām, kuŗās jaucas »r« un »ŗ« (»var – skaŗ«), bet neuzskata par atskaņām tādu vārdu pāri kā »elš – ceļš.«

A. Čaks (Formālie meklējumi latv. jaunākajā dzejā – *Sējējs*, 1939) izteicis domas, ka atskaņas latv. dzejā jau pārāk nolietotas, zaudējušas oriģinālitāti un kļuvušas par »klišejām«, kāpēc to vietā ieteicams lietot *asonances*, kuŗas dod lielākas variāciju iespējas »atskaņošanas amplitūdē«. To arī darījuši daži jaunākās paaudzes sonetisti (kā Dz. Sodums u. c.), ar to panākdami jaunas variācijas soneta formālajā veidojumā. (Atcerēsimies, ka sonets sicīliešu dzejā izaudzis no asonancēs sabalsotām rindām.)

3. *Sonetu vainagi.* Latvju soneta 100 gadu ilgajā vēsturē daudzkārt sacerētie sonetu cikli (un pat poēmas) ir labākais pierādījums soneta krāšņajam uzplaukumam. Tas it īpaši sakāms par sonetu vainagiem. »Ir tur sava daļa bravūrības technikā, savs rotaļīgums, bet arī šis rotaļīgums, ja dzejnieka spēja nepaliek iepakaļ viņa nodomiem, lasītājam sagādā prieku« (prof. L. Bērziņš).

Chronoloģiskā secībā mūsu dzejā radušies šādi sonetu vainagi:

P. Blaua *Tev* (pirmiespiedums *Jaunajā ražā*, 1898).

K. Štrāla *Sonetu vainags* (*Liec visas cerības uz Dieva lielo prātu*, pirmiespiedums *Zalktī*, 1908).

J. Sudrabkalna *Iesvaidījums* (*Spārnotā armāda*, 1920).

Alfonsa Franča *Pļaujas laiks* (*Zintis*, 1937).

K. Dziļlejas *Kaps kalnā* (pirmiespiedums *Laikā*, Nr. 21, 1947).

O. Jēgena *Nabaga nelabais vai vecais velns* (Trīs autori, 1950).

Sonetu vainagus sacerējuši vēl citi dzejnieki, par kuŗiem P. Ērmanis savācis šādas ziņas:

Jānis Grīns sacerējis sonetu vainagu *Latvju dzeja* – fiktīvu veltījumu krievu dzejniekam Sergejam Gorodeckim, kur apdziedāti J. Poruks, R. Blaumanis, A. Saulietis, J. Rainis, Aspazija, V. Eglītis, J. Akurāters, K. Skalbe, Fr. Bārda, J. Jaunsudrabiņš u. c.

Šis cikls nepilnīgā veidā (tātad kā izjaukts vainags) iespiests *Dzimtenes Vēstnesī*, 1915, jo redakcija svītrojusi no tā veltījumu J. Rainim! J. Grīns sacerējis vēl otru sonetu vainagu *Lielā franču revolūcija*, bet tas pilnībā nekur nav iespiests; tā pirmais sonets un maģistrāle publicēti paša J. Grīna rediģētajā jaunības rakstu krājumā *Lauku ziedi* (1918).

Vilis Veldre, pēc P. Ērmaņa ziņām, arī sacerējis sonetu vainagu, bet tas palicis neiespiests; arī pēc Veldres nāves izdotajā atstāto dzejoļu krājumā *Saule rasā* (1941) tas nav atrodams.

Kārlis Rabācs publicējis fragmentus no kāda sonetu vainaga laikrakstā *Rīts* (sk. *Trimdas rakstnieki* 2, 1947).

Madsolas Jons sacerējis sonetu vainagu latgaliešu izloksnē (tas iespiests viņa dzejoļu krājumā, kas iznācis vācu okupācijas laikā).

III. SONETĪNS

1. *J. Raiņa sonetīns.* Meklēdams koncentrētu izteiksmi savai intellektuālajai dzejai, J. Rainis pārveidojis sonetu, to saīsinādams (4–3–2 rindās, dažreiz ar kodu). Tam veltīgi meklēti tieši paraugi; tāpēc tas uzlūkojams par J. Raiņa izdomātu *oriģinālkompoziciju*. Varētu būt, ka ierosinājums šai formai nācis no t. s. »Spensera panta« (*Spenserian stanza*), kas sastāv no 8 piecpēdu jamba rindām un vienas sešpēdu aleksandrīniskas rindas beigās (pēc atskaņu schēmas ababbcbcc). Latviskojumā (K. Dziļlejas *Poētikā*, 1949) Spensera pantu rāda šāds piemērs:

Ar vēja spārniem projām steidzas laiks:
Plaukst lapas, pumpurs raisās, smaržo ziedi,
Un te jau vītis viss un gaist kā tvaiks,
Nav rotas vairs, tik iznīcības biedi.
Vai daudz tu ziedu savā mūžā šķiedi?
Ja tava sirds vēl dzīves prieka tvīkst,
Par mīlas rozi tu vēl dziesmu dziedi;
Pirms mūža nakts tā vēl tev uzplaukt drīkst:
Kas mīlā dots un gūts, tas vien tik neiznīkst.

Spensera pantos rakstījuši arī vēlākā laikmeta angļu dzejnieki Bairens (*Childe Harolds Pilgrimage*) un Kītss (*The Eve of St. Agnes*) un zviedru dzejnieks Teņjērs (*Tegnèr*) savu gaŗo odu zviedru akadēmijas 50 gadu jubilejai.

Ir meklēti vēl citi paraugi J. Raiņa pārveidotajam sonetam. Tā J. Andrups domājas tādu atradis kādā Ģētes 9 rindu trochaja dzejolītī (*Erster Verlust*). To analizēdams un konfrontēdams ar J. Raiņa tekstiem, J. Rudzītis šo J. Raiņa varbūtējo paraugu dibināti noraidījis: »Nav neviena cita dzejoļa, kur Ģēte būtu šo

kompozicijas formu atkārtojis. J. Raiņa saīsinātie soneti turpretim jau pašā sākumā parādās kā stingrā iekārtā kanonizēta forma«, un tā »kļuvusi par visraksturīgāko kanonu viņa dzejā« (Raiņa ritmi – *Ceļa zīmes*, Nr. 23, 1955).

Kā radies J. Raiņa saīsinātais sonets (jeb sonetīns), par to atrodamas ziņas J. Raiņa kop. rakstu (Rīgas izd. VI sēj., 1949) kommentāros. Pēc Aspazijas izteicieniem, šīs formas pirmveids bijis *Kalnā kāpējs*. Tā pirmteksts (tāpat kā vairāku citu šīs formas dzejoļu) sacerēts 1897 g. cietumā, pie tam vācu valodā (*Einsame Höhe*). A. Birkerta vājā latviskojumā (J. Raiņa kop. r. V, 1949) tas bijis apm. šāds, vēl stipri atšķirīgs no J. Raiņa paša latviskojuma un galīgā izveidojuma:

Nu esmu es augstu kāpis,
Tik viegli elpo krūts,
Nu brīvs es – pēc kā slāpis,
Viss debess plašums gūts.

Tad vientuļāks kļūsi tu dzīvē un garā:
Ne drauga, ne biedra – auksti vēji pūtīs,
Un tālais ceļš tev tik nemieru sūtīs,
Bet visas zemes ilgas degs tev krūtīs –
Šī augšupdzīve! Šī mocība garā!

Dzejoļa formas galīgais izveidojums radies trimdas laikā, Slobodskā, un pirmiespiedumā tas parādījies *Mājas Viesa Mēnešrakstā*, 1900. Tāpat 1897 g. cietumā radušies citi šīs formas pirmteksti: *Bula laiks* I, *Tēvijas mīlētāji*, *Vēls vakars* u. c. Vairāku citu šādu dzejoļu pirmteksti sacerēti Slobodskā.

Varam pievienoties J. Rudzīša izteiktam atzinumam (*Raiņa ritmi*): »Protams, pielaižama iespēja, ka kaut kur J. Rainis savas formas izveidei guvis ierosmi no ārienes. Varbūt tas tiešām bijis sonets, ko viņš vēlējies ar saīsināšanu padarīt koncentrētāku, varbūt kaut kas cits. Vienādi vai otrādi, bet J. Rainim pieder nopelni, ka ar viņu latv. dzejā radusies kanonizēta kompozicija, kam mūsu saistītās valodas formu vēsturē neatņemama vieta.«

Pēc P. Ērmaņa sniegtajām ziņām (J. Rudzītim), pirmais šīs formas īpatnību ievērojis Andrievs Niedra, recenzēdams *Austrumā* J. Raiņa *Tālās noskaņas*, apm. tā izteikdamies: »Varbūt šis dzejolis jums atgādina sonetu.« Par »saīsinātu sonetu« to vēlāk dēvējuši A. Bračs, K. Krūza, A. Birkerts, T. Zeiferts u. c. K. Dziļlejas *Poētikā* (1949) tām dots nosaukums »sonetīns«. J. Rudzītis proponējis to saukt par »Raiņa stancu« (tāpat kā mēdz runāt par »Spensera stancu«).

Šo formu J. Rainis ļoti iemīļojis, un, viņam sekodami, to labprāt lietojuši arī citi dzejnieki – J. Raiņa pēcteči.

J. Raiņa lirikā sonetīni atrodami gandrīz katrā grāmatā:

Tālās noskaņas zilā vakarā	12	sonetīni
Vētras sēja	4	»
Jaunais spēks	2	»
Klusā grāmata	7	»
Tie, kas neaizmirst	4	»
Gals un sākums	17	»
Ave sol! (ieskaņa)	3	»
Addio bella	1	»
Čūsku vārdi	42	»
Sudrabotā gaisma	1	»
Mūza mājās	1	»
Mūza cīņās	2	»
Pārējos dzejoļos (*Sveicīns latgaliešim*)	1	»
Kopā	97	teksti

Visi J. Raiņa sonetīni sacerēti 5 pēdu jambā, ar dažādām variācijām atskaņu kārtībā (abab–cbc–cc, abab–cdc–dd, abba–cdc–dd u. c.)

No visiem 97 sonetīniem 10 gadījumos J. Rainis lietojis arī kodu.

2. *Sonetīnu turpinātāji.* J. Raiņa sonetīns pamudinājis vairākus dzejniekus turpināt dzejot šinī grodajā formā. Cik bijis iespējams apzināt, J. Rainim sekojot, sonetīna formu lietojis vismaz kāds ducis sonetistu: K. Jēkabsons (1879–1945), K. Dziļleja (1891), Ed. Patvaldnieks (1901), J. Medenis (1903), Fr. Dziesma (1906), A. Kaugars (1910), E. Ķezbere (1911), Andr. Eglītis (1912), Br. Saulītis (1922), Dz. Sodums (1922), O. Jēgens (1924), Dz. Freimanis (1925). Bez tam arī A. Čaks, kas tradicionālos sonetus nav rakstījis, lietojis šo formu. Aptuveni var lēst, ka sonetīna turpinātāji devuši vismaz tikpat daudz dzejoļu šinī formā kā J. Rainis viens pats.

Tātad sonetīns, kuŗa attīstībai pieder tikai nepilni 60 gadi no 100 gadu ilgās latvju soneta vēstures, tomēr kļuvis par *otru iecienītu standartformu* latvju dzejā.

J. Raiņa sonetīna formai, it īpaši variantam ar kodu (10 rindās) ļoti tuva ir vēl kāda cita kompozicijas forma, kuŗu J. Raiņa dzejas pētnieki līdz šim nav pamanījuši. Proti, grāmatā *Gals un sākums* atrodami 2 dzejoļi ar šādu strofikas schēmu: 4–3–3. Tāds, piem., ir dzejolis *Simti gadi*:

Man apnikusi viņu vienaldzība,
Man nervi netrīs vairs no viņu naida,
Un viņu vēlā, vēsā mīlestība,
Priekš tās man, jā, gandrīz vairs nav ne smaida.

Ko tava dzīve tad vēl ir tik gaŗa?
Nav mana dzīve. Manu mirt nav grūti, –
Es neesmu no koka, ne no vaŗa,

Sen, sen, kopš minos, nāve sūc šo krūti:
Pussimtu gadu mirt man diezgan sķiet,
Es gribu simtus gadus dzīvot iet.

Rindas sabalsotas pēc atskaņu schēmas: abab–bcb–cdd. Strofiku te varētu arī pārkārtot pēc schēmas: 4–4–2 (astotā rinda pat prasās, lai to pievienotu iepriekšējai).

Ja šo dzejoļu kompoziciju uzskatītu par *sonetīna paveidu* (variāciju), tad līdzīgas sonetīnu variacijas (4–4–2) reizēm rakstījusi arī *Zinaīda Lazda.*

3. *Sonetīnu vainagi.* J. Rainis dažkārt sniedzis savus sonetīnus cikliskos savirknējumos. Šīs formas turpinātāji gājuši vēl tālāk un mēģinājuši rakstīt arī sonetīnu vainagus (pēc tradicionāliem sonetu vainagu virknēšanās paņēmieniem, no 9 sonetīnu atkārtotām sākuma rindām izveidojot desmito sonetīnu kā maģistrāli).

Ir zināmi 3 šādi sonetīnu vainagi:

Brūno Saulīša *Jaunībai* (dz. kr. »*Pret rītu,*« 1943).

K. Dziļlejas *Reiz manis nebūs vairs* (pirmiespiedums žurn. *Ceļš*, 1948).

Dzintara Freimaņa *Domas krēslas stundā* (dz. kr. *Domas krēslas stundā*, 1950).

IV. LATVJU SONETS UN CITTAUTU DZEJA

1. *Sonetu atdzejojumi.* Par rakstnieka darbu »tulkošanu« no vienas valodas otrā parasti mēdz runāt sakarā ar nesaistītas valodas (prozas) tekstiem. Bet arī tad katras valodas leksiskās un sintaktiskās īpatnības ir tik lielas, ka vārdu pa vārdam »pārcelt« oriģināltekstu citā valodā nemaz nav iespējams. Vēl grūtāk tas iespējams, tulkojot dzejas darbus ritmiskā un atskaņotā valodā, kad vārdu jēdzienisko atdarinājumu saista metriskās sistēmas un atskaņu schēmas likumība, kas noteikta oriģināltekstā. Šādus tekstus veiksmīgi var atdarināt tikai tāds tulkotājs, kam pašam ir dzejnieka dotības, t. i., kam ir bagātīgi izkopta valoda, kam netrūkst tiešu jēdzienisku apzīmējumu vai aptuvenu sinonimu, kas prot tos iekļaut attiecīgās ritmiskās strofās un oriģinālam līdzīgi sabalsotos atskaņu sistēmas posmos. Tāpēc arī ne velti dzejas tulkošanu mēdz saukt par »*atdzejošanu*« (*Nachdichtung*). Jo sevišķi šis vārds ir vietā, kad runājam par sonetu.

Bet, no otras puses, soneta vēsture arī rāda, ka par labiem soneta meistariem kļuvuši tie dzejnieki katrs savā nacionālajā literātūrā, kas cītīgi skolojušies, atdzejodami cittautu dzejnieku paraugus. Tā skolojušies arī vai visi mūsu labākie dzejas meistari. Juŗa Alunāna *Dziesmiņas* bija reizē atdzejojumu un oriģināldzejas sniegums. Vesela virkne ražīgāko latvju sonetistu, kā V. Eglītis, J. Akurāters, K. Krūza, Ed. Virza, V. Strēlerte u. c., ir bijuši arī čakli cittautu sonetu u. c. stingrā formā ietvertu dzejas darbu atdzejotāji.

Atdzejojumā nereti notiek zināma atkāpšanās no oriģināla, dažkārt pat ar apzinīgas individuālizācijas un lokālizācijas nokrāsu. Piem., Juris Alunāns, atdzejodams kādu Fr. Rikerta »bruņoto sonetu«, pēdējos pantos (tercās) autora vārdus »pastiprinājis«, »pāradresēdams« tos saviem lasītājiem šādā veidā:

F. Rikerts:

Was wiegest du, schlaflose Mutter? »Knaben«,
Ja, dass sie wachsen und dem Vaterlande,
Im dienst des Feindes, Wunden schlagen sollen.

Was schreibest, Dichter, du? »In Glutbuchstaben
Einschreib' ich mein und meines Volkes Schande,
Das seine Freiheit nicht darf denken wollen«.

J. Alunāns:

Pie krūts ko zīdi, māte? Zēnu zīdu!
Nu kā, lai savai tēvu zemei ļaunu
Tie darīdami, ienaidniekus baŗo.

Ko raksti, dziedātājs? Es liesmās dīdu
To spalv' uz sav' un savas tautas kaunu,
Kas savu brīvību sev neizkaŗo.

2. *Latviskotie cittautu soneti.* Latviski atdzejoto sonetu vēsturē vērojami interesanti slāņojumi, kas neatbilst vispārējai sonetu attīstības vēsturei. Kā *J. Alunāns*, tā citi latvju sonetisti līdz pat 19.g.s. beigām atrada paraugus gandrīz vienīgi viņiem vistuvāk pazīstamajā *vācu* literātūrā. Turpretī 20.g.s. sākumā latvju dzejā ienāca *franču* tipa rēgulārais un arī irrēgulārais sonets: vispirms ar *krievu* simbolistu (V. Bŗusova u. c.) starpniecību tam pievēršas *Viktors Eglītis*, bet drīz pēc tam tieši no franču dzejas to paņēma *J. Akurāters*, *Ed. Virza*, *Elza Stērste* u. c. Tad nāca kārta *angļu* tipa sonetam, ko pazina jau *Anna Brigadere* un *K. Ķēkabsons*, bet Šekspīra sonetus vislielākā skaitā atdzejojis *Fr. Adamovičs*. Vispēdīgi pie mums godā celts *itaļu* renesanses (Dantes un Petrarkas) so-

nets, un te īpaši nopelni *Laimai Akurāterei* kā Petrarkas sonetu (Madonnai Laurai) atdzejotājai; tai piebiedrojusies *Emīlija Šnikvalde* kā Dantes *Jaunās dzīves* sonetu atdzejotāja.

Jaunākajos laikos latvju lirika kļuvusi arvien bagātāka atdzejotiem cittautu sonetiem, pie kam trimdas laikā tie nākuši no dažādām tautām un zemēm, atkarā no atdzejotāju saskares ar sonetistiem pasaules literātūrā.

Latviskotie cittautu soneti lielākā skaitā atrodami šādās antoloģijās:

Ed. Virzas *Franču lirika XIX g.s.* (1921) un *Franču renesanses lirika* (1930).

Rich. Rudzīša *Svētnīcā* (1925) – R. Rudzīša atdzejojumi.

Laimas Akurāteres *Frančesko Petrarkas soneti Madonnai Laurai* (1937).

K. Krūzas *Poļu dzeja* (1937).

Anšlava Eglīša un V. Metjūsa *Angļu dzejas antoloģija* (1939) – Laimas Akurāteres, Anšlava Eglīša un Andreja Johansona atdzejojumi.

Bez tam *periodikā* (kā Latvijā, tā trimdā) izkaisīts prāvs skaits cittautu sonetu (J. Akurātera, Fr. Dziesmas, K. Dziļlejas, V. Sniķeres, V. Strēlertes, A. Švābes u. c. atdzejojumā).

3. *Latvju sonets pasaules literātūrā.* Kā pirmie J. Alunāna oriģinālsoneti līdz ar atdzejojumiem nākuši no *vācu* skolas, tā laikam vispirms latvju sonets vācu atdzejojumā iegājis cittautu literātūrā – ar *Elfrīdas Skalbergas* antoloģiju *Lettische Lyrik* (A. Gulbja izd., Rīgā, 1921). Tai sekojušas citas ar latvju dzejnieku vai latvju dzejas draugu iniciātīvu sagatavotas antoloģijas, kuŗās atrodami dažu atdzejotu latvju sonetu teksti:

Poèmes Lettons. Préface de Paul Hazard, Professor au College de France. Traduit par Elza Stērste (Rīgā, 1931).

The Tricolour Sun. Latvian Lyrics in Englisch version, by William K. Matthews (Cambridge, 1936).

Antologia Poezii Łotewskiej, red. prof. St. Kolbuszewsky (Warszawa, 1938 – Staņislava Čerņika atdzejojumi).

Latvian Poetry (Augsburg, 1946, J. A. Burtnieka u. c. atdzejojumi).

Poeti Lèttoni Contemporare. A cura di Marta Rasupe (Roma, 1946 – E. Seras u. c. atdzejojumi).

Vispēdīgi latvju sonetam ierādīta vieta starp citu tautu sonetistu darbiem lielajā K. T. Buša (*Karl Theodor Busch*) antoloģijā: *Sonnette der Völker*, Siebenhundert Sonette aus sieben Jahrhunderten (Heidelberg, 1954). Tur uzņemti *Juŗa Alunāna, Ed. Virzas, K. Krūzas* un *J. Medeņa* sonetu paraugi teicamā atdzejojumā. Apzīmēdams latvju soneta vietu pasaules literātūrā, antoloģijas

sastādītājs un visu tekstu atdzejotājs K. T. Bušs saka: »Latviešu valodā sonets kļuvis jau samērā agri pazīstams Juŗa Alunāna dzejā, taču īstenībā tas sācis dzīvot dzejnieku paaudzē pēc 1880 gada. Gandrīz spēcīgāk nekā Igaunijā baltiešu dzimtenes skaistuma izjūtas tanī saistās ar apziņu, ka dzejnieka dvēsele, saaugusi ar dabas izjūtām, tomēr centrējas pati sevī.«

Vienlaicīgi ar K. T. Buša antoloģiju sarakstītajā Heidelbergas literātūrvēsturnieka prof. Valtera Möncha plašajā soneta teorijā un vēsturē *Das Sonett, Gestalt und Geschichte* (Heidelberg, 1955) sacīts: »Eiropas simbolisma vilnis skāris arī šīs (baltiešu) zemes. Zviedrijas, Somijas, Krievijas, Polijas, Vācijas ielenkta, Baltija bijusi pakļauta dažādām strāvām. Bodlēram radies atdzejotājs Edvarta Virzas personā ... Iepazīstoties ar citiem sonetistiem, kā ... Kārli Krūzu un Jāni Medeni, redzams, ka baltiešu dzejnieki lietojuši gan itaļu, gan franču soneta paraugus.«

Kaut arī šie raksturojumi ir neprecīzi un nav pieņemami bez iebildumiem, tomēr tie abi ir izteikti ar atzinību par latvju soneta *līdztiesību* veco un jauno, lielo un mazo pasaules tautu dzejā.

Vispēdīgi jāpiebilst, ka arī *J. Raiņa saīsinātais sonets jeb sonetīns* guvis plašu ieverību cittautu dzejā, jo tā pirmveids *Kalnā kāpējs* parādījies līdz šim vismaz septiņos zināmos atdzejojumos: divās angļu versijās (J. A. Burtnieka un V. Metjūsa), vienā vācu (G. de Boklēra), itaļu (E. Seras), krievu (V. Bugajevska), poļu (St. Čerņika) un zviedru (M. Kasalta) atdzejojumā.

Tā savā samērā neilgajā vēsturē, 100 gados, latvju sonets, ar Juŗa Alunāna svētīgo roku pārdēstīts no vācu dzejas un pārdzīvojis līdz ar cittautu sonetu attīstību dažādas formas pārvērtības, aizskanējis atpakaļ *Eiropas tautās* un sasniedzis arī *soneta pirmdzimteni – Italiju.*

*

Nobeidzot šo īso apcerējumu par latvju soneta attīstības gaitu, lai atļauts izteikt vēl pelnītus pateicības vārdus tiem, kas bijuši laipni talcinieki sonetu autoru un tekstu apzināšanā un bibliografisko materiālu vākšanā: *Pēterim Ērmanim, Jānim Grīnam, Andrejam Johansonam* un *Veronikai Strēlertei.*

Stokholmā,
1956. g. jūlijā

K. Dziļleja

LITERĀTŪRA

Teodors Zeiferts: *Latviešu rakstniecības vēsture* I–III (2. izd., 1927–1934).
Prof. L. Bērziņš (virsred.): *Latviešu literātūras vēsture* I–VI (1935–1937).
P. Ērmanis (virsred.): *Trimdas rakstnieki* I–III (1947).
A. Johansons: *Latviešu literātūra* (1953).
J. Rudzītis: *Latviešu modernās metrikas jautājumi* (Daugava, 1936).
A. Čaks: *Formālie meklējumi Latviešu jaunākajā dzejā* (Sējējs, 1939).
Prof. L. Bērziņš: *Stils dzejas mākslā* (Ceļš, 1946–1947).
K. Dziļleja: *Meistarsonets* (Ceļš, 1948).
Prof. E. Hauzenberga-Šturma: *Latviešu atskaņas valodnieku skatījumā* (Ceļa zīmes, 1950).
V. Dambergs: *Sarakstīšanās ar Ed. Virzu un V. Eglīti* (1954).
J. Rudzītis: *Raiņa ritmi* (Ceļa zīmes, 1954–1955).
Prof. Fr. Diez: *Die Poesie der Troubadours* (1826).
H. Bodenstedt: *Zur Poetik*, der Theorie der Dichtkunst (1927).
K. Vossler: *Wesenszüge romanischer Sprache und Dichtung* (1946).
M. u. L. Lanckoronski: *Italienische Sonette aus vier Jahrhunderten* (1947).
Wolfgang Kayser: *Das sprachliche Kunstwerk* (1948).
Olaf Homèn: *Poetik*, utgiven av Erik Ekelund (1954).
Bo Almqvist: *Om rimflätning och rimord i svenska sonetter* (*Nysvenska studier*, Tidsskrift för svensk stil- och språkforskning, 33 årg., 1954).
Karl Theodor Busch: *Sonette der Völker* (1954).
Prof. Walter Mönch: *Das Sonett*, Gestalt und Geschichte (1955).

LATVJU SONETS

100 gados

100 sonetu autoru
tekstu izlase

Ar skolas mācībām viņš [Juris Alunāns] *ciešāk nodarbojās tikai īsi pirms eksāmeniem, bet lielāko daļu laika pavadīja, pastāvīgi caurām naktīm nodarbodamies ar literātūru, dzeju, valodām. – Viņš iepazinās ar grieķu, romiešu, vācu, krievu klasiķiem, pētīja latviešu valodu, iedziļinādamies latv. valodniecības rakstos. Ģimnazijas apmeklēšanas laikā radās ar maz izņēmumiem* J. Alunāna Dziesmiņas. *Pie tām viņš strādāja neapnicis . . .*

J. Alunāns ved pie pilnības tās mākslas dzejas formas, ko vācu tautības dzejnieki (sākot ar Fīrekeru) bija pārņēmuši latv. literātūrā no citām tautām. – Ļoti plaši J. Alunāns lietojis soneta formu, *gan lielā skaitā tos (sevišķi pec Rikerta un Hērvēga)* tulkodams, *gan arī* oriģinālus sacerēdams.

J. Alunāns pirmais rada latv. mākslas dzeju, kam paliekama vērtība, *tāda pat kā daudz vecākajām tautas dziesmām.*

T. Zeiferts

JURIS ALUNĀNS

1832–1864

Neredzīgajam Indriķim

Tumsība uz taviem ceļiem valda,
Jo tev acīm gaišums nava dots,
Kā tavs mūžs ir grūts un pēdīgs sods
Un tev kāja nezin', kur tā malda.

Ne ar draugiem līksmīgs tu aiz galda
Sēdēt nevari, kad ciemos gods,
Nedz kā vies's tur tieci uzlūkots,
Un tu nejūti, cik dzīve salda.

Tu še sērojies kā svešinieks,
Kas uz citām mājām noiet steidzas,
Kur tik līksmība vien mīt un prieks.

Debesīs kad tēvi ar tev' sveicas,
Ilgi vēl par tevi mīļi trieks,
Jo jau bērni tavas dziesmas teicas.

Rīts

Blāzmas klēpī saule riet it klusa,
Riet, un jauki rožaini tai stari
Spīd ar brangumu kā kokiem zari,
Laukos puķes mirdz tik svētā dusā.

Pirms vēl rasa nost no zemes susa,
Gavilējot ceļas putnu bari
Un tad, sveicot rītu, dzied par vari
Mēlēm, kas vairs slavēt nepiekusa.

Vēji remdeni no austriem vēda,
Visa radība nu jūkstās, smaida,
Jo tai zudusi ikkatra bēda.

Latvieši, uz jums ar' rīts jau gaida;
Dziedātāji jūsu starpā modās,
Un ir prātnieki pie jums jau rodas.

Lienas acis

Kā sauli redz pie debess uzrietošu
Ar zelta stariem spīdam cauru dienu,
Tā tavu aci ieraugu arvienu
Tik laipnīgu, tik ugunīgi spožu.

Un kad kā stirna visur apkārt drošu
Tu meti aci, tad kā ķēniņienu
Es uzlūkoju tevi, skaisto Lienu,
Un slavēju par visām meitām košu.

Ak, tava acs tik jauka uzskatāma!
Kur uzmeti to, laipna smaidīdama,
Tur apstulbušam jāpaliek, to raugot.

Re, manu sirdi tavas acis silda,
Ar saldu līksmību tās viņu pilda,
Kā ilgodamās krūts man ceļas augot.

FRICIS BRĪVZEMNIEKS

1846–1907

Tautas ozoliem

Kad senatnē tik kauti latvji laida
Iekš dzimtenes mūs' ienaidnieku baru,
Tad svešo posta prātu, cirvja svaru,
Tie »svētie ozoli« vispirmie gaida.

Un tagad vēl vispirmās briesmas spaida
Mūs' tautas ozolus, zem kuŗu zara
Tautieši pulcējās uz jaunu kaŗu
Par tautas tiesībām, kas ļaunos baida.

Jums, ozoli, kam riebj, kad niedres lokās,
Jums, stiprie ziemcieši, vēl nespēj vārgi
Nest rotas, pušķus, ko jūt sirdī savā.

Bet atnāks ziedonis, kad brīvas rokas
Dos latvjiem to, ko liedza ilgi, bargi,
Tad tauta uzsauks jūsu darbiem: »Slava!«

KAUDZĪTES MATĪSS

1848–1926

Ozoli

Kā ārā apšutām nu dauzās auka
Un rupjas lietus lāses logā raida, –
Kur gaisa zirgi krāc un vaļā skraida,
Tur došos – satinies – es arī laukā.

Kā ozoli tur cīnās viņā baugā
Ar vējiem, ilgus gadus sīvā naidā!
Kā rūpes vīra sirmos matus klaidā,
Tā viesuļi to bālās lapas brauka.

Un viens no viņiem, pārlauzts vidū pušu,
Guļ lepni it kā kareiv's, kaujā kritis,
Kas līdz pat galam stingri turēj's dūšu. –

Tu grozies, līdzko likten's tevi sitis,
Bet ozoli tur izcieš sirmu mūžu
Un nelokās, gan lūst, kuŗš pārspēts ticis.

AUSEKLIS

1850–1879

Laulības pārkāpēja

Reiz Kungam dievanamā mītot,
Nāk ļaudis klāt ar sievu grēcīgu:
»Dod savu spriedumu it spēcīgu! –
Ar akmeņiem, sak' Mozus, tā jāsitot.«

Kungs lēni atbild, tikko domāj's brīdi:
»Kas šķietas tīrs un grēki to nespiež,
Lai pirmais akmeni uz viņu sviež.« –
Pēc tam viņš raksta smiltīs, jaukdams strīdi.

Kā mēmi tagad stāv tie sūdzētāji
Un drīz iz dievanama ārā spiežas;
Tas Kungs it lēnīgi tos nolūko.

»Kur palika nu tavi sūdzētāji?«
Tā Kristus teic un sievai tuvi griežas;
»Ar mieru ej, bet vairs tā negrēko!«

PĒTERIS BLAUS

1856–1930

Tev

Sonetu vainadziņš

I

Šo vainadziņu tev es darināju! –
Te ziediņus, ko vientul's izaudzēju,
Es liegās jūsmās cit' pie cita sēju
Un ritma saitēm vijā valdzināju.

Ko sirdī dziļi slēptu paglabāju,
Ko rādīt pasaulei es nedrīkstēju,
Še pārgalvīgi skaņos vārdos lēju,
Lai tāli izpaužas, ko klusi krāju. –

Lai viņš tev vēsta manas karstās jūtas,
Tās pieder tev, tās nesu tev par balvu; –
Tur laimes sapņojums, tur skumjas grūtas.

Priekš cerēm, cenšanās man dzīve dota; –
Kad sāpju krēsla paceļ drūmo galvu,
Tu manas dzīves tumsai zvaigžņu rota.

II

Tu manas dzīves tumsai zvaigžņu rota,
Bez tevis tā bij tukša, pamirusi,
Bez tevis viņa beigtos drūmi, klusi,
No ciešanām un sāpēm apēnota.

Bet nu, no tavas gaismas apstarota,
Man drūmā tumsa laimi dāvājusi,
Un sirds, ko cerēt nebij drīkstējusi,
Tik viegli gūst, no mīlas apbalvota.

Kā viļņi līgodamies tālāk veļas,
Tā liegas jūtas sirdī plok un ceļas
Un nenorimstas maigā nemierā.

Ar gavilošu līksmi savienota,
Tek dzīve laika mātes kamolā,
No taviem spulgu skatiem apgaismota.

III

No taviem spulgu skatiem apgaismota
Kā tukša zeme spulgu saules staru,
Sirds sajūt nākam krāšņo pavasaru
Un top ar viņa balvām izgreznota.

Pār visu klājas ziedu raibā rota; –
Kā kuplie zari, nesot ziedu svaru,
Līkst domas man, bet ceres cilda garu, –
Līdz zvaigznēm pacelties tam spēja dota.

Tik mana sirds, tā kavējas pie tevis,
Un ja man laipnais ziedon's puķes dēsta,
Tad tām viņš tavu mīļo tēlu devis.

Tu tuvu man, lai kur es speŗu kāju;
Vai taujāt tad, ko nākamība vēsta, –
Tā sedz pār mani maigu sapņu klāju.

IV

Tā sedz pār mani maigu sapņu klāju,
Šī mīla bagātā, bet viņas rokas
Ir laimi dāvina, ir sāpju mokas,
Dod vājam spēku, dara stipro vāju. –

Kur tavu mīļo tēlu paglabāju,
Sirds dziļumos – tur šaubas pakaļ rokas
Un plosa krāšņās sapņu segas krokas
Un sabojā, ko laimes smaidiem krāju.

To lolo dziesmas, kuŗas vientul's dziedu,
Kā jūŗas viļņi lolo saules staru,
Kas gaismo tumšās dzelmes klusu māju.

Bet klusās sāpes prasa savu ziedu, –
Un, dziedādams par mīlas pavasaru,
Es laimes vietā sāpes apdziedāju.

V

Es laimes vietā sāpes apdziedāju; –
Kur mīla vērpa zelta pavedienu,
Tur sāpju māte bija klāt arvienu
Par savērpuma kluso glabātāju.

Gan kaislo sirdi cerēm mierināju –
Ko sāpes kopj un glabā, to es cienu, –
Bet ai, cik tumšu sāpju vēsu dienu
Starp laimes zeltu bij, ko skopi krāju! –

Bez pastāvības daudzsološā mīla,
Tās vērpums ziedu laika vieglā rota,
Un cerība ir viņas lētā ķīla.

Ar ciešanām tās laime savienota; –
Un, tīta cerībās, kas manī vīla,
Man tapa svētā sāpju balva dota.

VI

Man tapa svētā sāpju balva dota,
Tā sirdi piecēla no sapņu snaudas,
Kas, alkdama pēc vieglas laimes baudas,
Aiz rētām gura, tevis ievainota.

Un, smago sāpju algu atalgota,
Tā lepna klusi slēpa savas gaudas,
Un ja tai laimi iegūt trūka jaudas, –
Tā cēlās sāpēs, laimes pazemota . . .

Mēs šķīrāmies. – Es tevis neredzēju,
Un ja ar tevis aizmirst neiespēju,
Tak savās sērās liels un bagāts mitu. –

Bet bāl kā lapas mīla nopulgota,
Sirds meklē cēlā darbā laimi citu
Tās laimes vietā, reiz kas izsapņota.

VII

Tās laimes vietā, reiz kas izsapņota,
Viz atmiņa kā vakarblāzma jauka,
Kad sirds, kur citkārt liegās ceres plauka,
Top sāpju uguns kvēlē pārskaidrota. –

Ikkatrai pavasarai ziedu rota,
Bet kad to salnu vēsā roka brauka
Un vēja māte iznīcībā slauka,
Tu netici, ka tā tiks atjaunota.

Bet atmiņa to tomēr savākt zina,
Kur viņa tukšos laukos izklaidēta,
Un pagātni no jauna atdzīvina. –

Un kamēr rokām skumjo vaigu klāju,
Tā pagātnei vēl klusus svētkus svēta,
Kur agrāk mīlas maldu teku gāju.

VIII

Kur agrāk mīlas maldu teku gāju
Un maigās cerēs laimes puķes sēju,
Tur smagās darba vārpas nobriest spēja,
Un tās es lasīju un kopā krāju.

Zem viņu nastas klusi paglabāju,
Kas man bij samīdīts no salta vēja, –
Lai mierā dus, kas ziedēt nevarēja,
Un pārsedzas ar aizmirstības klāju.

Tak nepazūd, ko laime dāvājusi; –
Nāk – paiet laiki, dienas, gadi mijas, –
Un negaidīts tas atdzimst kaut kur klusi.

Sirds pārbaudīta negrib pazemoties,
Tai vienaldzīgas mīlas rožu vijas. –
Bet burvju sapnis sāka atjaunoties.

IX

Bet burvju sapnis sāka atjaunoties,
Un nonāvētā laime augšā cēlās,
Un sirds no viņas jaunu dzīvi smēlās,
Kad atkal rokas sniedzām satiekoties.

Un tavās mīļās acīs paraugoties,
Tās rudens puķu ziedu acīs žēlās,
Kā salta migla sēras projām vēlās,
Un viss, kas miris, sāka atdzīvoties.

Plūst atkal liegi pamodušās jūtas,
Kā kokļu skaņas augšup paceldamās,
Kas dziest un briest aiz lēna vēja pūtas.

Tās tavu acu dzelmēs nomazgājas
Un, atpakaļ pie manis atgriezdamās,
Kā dziesmu lakstīgala tuvinājas.

X

Kā dziesmu lakstīgala tuvinājas
Ar viegliem spārniem mīlestība mana
Un gavilē, un dzied, un zvana, zvana,
Lai ilgas, ceres, laime kopā krājas.

Šai dziesmā klausīties sirds nenostājas,
Nekad šās burvju skaņas tai nav gana;
Kur viņas skan, tur smaidiem piedošana,
Kā puķu palagi pār rētām klājas.

Un sirds, kas citkārt sāpēs nogurusi,
Sāk cerībās un gaidās spēka dzīvi,
Kā daba, ziedu laikam tuvojoties.

Cik bagāta nu dzīve palikusi! –
Tai deva nozīmi un nesa brīvi
Man mīlestība, krūtīs atgriežoties.

XI

Man mīlestība, krūtīs atgriežoties
Caur tavu dzīvinošo, kluso smaidu,
Kā vilnis aizskaloja šaubu baidu,
Kas sirdi krimta, citkārt alojoties.

Un viņas viļņu klēpī auklējoties,
Es klusos brīžos tevi gaidīt gaidu
Kā zvaigzni uzlecam pār debess spraidu,
Lai varētu uz laimes zemi doties.

Tā laivinieks uz sauli skatus raida,
Kad laiva maldīdamās viļņos svaidās,
Bet ilgas to jau tēva mājās gaida.

Man sirds pēc tevis tīkot nenostājas,
Un senkārotā ieguvuma gaidās
Pār manu garu ilgu audums klājas.

XII

Pār manu garu ilgu audums klājas,
Tas maldās laimes tekās pasakainās,
Kā tauriņš ziedu laiku raibās ainās
Ap puķu ziediem diedams zadinājas.

Un krūtīs svētas jūsmas aug un krājas
Un nemierā ar liegām sērām mainās, –
Plēš sirdī rētas – ielej eļļu vainās
Un mocīt, līksmu darīt nenostājas.

Kā birzēs rīta spirgtums dreb un zalgo,
Kad saule lecot pārkaŗ zelta jostas
Pār viņas vainadziņu, rasas valgo,

Tā manas mīlestības jūtas mostas
Un, redzot senās ilgas piepildoties,
Sirds laimē dreb, tev maigi tuvojoties.

XIII

Sirds laimē dreb, tev maigi tuvojoties,
Kad nāc kā rīta blāzma nosarkusi,
Kas rasas pērlēm puķes nosējusi,
Ved saules māti viņas palūkoties.

Un ilgu skatiem kautri sastopoties,
Sirds meklē valodu kā apmulsusi,
Bet skaņu neatrod – un nākas klusi,
Ne vārda neteikušiem, rokas doties.

Ap tavu augumu man roka skaujas,
Un kautrais skūpsts un rātni biklie glaimi
Kā dzidra rasa krīt pār mūsu laimi.

Gars, laimes straujš, no zemes saitēm raujas,
Uz cēliem darbiem, cīņu spēkus krājas,
Un viss, kas ciests, tas tālēs zūd un stājas.

XIV

Un viss, kas ciests, tas tālēs zūd un stājas,
Kad laimi jūt kā saules gaismu plūstot,
Un sirds to cer, tai tic, vēl ilgās kūstot,
Ka viņas gausie soļi tuvinājas.

Pār siržu rētām viņa maigi klājas,
Un tās, kā rasas lāses saulē žūstot
Pēc negaisa, no saules gaismu gūstot,
Par pērļu rotu puķu ziedos krājas.

Man drūmā skumju vētra norimusi,
Tās vietā laimes saule, starotāja,
Caur tevi, daiļā, atkal atspīdusi.

Man zelta nav, ko tev lai ziedam krāju,
Un tā vietā, tu, laimes dāvātāja,
Šo vainadziņu tev es darināju.

XV

Šo vainadziņu tev es darināju,
Tu manas dzīves tumsai zvaigžņu rota,
No taviem spulgu skatiem apgaismota,
Tā sedz pār mani maigu sapņu klāju. –

Es laimes vietā sāpes apdziedāju; –
Man tapa svētā sāpju balva dota
Tās laimes vietā, reiz kas izsapņota,
Kur agrāk mīlas maldu teku gāju.

Bet burvju sapnis sāka atjaunoties, –
Kā dziesmu lakstīgala tuvinājas
Man mīlestība, krūtīs atgriežoties.

Pār manu garu ilgu audums klājas,
Sirds laimē dreb, tev maigi tuvojoties,
Un viss, kas ciests, tas tālēs zūd un stājas.

ANNA BRIGADERE

1861–1933

Rudens parkā

Aiz sārtiem mākoņblāķiem stari lūst,
Un uzmirdz parks kā vieglots elpā lēnā,
Ap dīķi, citkārt dzidru zaļā ēnā,
Nu zeltots gredzens melnā dzīlē grūst.

Gaišs divu acu pāros atspulgst dārzs,
Un divas klusas mutes rotā smaidi;
Tā viena līksmo: gaidi, gaidi, gaidi,
Nāks, nāks – tu mosties, jaunu ziedu kārs!

Tai otrai kaut kas svešā priekā teikts,
Kas nezin' vārda iznīcības bailei,
Kas zvanīt zvana šķīstai ziemas kailei,
Kad viss būs piepildīts un viss būs veikts,

Kad roku, apnikušu kūļus sērt,
Cels lielai Vientulībai vārtus vērt.

JĒKABS JANŠEVSKIS

1865–1931

Lielupei

Kaut daža upīte vairs nesaskrienas
Ar tev', kas senāk tevī tecējusi:
Tā neskaitāmos gados izsīkusi
Ir, tecēdama sausās pamalienās;

Kaut daža urdze tev vairs nepieslienas
Un citu ceļu sevim atradusi, –
Tu tomēr Lielupe vēl palikusi
Un lepni plūsti vēl kā senās dienās.

Un Latvija! Kaut visai vieglprātīgi
Starp taviem dēliem iraid daži gari,
Kas tavos skauģos pāriet neapdomīgi;

Tu tomēr tauta esi vēl un vari
Ar' tāpēc cerēt droši, nešaubīgi,
Ka tauta paliksi vēl turpmāk arī. –

JĀNIS RAINIS

1865–1929

*

»Lūk, *padre*, saule gluži miglā grima,
Ko dos mums diena?« sūdzos, gaŗām iedams.
»Jā, dēls,« teic vecais, savus vīnus siedams:
»*Il sole e ammalato*« – Saule slima?

Ij saule pat! – tik viens ir sveiks, kas dzima,
Tas gandrīz simtgad' vecis, kas še smiedams
Uz pasaul's likstām skatās. »Sviedrus liedams,
Es sveiks un līksmis, kopš mans nemiers rima.«

»Kāds nemiers?« – »Lūk, ij še reiz zaldāts bija!
Ar Garibaldi pašu kopā kāvos!
Ij manas asinis priekš brīves lija . . .«

»Un ko tu guvi?« – »Vai es vervēt ļāvos
Par naudu?« – Alga: brīvā Italija!
»Un pašam vesels gars, – priekš tā es grāvos!«

TEODORS ZEIFERTS

1865–1929

Sonets

Jūtu, grēkotu pret svēto garu,
Ja es tūdaļ nu pie darba ķertos,
Dvēsele ja tūdaļ cieti vērtos
Man pret mīlestības kluso varu.

Tādēļ, pirms, ko diena liek, es daru,
Kāvējos pie tevis, lai vēl dzertos
Malkus baudītu, man jūtās tvertos
Daiļā tu, kā ziedi aptveŗ zaru.

Ka pie tevis es, vai vēl to jūti?
Vai tu ar' vēl sapņaini un klusi
Savas sirdsdomas pie manis sūti?

Jeb vai ikdienība ierāvusi
Atkal cīņā tevi, krūts pret krūti?
Jeb vai citam jau pie sirds tu dusi?

ASPAZIJA

1868–1943

Vecā pasaule

Mums vecā pasaule bij jānoārda,
Mums jāizskauž bij mošķi, rāpļi, glūnas,
Bij jāmēž pūžņi, jāplēš nostu sūnas,
Ar spridzekļiem bij klintis jāsaspārda.

Nu lielais līķis deg uz uguns zārda,
Un vējš tā pelnus gaisā nes kā dūnas,
Jauns darbs nu sācies – pētīt burvju rūnas
Un atkal burt pēc jaunas dzīves vārda.

Jums visi gaismas torņi vaļā rakti,
No gadu simtiem pērniem, aiz pat pērniem,
Pat zemes uguns virst caur ledus nakti.

Jauns, kuplāks zaļums zeļ no graudiem pērniem,
Lai lielums pārietu uz bērnu bērniem,
Jums dzīvi sākt ar Bethovena takti.

JĀNIS FRĪDENBERĢIS-MIERIŅŠ

1869–1894

Draugam

Jel netici tām mīlestības liesmām,
Kas pirmo reizi tavā sirdī ausa!
Tu maldīsies tikpat kā tas, kas klausa,
Kad nāras vilina ar skaistām dziesmām.

Vai atnāks ziedonis bez salnu briesmām?
Kas laimi dabū dzert iz dievu kausa,
Ja ciešanās tam mēle nebij sausa?
Tāpat tas iet ar Mildas vieglām liesmām:

Kad pirmās mīlestības kaislā varā
Tu Laurai zvēri mūžam piederēt,
Tad varbūt tanī pašā pavasarā

Tev tiksies citai sirdi atvēlēt.
Tik tad, kad beigsies maldīšanās gaŗā,
Tu spēsi vienai dzīvot, vienu aplaimēt.

LUDIS BĒRZIŅŠ

1870

Sonets

»Vienas dziesmas gribētos« ir man,
Kā pēc tādas citreiz dzejnieks tvīka,
Kad aiz šaubām sirds un gars tam nīka,
Vienas vien, bet dvēselē kas skan.

Ir jau dziesmu dzirdēts diezingan,
Bet kas liela bij, drīz tapa sīka,
Daudzināta daudz, drīz tapa dīka;
Kas to zin', vai tā jebkur vēl skan?

Dziesmas tvīkstu, dvēselē kas dzimst,
Dziļās sirdīs atdzimstot par jaunu,
Ka tā audžu audzēs nenorimst.

Tā lai skan, kad rītos kājas aunu,
Vakaros, kad roka gurdi ļimst,
Zizlis dzīvē, šķēps pret spēku ļaunu.

LĪGOTŅU JĒKABS

1874

Jelgava

Tur līdzenumā Jelgava ir izpletusies
Starp pļavām, Drīksu, Lielupi un Svēti,
Starp dārziem, liepu gatvēm, birzīm paslēpusies
Ar torņiem gotiskiem, kas saules apspīdēti.

Tur tirgus dienās sabrauc zemgalieši braši
No Zaļeniekiem, Zalgales un Sodas;
Tiem lieli ganāmpulki, kviešu lauki plaši,
Te darbs ar labklājību roku rokā dodas.

Tur skolas pagalmos smej jaunavas un zēni,
Tur Barons mācījies, un Čakste skolā gājis,
Tur Māters tautu cīņās aicinājis.

Ai Jelgava, tu klusā mātes laimē smaidi lēni:
Aug jauna cilts, lai slavas dzelmē nirtu,
Par tautu, tēvzemi lai dzīvotu un mirtu!

VILIS PLŪDONIS

1874–1940

Sirmgalvja dziesma svešumā

Jau gadu nasta mani velk uz kapu;
Kā vārpa galva trīc: gurst darbā roka, –
Nāk laiks kā ābolam man zemē krist no koka,
Kur klusu dusu rod jau pulkiem bālu lapu.

Kopš atrauts piepeši no dzimtās zemes tapu,
Nav baltās saules vairs – tik rudens skumjas jūtu,
Šķiet: dzirnu akmeni uz sirds kāds vēlis būtu
Un acis aizklājis ar miglu salti slapu.

Kā putni atmiņas vēl nesas uz to vietu,
Kur tēvu tēvi sūrus sviedrus lēja;
Kur pašam bērnībā man mīļi citkārt smēja, –

Turp, turp pirms nāves, ak, ja spētu, ietu, ietu . . .
Tur dusu dzimtenē kaut rastu gurdie kauli,
Kur līksmām cerām sveiks reiz tauta jauno Sauli!

JĀNIS AKURĀTERS

1876–1937

Kurzeme

Kur jūŗas skaļais sauciens priekā zvana,
Aiz kāpu vaļņa gaišā viņa zied,
Kur latvju meitas zied un dēli dzied,
Vismīļā Kurzeme tur – šūpļa zeme mana.

Pie sliekšņiem dzintarrotu viņai mana.
Kā dzintars viņas sirds, tai gaiši smiet.
Ar sauli viņas laukiem jāpieriet,
Un saulē viņas lauku skanēšana.

Tev sveiciens vējos likts un sapņos sēros;
Kā nirstošs masts uz tevi tiecos es,
Kaut ilgi tavos zilos laukos vēros,

Nav vairs, kas daiļākus man sapņus nes,
Lai bezgalīgus ceļus soļi mēros,
Bez tevis es – bez savas dvēseles.

Kareivis

Uz tevi veŗos, šķēps mans, rokai mīļais,
No brīža šī tu būsi manim tulks,
Un naida, cerību un sapņu sanošs pulks
Caur tevi aizlidos kā brīnumputnis zvīļais.

Kas sāpes izsmiet var, ko sevī jūtu,
Kas skumjas zin' – tās manā dvēs'lē briest!
Kā jūŗu dunošu tai gribu klintī sviest,
Lai kalns un stiprums manā priekšā grūtu.

Un mūžam daiļā – dieve mirdzošā
Kā zieds virs sēru dzelmes izpeldētu,
Un smaids un laime man – tās vainagā.

Es ciešu mēms, un garu atveldzētu
Es jūtu tikai kaujas klajumā,
Kur tevi, šķēps, mans tulks, es as'nīm svētu.

ANTONS BIRKERTS

1876

Augusta vakars uz laukiem

Es skatos klusā rudens novakarā
Un klausos: kuļmašīna sēri dūc.
Sārts rieta atspīdums kvēl ozolzarā,
Un liesmās iemirdzas vēl loga rūts.

Pret rietu gurdi aizskrien vārnas barā.
Kā vilnī nopūtā tev ceļas krūts.
Skumst sirds. Kur pavasaŗa diena gaŗā?
Kur vasara? Kur laime, prieks? Kas gūts?

Ak maz, tik maz! Tu sevī sēri smaidi.
Aiz vecās klētiņas sen dzisis riets.
Kaut kur no tālienes skan ūpja vaidi.

Pie tumšās debess sijā zvaigžņu siets.
Viss miegā dus. Ko tu viens pats vēl gaidi?
Ej arī tu, pie miera galvu liec.

VIKTORS EGLĪTIS

1877–1945

*

No kā es iedvesmēts, vai nava jums vienalga,
Ja tikai dzīvs mans gars un rindas viegli rit;
Ja domas jaunas man un sirds tām cauri sit
Un forma tīkama no jūtu uguns valga.

Uz laukiem laucinieks, kam dabas dvēs'le tuva
Un vēji šalcošie un rīti, rieta zelts;
Bet pilsētā kā tāds, kam sirds no sāpēm smeldz,
Kaș sen jau samaitāts no simtām indēm kļuva.

Un ja es slavēju te eņģeļus, te velnus,
Te traucos dzīvi just, te nāves tumsā smakt,
No dabas krāšņuma vairs iemīlot tik pelnus,

Tad nesauciet: viņš ļauns un pilns no grēka,
Bet sakait: viņš ir viss, viņš nespēj sevī rakt
Nevienas jūtas vairs, viņš pilns no dzīves spēka!

JURIS KOSA

1878

Sekluma zvejnieks

Kā tirgus āksts, kas ūdeni tik dzēris,
Bet liekas reibis kā no vīna salda,
Tāds nelga tu, pie seklu baudu galda
Kas šķieties pilno laimes kausu tvēris.

Ne mārka dūņās dārgumus kāds bēris,
Ne alkā zemes laika griežus valda;
Gūst pērles tas, kas dzelmes tumsu skalda,
Nāk ziedon's tam, kas saulei sirdi vēris.

Kur viegli viļņi krasta smiltis svaida,
Tur laiskums klaiņā, tīksmē gremdējoties,
Un pieticībai sīki prieki smaida;

Bet cēls un drošs kļūst, baudām atsakoties,
Kas savos tīklos liela loma gaida, –
Lai uzvelk buŗas – ticīgs augšup doties.

KĀRLIS ĶĒKABSONS

1879–1945

Prometeja gaitnieks

Paša mūžs tev šķiet kā rotaļiņa, –
Draudošāka mūžos lemtā vara.
Top tev noslēpums ikviena dziņa, –
Nezināmi spēki visu dara.

Dzīve rit un rit un nezin' gala;
Tu to neapjaut – kurp viņa dosies?
Pēd'jā mīla – baltā jūŗas sala –
Vairs tev neatvērsies, neveidosies.

Prom pa nakti tavas domas gausas
Lēnāk vēl kā rudens veļi velsies, –
Apžilbinošs zibsnis neizšausies;
Grimušais pret sauli nepacelsies.

Gulst kā akmens zemes slogs uz krūts,
Sirdī mūžam sāpju dvinga dūc.

Dreboša dvēsele

Kad tu atnāci, runāja strauti;
Divatā mirklis kā brīnums svēts.
Sili snauž, saules plīvuros skauti,
Ceriņu spožums kā neredzēts.

Likās, ka vasara staigā pa lauku,
Simtas balsis runā un šalc.
Mīla kļuva par pasaku jauku,
Birztalu sveica padebess balts.

Kad tu aizgāji, mākoņi vēlās –
Ar ik mirkli tiem smagāks top ceļš, –
Drēgnums un migla dvēselē cēlās;
Veļupes ūdeņi elsdami elš.

Saule un vēji un gaviļu rīts,
Mīlai aizejot, aizgāja līdz.

Maiņas gājiens

Tev agrā dzīve šķita valdzinoši plaša,
Kas prom kā upe tālos laukos plūst,
Kā vilnis saulē aizritēdams kūst,
Kad mīla mirdzoša vēl verd no sevis paša.

Pār zemi nodimdēja viesuļvētra aša,
Kur skaties – izirst pamats, balsti lūst,
Un stiprākie par vājiem varu gūst,
Ik krūtīs nogulusi nāves baigā dvaša.

Tu vēl arvien ik mirkli skatīdamies vēro,
Kā šausmu niknums dzīvo miesu cērt?
Kālab ikviens un visi nopūšas un sēro?

Kad beigsies neprāts reiz un viņa dzestrā vara?
Vairs nava spēka acis vaļā vērt,
Un vajātības pārmērs tevi aklu dara.

Ventspilī, 8.4. 1945.

FRICIS BĀRDA

1880–1919

Vakars

Māj sārtu roku saule bērzu zaros,
Un kumeļš birzes ēnu takas min.
Bet arājs klausās krēslas labvakaros,
Kas sirmā plīvurī to lēni tin.

No mājas skursteņa pār kļavu galvām
Kā zili vilnas klēpji dūmi veļas,
No ielejas tiem pretim migla ceļas –
Un dusa nāk ar savām mīļām balvām.

Dzen mirklis mirkli.
Nams kluss jau aizmidzis
Un gurdās dvēselēs viss mierīgs, svēts un gaišs.

Ar pērļu irkli
Brauc sapņu zirneklis
Un tīklus vizuļainus acu dzīlēs laiž.

Aiz loga zvaigznes dreb pie zilām dzijiņām.
Miegs klusi žvadzina ar zelta atslēgām.

KĀRLIS ŠTRĀLS

1880

Sonets

Man miera nezin' sirds ne pilsētā, ne laukā,
Gars nerimts mētājas kā Dieva nepieņemts.
Man nedienās un skumjās mūžīgs nemiers lemts,
Kūp vērmeļrūgtums smags ikvienā ziedā jaukā.

Kā mīlīgs aicinājums vispasaules aukā
Skan miera kokļu balss, un visam, kas šeit dzemts,
Plīv pāri veļu vējš. Bet dziļu ilgu kremts,
Es alkstu dzīvot vēl, vēl vīna sausā traukā.

Vēl dziņu kaislais spēks trauc spēkus šajā maldā,
Ko ļaudis dzīvi sauc un kas ir ceļš uz kapu,
Vēl dvēs'lei trīcēt liek kāds laimes atspulgs svēts;

Vēl sapņos mana mīla sievišķīgi saldā,
Vēl gavilēt grib gars, kad viss ir pazaudēts,
Vēl meklē, meklē sirds pēc tā, ko nesastapu.

LINARDS LAICĒNS

1883

Juris Alunāns

Maz minams esi tu, bet dziļas saknes laidis
Tavs cietais cīņas prāts kā paraugs uzvarošs;
Tu kareiv's daiļš un augsts, tavs zobens pestījošs –
Kāds cirtiens tavējais, drīz otra nesagaidīs.

Drīz latvji Puškinam, drīz laipni Ģētem smaidīs,
Bet izdzīs savējo, kas tā kā tu nāks drošs,
Uz mākslu klasisko, uz cīņu aicinošs –
Jo drosme jūsmīgos kā allaž mūžam baidīs.

Tavs mērķis veidus kalt, tavs gars vēl neapgūts,
Kaut dadzkārt debesīs, pat peklē dažkārt būts,
Kaut pussimt gadu jau uz tavu darbu ieti.

Kam asmens trinams ass, der tavu vārdu trūts,
Kam mākslas, tautas ceļš vēl tagad tumšs un grūts,
Lai apkārt neskatās: tev sonetam ir ragi cieti!

NIGELLA (ELLA ADAMOVIČA)

1883–1951

Tev

Tev veltīt vēlētos es klusas dzejas,
Lai tās kā lēna vēsma tevi glauž,
Kā saule rīts lai zelta stīgas auž
Ap tavu logu. Visas kalnu ejas

Es glāstiem klātu, daiļās puķu lejas
Es dzejas ziediem kaisītu, lai pauž
Tās tev, kas dziļi manā sirdī snauž,
Lai teic tās tev, ka nevaid otras sejas,

Kas manu pasauli tā atstaro
Kā tava. Zvaigzne tanī esi tu;
Uz saviem stariem mani augšup nesi.

Tu visas manas dzejas apgaro.
Tev veltīt klusas dzejas gribētu,
Jo visa mana pasaule tu esi.

EDVARTS VIRZA

1883–1940

Vakarā

Kad vakars visur izpleš lēnas skavas
Un dienas karstums nežēlīgais siek
Un lauki ēnojas un klusi tiek, –
Es apstaigāju birzis, mežus, pļavas.

Man tā ik dienas, ejot gaitas savas,
Līdz tālums tumšs un miglains nepaliek,
Ik vieta šeitan atgādāties liek,
Kā viss te veidojies pēc dailes tavas.

Ka tavi pleci – kalna apaļums,
Ka mati – tīrums, zelta vārpās slīcis,
Ka tava dvaša – vēsmas mierīgums.

Ka acis – ezers, saules versmē tvīcis,
Ka tava piere – skaidrais debess jums
Un ka tavs klēpis – tumšais meža līcis.

Siena vezumi

Tur, zālēm kaisoties pa ceļa gravām
Un orēm goroties, kas čīkst un kauc,
Caur karsto jūlijnovakaru brauc
Bars siena vezumu no meža pļavām.

Iet blakām puiši, ļauti domām savām,
Tiem sviedri rievās gurdās pieres rauc,
Un zirgus gurušos uz priekšu trauc
Daudz sapiņu par vēsām dzirdītavām.

Uz šķūņiem tāliem, kur ir gaitai gals,
Kust vezumi ir smaržaini, ir sausi,
Pa ceļu līko, kas mirdz krēslā palss.

Kāds susuriņš pret tiem ceļ vērīgs ausi.
Viss apklusis. – Tik skanē siseņbalss
Iz tumsības, kur vezumi zūd gausi.

Baigā vasara

Laiks šovasar vairs neies vecās sliedēs,
Būs puķes skumjas, bišu medus rūgts,
Uz tāliem ciemiem kumeļš netiks jūgts,
Un jasmīns zarains maijā neuzziedēs.

Par velti saule dienu tumsu kliedēs,
Prieks Jāņu naktī neatnāks pat lūgts,
Un rokā savītīs zieds, tikko plūkts,
Būs klajums baigs, aiz katra krūma biedēs.

Vējš miglu sarkanu pār laukiem dzīs,
Bez laika kokiem augļi nokritīs,
Par nastu būs, kas ir, un tas, kas nava.

Pat zemes dziļums taujāts paliks kluss,
Jo, pārvērtusi ūdens avotus,
Par vērmelēm kļūs aiziešana tava.

ANTONS AUSTRIŅŠ

1884–1934

Valmieras sonets

Gan nepiederu es pie meistariem,
Kam forma izkalta un katris vārds krīt vietā –
Es mailīte, kas zvejniekam zib sietā
Un sapņo vēl par lieliem ezeriem;

Ne mailīte varbūt, bet smircenis,
Kas nesatrūd, kaut sen guļ purvā neuzietā,
Un vienaldzīgs, vai saule spīd, vai lietā
Rūgst muklājs; varbūt pelnos circenis? . . .

Par to lai spriež, kam tīk, tas šoreiz man nav svarā,
Tāpat kā tas, vai kritīšu es nevienādā kaŗā
Ar laika biedriem, maiļu rijējiem;

Tak arī man nu sonets iepaticies,
Tāpat kā pilsētiņš šis, kur es, mantā licies,
Kā pestītājs starp naudas mijējiem.

KĀRLIS KRŪZA

1884

Baltas drānas

Darbs dara netīru un tomēr tīru:
Kas cits kā darbs tev baltas drānas dāvā,
Kad esi bridis dumbrājā un rāvā,
Un rokā rozi liek un zelta liru!

Tik darbs var teikt: Vai es tev nepiešķīru,
Ko vien var sniegt šī bēdu dzīve blāvā,
Kad līdzēju tev kāpt kā kalnā stāvā
Un visur būt par varoni un vīru!

Kas cits kā darbs ceļ darītāju cienā,
Ka viņa vārds vēl minams audžu audzēm
Un spoži staro slavas templa sienā!

Kas cits kā darbs par drūmām drupu kaudzēm
Liek dzīvei atdzimt gaišā svētku dienā
Un godu gādā novadiem un draudzēm.

Svešās sētās

Mēs kādreiz bijām dzimtenē un mājās,
Kur gaišas sētas; tīrumi un pļavas;
Aiz ārēm auga ozoli un kļavas,
Uz liepu lapām medus rasa krājās.

Kā laimes reibumā tev elpa stājās,
Kad ziedos zuda ataugas un gravas,
Kad vārpas plauka, dārzos dūca dravas
Un padebešos sirmais Pērkons rājās.

Nu svešās sētās gaidot gadus gaŗos,
Mēs nezinām, kas novāks mūsu sēju,
Kas mūsu bērnus bada briesmās baŗos.

Mēs svešumā nu svešā jūgā smokam,
Mēs ciešam badu, aukstumu un vēju
Un nesvētītā zemē kapus rokam.

ANDREJS KURCIJS

1884

Gaita

To gaitu redzu nu, ko sen jau eju,
Mans mājiens tautu vaŗa vaigā liets,
Aiz manis palicis, ko uzvarēju,
Tas sāpju nedziestošais saules riets.

Un jaunā telpā neredzētu seju
Man atbuŗ stīgots dzestras gaismas šķiets;
Pār visu, ko šurp nākdams pazaudēju,
Andželo nakts jau dziļi galvu liec.

Ceļ mani gaisā iedoms skaņi dziestošs,
Kāds slēpies spēks ap mani dūcošs briest,
Pār visu zemi viļņojumu kliedzošs;

Man gribas ziedus smaržu pilnus šķiest,
Un izplešu kā karogu es savu
Pret ziliem mūžiem saulē savu pļavu.

ELZA STĒRSTE

1885

Dzejniekam

Tev vārds ir dots kā citam šķēps,
Lai zirgs tavs ietu cīņās straujās,
Un ne aiz vairoga tas slēps,
Bet tevi nesīs simtu kaujās.

Par šauru bij tev mātes klēp's –
Viss tevī dumpojas un raujas –
Līdz pekles dūmos gars tev kvēps,
Un zvaigznes turēsi tu saujās.

Tu visam akli gaŗām triec,
Kas reiz bij mīļš, kur pakavējies,
Kaut tajās vietās zirgs vēl zviedz;

Un kamēr tu pret kalnu slējies,
Sīks, niecīgs palazdītes zieds
Veŗ acis, tev pie kājām sējies.

VALDEMĀRS DAMBERGS

1886

Alkst mana dvēsele pēc tavas

Alkst mana dvēsele pēc tavas, Ina;
Un mirkļos burvīgos, kad kopā plūst
Tās spožās gaismas, caurstarotas kļūst,
Kur krēsla miglaina tās agrāk tina.

Ak, lielo svētlaimi man dvēs'le zina,
Kad sirds ar dvēseli par vienu kūst;
Un pagātne kā bezdibenī grūst;
Tik stāvi tu kā augstā klintī Dīna.

Tu spārnus iedvesmei liec atraisīt,
Man dvēs'li atdodot un dabai – mani,
Lūk, zvaigžņu lietus gaišs pār galvu krīt;

Klau, stabulē jau zaļā birzī gani,
Un augšup dvēsele arvien, arvien
Uz tevi iedvesmē kā spārnos skrien.

ANDREJS IKSENS

1888

18. Novembrī

Kad gaviļu un svētku dienā
Viss slavēts tiek un cildināts
Un veiktos darbus savērpt prāts
Grib brīnišķīgā pavedienā,

Tad vēlos es, lai vietā vienā
Viss izteiktos, kas saglabāts
Un gaŗos gadu simtos krāts
Ir nemirstīgā elpojienā.

Un redzot tautu sajūsmotu
Uz visu svēto vietu plūstam,
Lai Brāļu kapus vainagotu –

Sirds prieku sajūt sevī kūstam
Un piemin solījumu dotu:
Ja liekt mūs grib, tad – labāk lūstam!

BIRUTA SKUJENIECE

1888–1931

Atmiņu klētī

Kad naktī guļu, smaidot logā veŗos
(Redz melnu priedi mēnesnīcā stāvam
Un mākoņpūkas aizķērušās blāvam
Starp skuju čemuriem), tad neatdzeŗos

No atmiņkausa medus. Klētī tveŗos
Starp veciem, klusiem, mīļiem darba rīkiem,
Ak, kuŗiem salūzušiem jāstāv dīkiem: –
Pār tiem kā putekļmākon's skumjās beŗos

Un jūtu sevi līdzīgu šīm sakām,
Kas greznas skrēja reiz pa saules takām,
Kad vēja kumeļš, sprauslodams un zviegdams,

Pret padebešiem zilo galvu liekdams,
Tā krēpes nikni kratīja, ka kliegdams
Bars kraukļu uzšāvās no sāpju akām.

ARVEDS ŠVĀBE

1888

Ceļa maize

Ko ņemšu līdz? Lai atbild kviešu lauks,
Kas zuzot noliecas līdz bēgļa saujai.
Ko ņemšu līdz? – Kas manus zirgus brauks,
Kad Ūsiņš pamet klāvus uguns pļaujai?

To prasu elku kalna sirmai kraujai,
Kas glabā dievredzīgus padomus;
To prasu Ventai, Daugavai un Gaujai,
Kas viļņos raksta tautas likteņus.

Tad pratinu es biezus sējumus,
Lai tie man gudru ceļa maizi dod.
Bet stundas tek, un izmisīgi kluss
Prāts meklē to, ko nekur neatrod.

Ņem ceļam tikai kvēlu sirdi līdz,
Lai vada tā, kad nekas nepalīdz.

Gaisma

Ilgus gadus nakts bij gaŗa,
Brīžiem sirds pat ritēt stājās;
Prāts ar jūtām vienmēr rājās,
Sāpes plēsa, sāpes ara.

Laba nezināma vara
Lika nākt jums manās mājās,
Niekojoties teikt: kā klājas,
Un ko mājinieki dara?

Gaŗā nakts nu īsa kļuva,
Sveša nācāt, gājāt tuva,
Gaismu atstājot kā balvu.

Gaismu manot, ceļu galvu,
Skaidrām bērna acīm veŗos,
Slāpēs dzeŗu, neatdzeŗos.

Ars amandi

Dod pazinējas skūpstu gudras sievas –
No visa baudīts gana un bez sāta!
Tik vīna skurbumā tās lūst no kāta
Kā augļi sulīgi bez cietas lievas.

Ar baigu iekāri šķiŗ jaunās Ievas
Šo grāmatu, kas svētkos dāvināta;
Bez vīna reibst un reibina bez prāta
Kā maija vakari, kad piesnieg ievas.

Tik garšas pēc dzeŗ sievas tavu glāstu
Pa maziem malciņiem bez kādas steigas,
Lai rītu aizmirstu šo dēku stāstu.

Ar saldu nopūtu »vai tiešām beigas?«
Beidz jaunās Ievas pasaku par sevi
Un mulsi atkārto: tik tevi, tevi!

PĀVILS ROZĪTIS

1889–1937

Tu

Tu esi statuja, ko apbrīnot nav gana,
Kam katrs loceklis kā pilnvērtība šķiet,
Kam gribas piekļauties un laimē raudāt, smiet,
Kaut nāktu nāve tad vai arī pestīšana.

Tu esi Diāna, kam patīk medīšana,
Kas jaunām gacelēm var ilgi pakaļ skriet;
Tu esi Venēra, kas jūŗām pāri iet
Un kuŗas daiļumu it visas puķes zvana.

Tu tāda mīļa man, ko slavē fauns ar fleitu, –
Tai kalni atbalso, un ūdens strautos šalc
Vai sastingst klusumā, kad gaŗām ej tu.

Tavs krūšu izplaukums kā vēris ziedošs balts,
Tev nedrīkst pieskarties, kā skūpsta zemes meitu,
Jo mīlā dievišķā slēpts nāves tuvums salts.

Peldētāja

Kā balta Diāna, kas skrejot sasarkusi,
No kājām sandāles sev peldētāja auj
Un kājas atautās tad vēsiem viļņiem ļauj,
No dzīves salduma kā būtu nogurusi.

Bet miesas ziloņkauls, ko daba veidojusi
Ar tādu grāciju, ka elpu cieti rauj,
Lēns ļaujas ūdenim, kas viņu kāri skauj,
Un visa upe šķiet kā tikko piedzimusi.

Bet kad grimst ūdenī jau smailie krūšu gali
Un kāju rožpēdas pār viļņiem augstu dej,
Tos kuļot, līgojot kā pavasaŗa pali,

Tad, liekas, atvari un visi krasti smej,
Un meži tālie dun kā milzu lielgabali,
Caur kuŗiem satiri uz upi steigā skrej.

Iet pāžs kā garīdznieks

No cikla *Neprātīgais pāžs*

Iet pāžs kā garīdznieks, kas Dievu pazaudējis,
Un pusnakts tumsa tam kā rožu gaisma zied;
Viņš tagad savai gaitai mērķa nenovied,
Viņš šinī naktī visus ceļus pazaudējis.

Pie karalienes domas iet kā rožu vija,
Top sapnī dzīvs tās ziedošs skats un sārtais smīns.
Pāžs grīļojas – līst sirdī reibais sapņu vīns,
Tam tagad mīla viss, un skaistums – reliģija.

Pāžs dziļā sapnī mieg, tam atmošanās lieka,
Kā viegls zieda auts slēpj reibon's dvēs'les mokas . . .
Viņš jūt ap savu kaklu karalienes rokas,

Uz sejas viņas matu zeltots smagums gulst . . .
Un pēkšņi trūkstas pāžs aiz dziļa ilgu prieka –
Dārzs ziedos šūpojas un rīta saulē mulst.

VALTS DĀVIDS

1890

Vincents van Gogs

Sarkanmatains, sauss un sejā ass.
Acīs kvēle, acīs tieksme strauja.
Un kad oti satveŗ karstā sauja,
Krāsu liesmās kaisli sadeg tas.

– Draugi! Draugi! Talkā nāciet man,
Milzu darbos paust mums zemes daili! –
Balss kā putnam vientulīgam skan.
Izmisums spiež rokā naža smaili.

Tāds viņš bij, šis hollandiet's van Gogs.
Tā viņš pauž mums savu gara spīvu –
Zaļš un sarkans, dzeltens ziedu zelts,

Pāri debess, zilās virmās velts, –
Tā viņš mūžam garu satrauc dzīvu,
Chaosā kad satumst dzīves logs.

KĀRLIS STRAUBERGS

1890

Neāpole

O dolce Napoli! Pār smaragdzaļo jūŗu
Uz kalnu terasēm kad snaudā slīgsti
Un karstas saules apskāvienos tvīksti,
Mans skatiens tālu plūst pār bezgalīgo jūŗu.

O dolce Napoli! Kad miglā grimst Sorento,
Kad krēslā apelsīnu smaržas augšup veļas,
Kad apklusušās ielās serenādes ceļas,
Es klīstu aizmirsies *à passo lento*.

O laiskie dienvidnieki nezin' sāpes;
Kā zilas debess bērni, aplaimoti
Tie pilda ielas, mīlas apgaroti.

Amore viņu sejās, viņu dziesmu skaņās,
Amore viņu dvēs'lēs dzesē visas slāpes –
Tu, *dolce Napoli*, vēl mājo krūtīs manās.

ANTONS BĀRDA

1891

Peldētāja

Jau stiprāk iemirdzas zils tornis dabā vēlā.
Virs viļņiem sarkaniem šķeļ gaisu uztraukts alts.
Tur nokāpj ūdeņos stāvs tveices pilns un stalts,
Viss kairi mirdzēdams pret fonu rietā kvēlā.

Ar formu pilnību tā aizslīd gaitā cēlā
Kā burvīgs Vēnustēls, virs līmeņa tik balts,
Un krūšu iedobums kā marmorā tai kalts,
Ko cirtis mākslinieks ir nemirstīgā tēlā.

Te dziļi nodreb tā un tad uz priekšu krīt,
Kā kaut ko apskaujot, un elsādama klusi
Sāk rokām vijīgām zem krūtīm viļņus dzīt.

Bet kad tā krastā kāpj, kā daļu atdevusi
No straujās kaislības, un iesāk matus pīt,
Tai, rokas paceļot, krūts līgo piebriedusi.

KĀRLIS DZIĻLEJA

1891

Kaps kalnā

Sonetu vainaga maģistrāle

Te nobeigušās tavas maldu ejas,
Svaigs smilšu bedums nav pat skujām vīts.
Pār tavu kapu lēni ataust rīts,
Smags miglots vāls sedz pakalnus un lejas.

Daudz savā mūžā rakstīji tu dzejas,
Dažs pants bij ass, bet daiļskanīgs un glīts.
Viss veltīgs pūliņš! Ļaužu neatzīts,
Tu dzirdēji tik sīvu skauģu rejas.

Par tevi vairs ne raudās kāds, ne smies,
Drīz tavu vārdu aizmirsīs bez taujas,
Un ikdienībā ļaudis tālāk ies.

Bet apstāsies varbūt pie kalna kraujas
Un īsu brīdi savu spieķi slies
Tik nelga vien, kā tu kas sapņiem ļaujas . . .

JĀNIS EZERIŅŠ

1891–1924

Pie Raiņa ģīmetnes

No baltā rāmja tavs lēnais skats
Slīd cauri ziliem stikliem,
Kur, agra rudens briedināts,
Vīst ārs zem rītiem mikliem.

Aiz tāliem laukiem tu mīti pats,
Bet mūžam sirds ritmiem bikliem
Tu esi še ik gads, ik gads
Ar brīnišķu varoņu cikliem.

Ar visu, kas tevim ņemts un dots,
Tu nāci, svešumā sudrabots,
Par austošu sauli mūs' salnā.

Simt cīņās mūsu kareiv's mirgs,
Nes tevi nu dimdot zelta zirgs
Zaļliesmu dzimtenes kalnā!

AUSTRA DĀLE

1892

Latvijai

Tev, Latvija, vēl sirds tad skumjās bija,
Bet ausmai tuvu jau, kā apburts dārzs,
Kas savu ugunsputnu sagaidīja,
Ar spārniem zeltainiem tas visu skārs!

Par tevi asinis jau sārtas lija,
Bet karogs vēl tev rokās bija vārs,
Līdz slavu jūnijkaujas iezvanīja
Un cīņās jaunās dunēja tavs ārs.

Bez mitas ložmetēju skarbais pļāviens
Kad atbalsojās tālu apkārt mums,
Kad atskanēja tālšāvēju grāviens,

Kad drebēja pat zilais debessjums,
Tas tevim, Latvija bij salūtšāviens,
Tev pieri skāra saules svētījums.

KĀRLIS DZELZĪTIS

1892

Ardievas Tirolei

No tevis, kalnu Paradīzes dārzs,
Es aizeju, lai atgrieztos arvienu.
Nu atkal izciešu to skaudro dienu,
Kad reiz no dzimtenes es šķīros bārs.

Tu, otrā dzimtene, tavs dzidrais ārs,
Un tālie apvāršņi, un klinšu sienas,
Un kalnu strauti, kuŗos dzēru kārs,
Un baltās galotnes, kas zvaigznēs slienas –

Viss nāks man līdz, kad sapņos kāpšu viens
Uz zilo augstieni, kas neatrasta,
Kur ledi mirdz, kad lejās smaržo siens . . .

Lai mani ved tavs dailes pavediens,
Līdz nolikta būs smagā sāpju nasta
Pie augstās klints uz Gaujas zaļā krasta.

ALEKSANDRS PLENSNERS

1892

Pēdējais brauciens

Vienmēr daudz bijis vērotāju ielā,
Kad baltais pajūgs vieglā gaitā rit
Un uzsmaidot tur daiļā Dibarī
Dod parīziešu tenkām jaunu vielu.

Nu atkal viņa brauc. Ar baru lielu
Nāk pajūgs melns, un dobji bungas sit.
Steidz spiezdamies ikkatrs saskatīt
To, kas nu ziņkāri vēl reizi mielo.

Reiz karalis bij skūpstījis tai rokas.
Bet ielā iesācies bij viņas lidojiens,
Nu iela ņirdzīgi to apsveic mokās,

Un bende rupji rauj, kad baismu trīsā
Tā pasaka, ko lūdzamies ikviens:
»Ak bendes kungs, vēl vienu mirkli īsu!«

KĀRLIS STUDENTS

1892–1947

Sonets

Tīk kokus, puķes man un zāles aprakstīt, –
Par viņiem runājot, es jūtu apkārt tvanam
Sev smaržas burvīgas un putnu dziesmas skanam,
Kas koku dobumos steidz savas lizdas vīt.

Pa zaru biezokņiem, kur dziļa krēsla mīt,
Ar skujām apbiris un lapām iesarkanām,
Es veikli lodāju un līdzinājos Pānam,
Kas meža ezerā grib nimfu noskūpstīt.

Cik brīnišķīgs te viss. Lūk, egles zaļās skujās
Kā tikko piedzimis dreb sarkans ciekurzis,
Bet bērza piekājē kā ornaments zaļš šujas

Pa sūnu brūngano sīks, līgans staipeknis.
Kluss. Pēkšņi iekliedzas kāds putns, un viņa ujās,
Šķiet, klausās egle, bērzs, – viss meža biezoknis.

PĒTERIS ĒRMANIS

1893

Andreja Pumpura šķiršanās

Kā Zāļudienas saule kvēl pār pļavām
Un zaļā miera laimē daba dus!
Nu ļaujos, Nāvesmāte, rokām tavām;
Pār Veļu upi celšos drīzi kluss.

Aiz manis daudz ir negaisu un auku,
Es kareiv's Latvijai un dziesminieks.
Es dzīrēs līksmoj's dažu nakti jauku,
Bij dziesmās saule, dzīvība un prieks.

Nu steidzos turp, kur Auseklis jau gaidīs
Un slavas dziesmas Potrimpam kur dzied,
Kur Kronvalds ir, kas mani redzot smaidīs.

Reiz dzimtenei mans mūžs būs varoņteika.
Ardievu, Latvija! Zel, zaļo sveika,
Tavs burtnieks, tevi svētot, nāvē iet.

EDVARTS TŪTERS

1893

Sonets

Nu atkal gads viens grimis dzīves jūŗā,
Bet man uz kamiešiem tā smagums velts;
Es Dievam pateicos, jo tika smelts
Salds piliens atziņas no kausa sūrā.

Tas guvums drošākais nu manā pūrā,
No kuŗa izmests viss – pat sudrabs, zelts . . .
Jo kas ar zemi siets, – viss bija velts;
Tik gars vienvienīgais mums gaismu būra.

Lai joņo laiks! Man pietiek mirkļa viena,
Kad atplaukst atziņa kā skaidra diena,
Un nav vairs jāšaubās: vai ceļš šis īsts?

Kas esmu bijis – pats to skaidri zinu;
Kas gribu būt – to klusā lūgsnā minu
Es savam Dievam gaismas debesīs.

FRĪDRICHS GULBIS

1894

Sonets

Ap tevi dzīve verd. Tu lielo plūsmu vēro.
Tu gribi ildzināt to mirkli, kas sķiet skaists.
Bet viss kā upe plūst – tu velti laiku mēro,
Ik mirklis uzzied gaišs, lai viegli spētu gaist.

Iet diena zeltaina, un augstu saule zvēro.
Tu viņai ziedi līdz. Tu jūti – sirds tev kaist.
Bet tad krīt novakars; ar rietu acis sēro:
Tev rokās kaut kas bij, un nu to vajag laist.

Un jūties tu tik sīks, tik mazs šo mirkļu risā,
Kad pāri skanēdama iet tev dzīve visa,
Un vairāk netiek tev, cik plaukstā vari tvert.

Pie straumes noliecies un viegli smel ar roku.
Vai tev vēl nepietiek? Ja rasa dzirda koku,
Vai tas nav laimīgāks, kas var no saujas dzert?

JĀNIS SUDRABKALNS

1894

Kamene

No klusas smaržas pilniem zāļu ciedriem
Nirst kamene pret rīta sauli lēnām,
Caur lejas vēsmām, nakts vēl pilnām, rēnām,
Caur kalnu gaisiem, starošiem un ģiedriem.

Nav laika tai priekš rīta kantilēnām,
Ne dievpalīgu padod darba biedriem;
Viscauru dienu strādā vaiga sviedriem;
Līdz smilgu gatvēs vakars nāk ar ēnām.

Kluss stiebriņš pieliec velgu smaragdbļodā;
Caur lapu krēslu attumst zemes ala,
Kā avots sakalts, grods kur turas grodā.

Kā medus lāses dienas rit bez gala;
Ne jūt, kā pļavas zied, mirdz zvaigznes godā;
Nav dzīves jūras, ir tik darba sala.

VALDIS GRĒVIŅŠ

1895

Nāves brauciens

No Pēterburgas tonakt nāve brauc.
Sniegs virpuļo, un vaļā visi jodi.
Kā trijjūgs aizauļo! Nav tajā daudz:
Tik dzejnieks viens ar krūtīs triektu lodi.

Kurp joņo, trijjūg? Stājies, straujais zirgs!
Vai Puškinu drīkst aizraut naktī slepu?
Caur mākoņiem krīt dzeltens mēness mirgs,
Un koks kāds draud kā ērms ar milzu ķepu.

Sauc Ļermontovs: Nē, nē! Tā nedrīkst būt!
Bet nodziest balss, kāds smej pa tumsu aklu.
Un elpas trūkst, viņš jūt, ka krūtīm grūt,
Un pirkstiem kaulainiem kāds žņaudz tam kaklu.

Bet lielā Krievija, kā to tu paciest spēji?
Kliedz tavi ozoli, un gaudo vēji!

JĀNIS VESELIS

1896

Nakts

Vēl plaša pasaule, vēl plaša dzīve,
Kauc kaukdams cilvēks izmisīgos klājos.
Nav spēka vairs, kas stiprinātu vājos,
Kam ņemta dzimtene, kam ņemta brīve.

Dievs viens šai telpā valdonīgi stājas,
Lai mūžam nenorimtu gara kauja.
Reiz ļaundaŗiem nāks baigā nāves pļauja,
Un visi izdzītie tad pārnāks mājās.

Pār zemi tumsa bezcerīga klājas
Kā saltas, dziļas bezgalības miglas.
Nāk rindā baltās svētās ziedotājas.

Nāk cietējas, nāk sapņu vārētājas –
Tās tumsu atsegs, kas pār zemi plājās,
Trauks savos pērkļos bezdelīgas žiglas.

ALIJA BAUMANE

1899–1941

Lielpilsēta

Kā tuksnesis tā vakaros un lēnās naktīs smok,
Bet, agriem sniegiem aizskrienot, tai plauka ielas,
Un kuģus piestātnēs tad cēla viļņu skaras lielas, –
Un naktī rasa krīt un plienā velti plok.

Grib iegūt pilsēta, cik vien ir zemei vielas,
Un liekas, debess zilumā vēl mantas rok!
Balts vilks no reibinošā teiksmu vīna lok,
Bet dzīve diendienā ir čaula vien un mieles.

Vai izaugs smaržīgs koks no gaismas lietus,
Kas šinīs ielās radio vados dreboš kūst?
Varbūt mēs meklējam tik mūsu dienu rietus?

Mums sapnis bij: pie birzes nocirstas sen avots žūst,
Un saule nāk un rāda mūsu darbus smietus – –
... Kā kalnos neskartos mums cauri uguns plūst.

KĀRLIS ELIĀSS

1899

Madonna zem liepām

Tavs maigums, brīnišķā, lai liepai līdzināts!
Kā viņa ziedus veŗ, tā tu pret sauli sevi;
Tu dienām lūgšanu un ilgām spārnus devi
Traukt zvaigžņu debesīs! Lai spēks tavs cildināts!

Līkst ziedos zemes dārzs, ar zāļu segām klāts,
Kur gāji sapņojot – tur vēji sveica tevi,
Vairs sirdij rītdienu un mieru neatdevi,
Kaut smagi ievainots jau likās skaudrais prāts.

Pār tevi liepas zars nu smaržains pāri līkst,
Un laipnās debesis un tālie novakari
Ar blāzmu plīvuŗiem kā apmulsuši tvīkst.

Lai zied vēl zemes dārzs! Še tava ēna nāk
Man pretim krustceļos, kad diena liekas gaŗa,
Tu – daile, sieviete! Sirds spārnos celties sāk!

AĪDA NIEDRA

1899

Rudens

Vēl vakar saulē slēpās kviešu lauks
Aiz augļu dārziem sīka strauta malā,
Un putni dzēra dzidrā klinšu alā,
Ko apvijis bij ēfejs zaļš un jauks.

Pār laukiem šodien nikni vēji trauks
Ar karstu viesuli šai tveicē bargā,
Un izkapts dzirkstīs tēraudainā margā,
Un vārpu lasītājs pār ceļu sauks:

»Es atnācu. Lai lauku debess sarga!«
No ābelēm drīz iesāks augļus šķīt.
Tie sārteni un saldi zālē krīt,
Un koks tos neieskauj un nepasarga.

Kas manu plaukstu tukšo piepildīs?
Ceļš gājēju uz priekšu vilks un dzīs.

ELĪNA ZĀLĪTE

1899–1955

Priede

Uz klajas nokalnes stāv priede viena.
Kā skumja sieva izpūrušiem matiem,
Tā tālē raugās ilgu pilniem skatiem,
Un šalkās raudas skan, vai nakts, vai diena.

Tik kraukļi, vārnas sametas tai zaros,
Ko silda saule, lietus, krusa dauza.
Un reizēm aurojošā vētra lauza,
Kad mākoņi pa debesīm skrien baros.

Reiz piepildījās priedes mūža ilgas:
Pie krūts tā juta cilvēksirdi pukstam,
Kas trīcēja kā vētrā smalkas smilgas.

Te šāviens rībēja – kāds saļima pie priedes,
Tam lūpas neplētās ne kliedzienam, ne čukstam,
Bet rītā sniegs jau klāja asins sliedes.

HERTA KRAUJA

1900

Posta vara

Kas tevi sūta, pekles lāsts vai nakts,
Kad nāc ar aklu nesātības varu?
Tu iekāro, kas gaismas dzīlēs rakts,
Un zaimodams nes rokā palmas zaru.

Tu Dieva ļaudis moku naktī triec
Un šķaidi dvēseles un upuŗtraukus,
Par zāli zemāk dzīvo galvas liec
Un druvu vietā atstāj nāves laukus.

Pār eljes kalnu asins gaisma svīst,
Kā bēdu akmens cilvēks zemē placis.
Rūgts sāpju biķeris pār malām līst,
Un vārdus pēdējos čukst kapuracis:

Kaut pasaule ar' iedegusies ļaunā, –
Reiz Dievs to glābs un nepametīs kaunā.

HUGO KRŪMIŅŠ

1901

Nakts uzlidojums

Kā asas pātagas, kas spalgi nošmīkst gaisā,
Šai naktī sirēnas no miega ļaudis rauj,
Jo visa pamale dun rūkoņā tik baisā,
Ka liekas – jūŗa, izkāpusi krastā, grauj.

Un tuvāk rūkoņa, ko propelleri raisa
No tūkstoš bumbvežiem, kam šonakt jāizkrauj
Ir krava nāvīgā, lai zeme dreb un plaisā,
Jo mērķis – pilsēta šī – klāt, kas jāsagrauj . . .

Jau plosās grāvieni! . . . Gaiss dārd, pilns sēra smakas.
Grūst nami, torņi lepnie brūk, bet augšup kāpj
Tik vaidi, nopūtas un uguns liesmas trakas!

Kur tverties, bēgt? Ak Dievs, pat kaps vairs nepaglābj:
Vissmagās torpēdas brāž miera vietas plienā
Un pieceļ mirušos kā baigā pastardienā.

EDUARDS PATVALDNIEKS

1901

Mātei tālumā

Pie tevis šodien visas domas, māt,
Kā neredzamām saitēm man ir sietas,
Un atmiņā nāk senas mīļas lietas,
Ko sirdī mūžam gribas paglabāt.

Man tagad lemts ir tālas svešas vietas
Pa trimdinieka ceļiem izstaigāt,
Bet gars tavs vienumēr man bijis klāt –
Vai tekas bīstamas, vai drošas ietas.

Aiz skaudras sāpju tumsas tevi jūtu
Kā vaigā skatot vēl daudz tuvāku,
Es zinu tavu bēdu slogu grūtu.

Sirds pazemībā sveicienu tev sūtu,
Kad šodien garā tevi apskauju
Un bijīgs pierē grumbas noskūpstu.

ZINAĪDA LAZDA

1902

Jaunā bēgle

Aiz manis zeltā visa debess kūp,
Un rozes paliek sārti uzplaukušas,
Ar vēsu rīta rasu apbirušas.
Ak krāšņais dzīves lauks, viss zeltā kūp!

Bet tagad pelēks, samīts, izpostīts.
Es ceļiniece piekusušu soli
Starp ceļa smilti, akmeni un oli,
Kas nezina, vai vakars nāk, vai rīts.

Ak, viss, kas bijis, ja man aizmirstos,
Varbūt es vieglāk irtu ceļa putekļos.
Bet tas, ko vēlos, vairs man nenotiek,

Bez ziņas kājas soļus tālāk liek.
Un tālāk postā ielokās mans laiks,
Ar senu rožu blāzmu apdzisis un baigs.

VALDA MORA

1902

Divdesmitajam gadsimtam

Sarkst pagājušie gadu simti kaunā
Par tevi, divdesmitais, lepnais gadsimteni, –
Bāl tavā priekšā noziegumi seni
Un viņu pesteļu un burvju slava ļaunā;

Kas pirmie inkvizītori un bendes savā grēkā,
Kas pirmie kaŗa lauki, mērktie asins strautos: –
Viss – tikai pumpurs pirmo asnu autos,
Kas nu tik plaucis pilna zieda spēkā.

Bet Nērons vaigu slēps, un Jānis Briesmīgais
Pilns baiļu dziļāk rausies savā kapā,
Kad divdesmitā gadusimta lapā
Reiz izžūs asins zīmogs sarkanais
Un pašu ugunskurā sadegs dzīvās miesās
Tie, kuŗus notiesātie kādreiz tiesās.

KĀRLIS RABĀCS

1902

Vajātājs

No laukiem gaisma dziest, un sadilst viss –
Ceļš tālē, debess loks, un pāri mājām
Nāk vakars vienaldzīgs ar ēnu kājām,
Kas zvaigznes jau pirms ausmas izdzēsis.

Prieks acīs asām smiltīm aizbiris;
Vairs sapņi neplīvo pie domu rājām,
Un mutē vērmeles ar mielēm sājām –
Viss, viss, kas sirdī, sen jau izdedzis.

Par velti meklē prāts un pētī gars:
Kas gaismas sveces degs, kas elju svaidīs,
Kur ausīs cerība un rīta stars?

It visur, visur bezizeja baidīs:
Zvērs tek pa pēdām, asins smaku ozdams,
Drūms, nāvi izciezdams, pats sevi kozdams.

JĀNIS MEDENIS

1903

Aizvestajam

Par tevi domājot, man liesma dzisa svecē.
Kur esi, kaŗavīrs, prom svešā malā dzīts?
Vai tundrās, kur mūždien ne zemi aŗ, ne ecē,
Pēc šausmu pusnakts šīs sauc tevi bargais rīts?

Vai drūmos lielceļos un plašu straumju tecē
Uz smilšu tuksnešiem tavs gājums aizvadīts?
Vai mirstošam šobrīd jau tava asins recē,
Un acīs platajās dziest lepnums tavs un spīts?

Nē! Tumsā karogs pland: tu dzīvs un stāvi blaku
Un klausies saviļņots, kā, zvaigznēm nodziestot,
Šurp svētku ausma nāk pa kluso meža taku.

Jo lieliem likteņiem bij lemts mūs savažot
Tik cieši mūžībai kā krūtīs vienu sirdi,
Un dvēs'le aukainā šo dzīves ziņu prot:

Lai kāda tava nakts, tu manu balsi dzirdi!

Zāles dvaša

Kad celsies, taisnais spēks? Vai, gars, tu uzvarēsi?
Jau beidzies tumsas laiks, ir pavasaris klāt!
Uz mājām spārnojam redz cīruli un dzēsi;
Tos gaidot, strazdu bars steidz ausmu slavināt.

Vien brālis brālim teic: Kur, cilvēk, vakarēsi,
Cik ilgi biezokņos tev bērniem migu klāt?
Un atbalss smilgā zan: Ko lielai pļaujai sēsi, –
No viena rieciena tev simtus ēdināt!

Mulst prāts: Vai izdeldēt, Dievs, ļausi baltu dzimti,
Ko stipru auklēji te gadu tūkstošiem?
Tās nami drupās stāv, un lauki tukši, rimti.

Sīks lietiņš saulē līst no vētras debešiem,
Un zāles dvaša čukst: Drīz svaru zīmes svērsies,
Tu atkal būsi kungs par dzimtiem klajiem šiem

Un vēl daudz tālākiem, kas tavā priekšā vērsies.

PĒTERIS AIGARS

1904

Miestiņš

Te maza maiznīca, un sīku preču bodes,
Un miesnieks sīks, kam jātērzē ikbrīd,
Un tumša tējnīca, kur patvāris vēl spīd,
Un maiga friziere, kas matus griež pēc modes.

Un tālāk žīdiņš, sēžot piedurvē uz sola,
Sit zoles zābakiem un kaut ko sēru dzied,
Bet pāri žogiem sārtas ģeorģīnes zied,
Un kalnā baznīciņa debess mieru sola.

Tik mūŗa pienotavā allaž motors dūc.
Tas, sviestu kuļot, dūmus kreš un tvaikus;
Un svētdienās, kad diezgan darbos būts,

Uz platā lielceļa redz lauku puišus slaikus
Un meitas raženas, kam tīrums, nams un kūts
Jau kļuvis klāsts, kur veido jaunus laikus.

KAROLA DĀLE

1905

Vētra

Tu ārdi klajumus un skaudru kalnu grēdas,
Kā naidā negausā ir jūŗas bangas šķel,
Pret Kunga debesi šīs zemes sārņus cel,
Drīz sajauc cilvēku un meža pēdas.

Arvien no jauna sirdīs uzjundi tu bēdas,
Visskaudro nemieru kā sāpi krūtīs svel.
Tam pašu grūtumu kā kalnu virsū vel,
Kam izmisušam tavi auri skan kā mēdas.

Un, ieklausoties tavos pārlaicīgos joņos,
Ik dzīva radība kā pastardienā trīs:
Vai zvērs, vai klaidonis, vai valdinieki troņos,

Jo nojauš dvēsele: šīs zemes ceļš ir īss,
Tak aizlaikos vēl vētra joņodama joņos,
Šalks pāri pasaulei tā aizpasaules toņos.

ALFONSS FRANCIS

1905

Meža cirtējs

Šai meža biezoknī, kur tekas minis zvērs,
Sev ēsmu meklēdams un slēpdamies no briesmām,
Bez kāda nodoma un nodevības viesmām,
Kā auga, sakrita jukjukām egle, bērzs,

Līdz cilvēks ieradies. Tam līdzi zibošs mērs.
Viņš visu pārmēro ar zāģa dziesmām.
Kā ziedojums no ugunskura liesmām
Pār galotnēm kāpj dūmu mākul's sērs.

Pēc koka saļimst koks un krizdams vaida,
Tā atbalss atskan vēļa dziļumos,
Kur aizmūk radība, ko kņada baida.

Cērt cirtējs, ļaudis pieminēdams tos,
Kas siltumu un jaunus jumtus gaida, –
Redz namdari, tiem kāpjot debešos!

ĒRIKS RAISTERS

1905

Pineberga

Reiz pieminēsim tevi, spožais gaismas lauks,
Kas tālu blāzmoja pa bēgļu nakti grūtu
Kā dailes svētavots, kā jauna gara plauks,
Kam pavērt apvāršņus, lai tos par saviem gūtu.

Tā Pineberga, ciems, kas kļuvis ciltij draugs,
Kas viņas kazarmās kā iesvaidīta būtu,
Līkst pāri grāmatām kā zemes klēpim augs,
Lai jaunu briedumu un jaunas slāpes gūtu.

Šais telpās klīzdams labprāt apmetos –
Ir acu zibošu te pilni visi kakti:
Par gara Latviju tur viņas dēli vakti.

Man svešums aizmirstas, kur daudziem kapi rakti,
Kad aizgrābts bālās sejās lūkojos
Un zinu – katrs ne vien ņems, bet dos.

FRICIS DZIESMA

1906

Saimnieka aizbraukšana

Kad apvārsnis jau zuda, dūmos brūdzis,
Un meža malā šāva ienaidnieks,
Bij viņam druvā iznests rudzu sieks
Un abrā maizes cepums neizrūdzis.

Viņš netika ne žēlojies, ne lūdzis,
Bet kustībām, kur nekas nebij lieks,
Un izdarībā, kas jau šķita prieks,
Tik āvies zābakos un zirgus jūdzis:

»Lai viss, kas tika audžu audzēm krāts,
Par ko mēs plēsāmies un svīdām, klupām,
Nu paliek tur, kur vēlas Dieva prāts!

Cik reizes jau kā zirņi nenolupām . . .
Kaut viss ar zemi tiktu līdzināts,
Mēs atkal visu uzcelsim no drupām!«

ANŠLAVS EGLĪTIS

1906

Tēvam

Man pirmā atmiņa – pie sava galda
Tu melnmatains un spēcīgs darbonis,
Pilns straujuma, kas tikko sevi valda,
Pār aprakstītām lapām pārlīcis.

Un pēdējā – tu viens pie sava galda,
Sen baltu galvu, kluss un noskumis,
Un apkārt kaŗš, kas visu maļ un skalda,
Un brīdis šķirties mums bij atnācis.

Ap tevi jūsmas, naids un nievas paisā.
Mīļš nebiji nekad tu valdniekiem.
Trīs vārdi mūžam tavai spalvai raisās –
Tie: daile, brīve, tautas dzīvība.
Un nāve mūža alga tev par tiem,
Kas zaimodami sauc: lai dzīvo brīvība!

Kur tavas lapas pēdējās nu kaisās?

ĒRIKS ĀDAMSONS

1907–1946

Sonets par vēsturi

Ai Sengrieķija, gudru ganu pastorāle,
Vēls saules rudens, kuŗā lapas nenokrīt,
Bezgala klusa, liela prieka bakchanāle,
Balts Apollona templis, kuŗā ēnas mīt.

Bet viduslaiki – poēma uz papīrusa,
Ko apskaidroti mūki ornamentos auž,
Vecs sudrabs, zobens, kuŗu apklāj rūsa,
Kas krustakaŗotāju baigās cīņas pauž.

Moljēra laikmets – grācioza komēdija,
Ar dāmu smaidiem patētiska elēģija
Par to, kas antīkajās drupās pārdzīvots.

Un franču revolūcija – pēc menueta auka
Pie Robespjēra asiņainā upuŗtrauka.
Melns, sarkans, sudrabs – nāve, asins, ešafots.

MARIJA URNEŽUS

1907

Aiziešana

Tēvs, Tavas pilnības es visos ceļos alku
Un garu meklēju, kas pīšļos dziļi slēpts,
Vai sveces plīvos drīz ap melnu katafalku,
Kad tevī atgriezties man pienāks brīdis svēts?

Tu atsacīties man un sāpes pieņemt māji,
Kā dienu dūmakā man nepazūd tavs vaigs.
Pie zemes saļimstot, pie zemes neatstāji:
Lai, piepildīts kad viss, pie tevis ved mans laiks.

Kad dzīve aizsmaržo ar baltu krizantēmu,
Viss atkārtojies šķiet kā sapnis svešs un skaists.
Tad raisās dvēsele ar sēru rekviēmu
Un Tavu gaismu lūdz kā viss, kas tevis laists.

No gara dzimtenes plūst cita mirdzēšana,
Par pārnākšanu kļūs kur katra aiziešana.

VALENTĪNS PELĒCIS

1908

Pusnakts rēgs

Es katru nakti redzu asinskāru seju,
Kas melnos padebešos ieņirgusi,
Ar netaisnību šausts, zem viņiem eju.

Tu, stepju jods un sarmāts nolādēts,
Nav gana tev vēl manas zemes!
Vai katrs bērns tur ir jau izdeldēts,
Un rūsā maitāts katrs lemes's.

Dun tornī zvans un nosmok klusi,
Nav tālu vēl pret rīta pusi . . .

Mēs cīņā tikāmies pie Volchovas,
No tavas žults nu Venta tapa melna,
Tev galvas vairāk bij kā deviņas! . . .

Nu mana zeme – avots asiņains,
Es viņas postā dzeļu spēku,
Man alga viena, Jūda tu vai Kains,
Reiz tevi deldēšu un tavu grēku!

Dun tornī zvans, daudz sirdis mana,
Tas pausmi tālam rītam zvana!

KNUTS LESIŅŠ

1909

Soneta rakstā

Es tevi mīlēju kā daili un kā dzeju;
Kā to, kas nezināms ir mūsos likts
Un dus kopš bērna dienām neaiztikts;
Kā gaismu plīvošu pār tālu, tālu eju.

Pa gadu vītnēm aizvien dziļāk tumsā skreju,
Un mīla kļuvusi ir sāpju bikts
Pret brīnumu, kas mājo nesatikts
Kaut kur – un izdziest, kad tam lūko skatīt seju.

Mans smaids vēl palicis arvien tāds pat, kā bija,
Kad acis tevi domās samatīja,
Kaut neticīgāks es pret citiem un pret sevi.

Tu – nebūdama – tomēr visu, visu devi;
Un gaišāka šķiet tālo dienu eja,
Kaut esi sapnis vien un skumja dzeja.

TEODORS TOMSONS

1909

Rudenīgs vakars

Zied maigi īrisi šai dārza klusā lejā,
Kur koku šalkšana skaŗ dzirdi tīkamāk.
Vai sena atmiņa vairs zaigot neatsāk?
Es ļaujos burvībai kā verharniskā dzejā.

Tad nāc tu pasmaidot, sērs raugos tavā sejā,
Un stundas mirušās ar mani runāt sāk.
Bārs mūsu soļos rudenības vakars nāk –
Pār dzelmēm rēgainām zib mēness stari dejā.

Tik mierā elpo nakts, un zālē rasa krīt,
Vien svešums nesaudzīgs ikkatru vārdu valda:
Vēl tevi mīlu es – liedz lūpas pasacīt.

Ar miglas palsumu plūst siena smarža salda
Un trūdu garojums, ko dumbrās pļavas tvan.
No pusnakts klusuma tāls putna kliedziens skan.

ARTŪRS KAUGARS

1910

Vircburgā

Nakts. Ļaužu stropā, kas reiz dūcis raits,
Kā kaķa aci retu logu mana,
Un atlupuši skārdi vējā zvana
Pār kapiem, nezināms kur rakto skaits.

Min bijušo tik retas ēnas vaids.
Ir dzīvei sava prieka, sāpju gana.
Bet vidū postašai skan čalošana –
Tur Maina naktī viz kā Dieva smaids.

No pilsētām, kas greznojas kā pāvi,
Nāc, eiropiet, pie drupu lauka šī –
Ar savu nākotni te vaigā stāvi.

Jo Vircburgā kā burvja spogulī
Tu ieraudzīsi aptuveni, blāvi,
Kas paliks vēl tai trakā putenī, –

Kad trešo reizi satiksies ar nāvi.

VALDIS MEŽEZERS

1910

Trimdiniekam

Nekas nav atrodams, ko meklē tā –
Te vietu velti prasi sev un skaties.
Viens jūties pamests svešā pilsētā,
Sev būdams vaļsirdīgs un postā patiess.

Pēc dienas diena iet, un ilgas māc,
Un mājup aicina ikviena stunda.
Tu dzirdi balsi, šķiet, kas saka: Nāc!
Bet laika zīmes ilgu trimdu junda.

Nekas nav atrodams, kas tevi saista
Šai drupu pilsētā, šais kazarmēs.
Bij kādreiz dzimtene un dzīve skaista,
Un tagad nabags tu – kā visi mēs.

Bet, gaitā grūtā ejot trimdas taku,
Tu vēstnesi uz mājām jūti blaku.

NIKOLAJS KALNIŅŠ

1911

Ragana

Vairs viņa nejāja uz slotas kāta,
Jo ļaužu noburšana tapa grūta,
Ja vēji pekles smaku nāsīs pūta,
Bet nāca dzīrēs, godam aicināta.

Kā dāma, tērzējot pie galda klāta,
Tā slēpa to, ka pekles lielskungs sūta,
Un kamēr dvēsele vēl nebij gūta,
Ar maigu balsi vilt bij radināta.

Tik pusnaktī, kad vīna migla vēlās
Un mīlas murgos kavalieris kaisa,
Tā trakam dancim pēkšņi kājās cēlās.

Tad parkets grīļojās. Kā pekles plaisa
Uz telpu ēnainu sārts priekškars šķēlās,
Un dejas viesulī tie abi gaisa.

ELZA ĶEZBERE

1911

Spēlmanis

Es lūdzos Spēlmani: nu pietiek man!
Ļauj projām bēgt no tava šacha galda!
Kādēļ lai ilgāk spēles likums valda,
Kādēļ šach-mat! jau drūmi neatskan?

Es nevaru! Es negribu te vairs!
Slēgs tumšā tvertne visus reiz pēc spēles.
Kļūs sirdis tukšas, slāps bez vārdiem mēles,
Un dzīve būs tik straumē lūzis airs.

Kādēļ vēl gaidīt? Atlaid! Pazust ļauj!
Ja debess pērļu vārti neatveŗas,
Lai sirds pie nakts un lai pie uguns tveŗas,
Lai elles karstās liesmas rij un skauj!

Smīn Spēlmanis: »Ir zust un sadegt nieks.
Lemts tev kas ļaunāks – spēlēt man vēl prieks!«

Nāve un illūzija

Visu mirušo diena,
Visu dvēseļu nakts.
Kas bij aizmirsts un rakts,
Atkal mostas zem pliena.

Nu vairs neesi viena.
Ēnu pilns ir tavs kakts.
Lāpai skumji kūp dakts.
Bailes ieslēdz kā siena.

Balsis klusušās dzirdi,
Acis mirušos redz.
Senas jūtas dzeļ sirdi.

Pelnos guni kāds dedz
Rētas, sen kuŗas dzija,
Atkal asinis sedz.

Nāve ir illūzija.

Vairs acis neraud

Vairs acis neraud. Liekas – gruzd un smeldz
Tur karstas dzirkstis kvēlainajos pelnos.
Kā atvarā, kā ūdeņos es melnos
Arvienu dziļāk grimstu. Slāpstu. Neatveldz
Nekas. Tik sāp, tik dedzina, tik kaist.
Tāls gaišums mirkli staro vēl, tad – gaist.

Vairs acis neraud. Sirds, kam drebi tā?
Jel rimsti! Klusums dziļāks top par nāvi.
Kā sala naktī pāršķeļ asi kāvi,
Tā tevi, sirds, šķeļ dziļā izmisā
Tavs liktenis kā cietsirdīgas rokas.
Tu jūties bagāta, jo tev ir mokas.

Vairs acis neraud. Viesulis griež palss.
Snieg pelni. – Beigas! – saka kāda balss.

KLĀRA ZĀLE

1911

Tu vārtus atvēri

Kā mani sauci, aicināji tu –
Ar dziesmām mājot, rieta gundegām.
Es viņu alkatību vairīju,
Jo jutu – dzelmju vara dota tām.

Tu vārtus atvēri uz savu krāšņo dārzu;
Es apstājos, es klusu apstājos –
Tur ziedi sašūpojās varavīksnes krāsās,
Un sudrabainas dūjas aplidoja tos.

Kā saule ausmā gaismu palojot
Tu staroji un – pienāci man klāt.
Es samulsu kā putns lidojot,
Kas nevar spārnus brīdi vēcināt.

Aiz vārtiem atvērtiem viss vienos ziedos zied;
Bet jūtu es – man gaŗām jāaiziet.

EDMUNDS ZIRNĪTIS

1911

Pavasarīgs sonets

Ceļmalās ābeles, bumbieŗi ziedēja,
Bites uz nektāru draudzīgi lūgdami;
Tētis ar puisīti pļaviņu sliedēja,
Māmiņai zeltotos pureņus plūkdami.

Arāji tīrumā, priecīgi dūkdami,
Aŗot un ecējot dūkanos sviedēja;
Vecīši sienmalī, pīpītes sūkdami,
Vārgušos augumus saulītē dziedēja.

Piepeši pamalē vareni tūkdami,
Melnīgi mākoņi baisīgi biedēja;
Lietgāzes pasauli spirdzinot liedēja.

Aizdūca pērkoni sperdami, rūkdami,
Drīzi vējš pelēkos mākoņus kliedēja,
Smaidīja saulīte, svētības šķiedēja.

ANDREJS EGLĪTIS

1912

Samin mīļās Māŗas sagšu

Ir kauja beigusies, klīst kareivji un tauta.
Pret nakti miroņkalni dienas gaismu spiež –
Mans zobens atvadoties tavus matus griež,
Ai Kursas jaunava, tu akla verga kauta.

Lai zelta kodeļa nu uguns mēlēm ļauta –
Cik roka nežēlīga – cirtas liesmās sviež,
Ir atdots pēdējais, lai dievi tiesu sprież:
Guļ mana tēvija, līdz nāvei kaila pļauta.

Drīz barbars smejot kājām upuŗpelnus mīs,
– Vai reiz kā liesmas manas rokas pīs
Tās matus, kuŗus apsegs zaļu mētru sēja?

Vēl pelnains upuŗgaiss pār Kursas lejām grimst,
Mirst kaujās brīvība un kaujās jauna dzimst –
Tā dus, kas matiem kaŗapulkus vadīt spēja.

*

Slēpj šausmās verdzene un Dieva māte vaigu –
Rauš sviedrus kapracis, smīn bende, priester's teic:
Šī ļaunā pasaule mums trijiem jāuzveic!
Ceļ rīts pār moku kalnu ugunskuru baigu –

Jūs, sievas, padarait vēl brīdi mani maigu,
Lai mīļums aizturēts un cēlums dvēs'li sveic,
Jums pieder tas, ko laiks, nedz zobens neuzveic.
Jau apkārt gaiss pilns nāves strūdzinieku klaigu.

Klāt brīdis briesmīgais, kad nevar Dievu lūgt,
Uz svēto meldijām jau sācis sātans saldi dūkt,
Par kapu ciešāk turiet mani, sievu skavas!

Tik vien vairs palicis kā Dieva mātes smaids.
Par mīlestību stiprāks šodien ļaudīs naids –
Pār tevi, Eiropa, aug melnas karātavas!

Piemineklis

Nu gana vaimanāts un izsamists, cik jauda.
Laiks tautām iznīcībā pieminekli cirst –
Ar baltu kazlēnu, kas čūskas žņaugos mirst,
Un blakus priesteri – lai asins zvīņas glauda,

Kad nezvērs pietūcis visapkārt mēli šauda.
Tur pastardienas zīmēm baušļu galdi irst –
No velvēm apustuļi putekļojot birst,
Un laikmets raugājoties dzīru mieles bauda.

Rauš lāstiem satriektie no kapiem bada ogas,
Zeļ lepnums austrumos, un rietos rīkste zied,
Un nikna šaubīšanās cauri dvēs'lei zogas –

Vai, Dievs, tu esi tas, vai velns, kas sodu spried? –
Sarkst bende purpurā: vai taisnība, kas valda?
Spriež tiesu slepkava pie taisno vīru galda!

VERONIKA STRĒLERTE

1912

Sonets

No manis ļaudis atraisās un lietas,
Laiks svešs pār galvu baigā dejā dūc:
Kāds asinsdzērējs lēni mani sūc,
Un nezinu, kas īstens un kas šķietas.

Acs negribīga sastop mīļas vietas,
Un roka gurda puķi nenoplūc.
Kādēļ tavs skaistums, pasaule, tik grūts
Un cieši tura dzīves saites sietas?

Pirms projām aizeju uz dzestru kapu,
Es gaismas spārnus paņemšu sev līdz
Un vienu noreibušu zelta lapu,

Un drauga vietā saulstaru, lai stīdz
Tas kluss pār zemes satumsušo telpu,
Un mīlas vietā uguns aso elpu.

Kaislība

Kas klusā naktī izpleš vētras spēku?
Kas manos mežos vēstī ugunsgrēku?
Kas jūŗu norimušo baltās putās kuļ?

Tu, naidniek, viltīgais! Kam nāc, kad viss vēl guļ,
Kā tīģer's zagdamies pa šauru džungļu taku,
Kam ēna draudoša iet cieši solī blaku?

Un pēkšņi parādies ar varenumu traku:
Plūst upes aumaļām, un tilti brakšķot brūk,
Kur mājas pacēlās – nu drupu kaudzes jūk,
Un ceļa putekļi ap galvu griežas grīstīs.

Es nepadodos vēl, bet meža malā, lūk!
Aug milzīgs ugunsstabs pār visu debess telpu,
Un aizvien tuvāk nāk un aizrauj jau man elpu...
Vai mani pazudinās tas, vai savās liesmās šķīstīs?

Atgriešanās

Vai redzi tālumā, kur saulē mirdzošs, garens
Pie dzidriem apvāršņiem balts kuģis atplaiksnās?
Vai tu to iedomā, ka varbūt it nekas
Nav ceļa braucējam tik vienreizīgs un varens
Kā rīta dzestrumā tas apsolītais brīdis,
Kad, ilgi maldījies un svešos krastos klīdis,
Viņš savas zemes līčos atgriežas?

Lūk, plaukstu pacēlis, viņš, noraugās no klāja
Uz gaišo pilsētu, kas viņam pretī nāk,
Un visi torņu gali atspīd priecīgāk,
Kad pēkšņi zina viņš: tur gaida kāda māja,
Kāds vaļā pavērts logs un kāda dziesma klusa,
Ko mēdza dziedāt tā, kas ticēt nepiekusa,
Ka viņas atbraucējam vienreiz jāpārnāk.

VELTA TOMA

1912

Tauta bez vārda

Cik jūsu ir? – Ne latvji, leiši, poļi –
Vien saskaitu, vai vīri, sievu pulks! –
Kliedz asins pielijušām acīm tulks,
Un tuvu draso apbruņoti soļi.

Un kaŗa vērpetē kā jūŗas oļi,
Kas aizpūsti, kad dzisis bākas spulgs,
Mēs aizklīstam. Ne tautas straume gulgs,
Ne krastus sargās simtgadēji moļi.

Vai, varbūt, augšā Tas, kas mūžus dala,
Mūs pamanīs un zvaigžņu sveces degs
Ik tūkstotim, ko drīzi zeme segs
Ar velēnām un vienalgu bez gala –

Tas, Vienīgais, sauks vārdā savu tautu
Pēc tiesas pastarās, lai dzīvot ļautu.

Mums būt

Nu savas baltās dienas nolieciet
Kā zīļu vainagu, kad jānes sievas kārta,
Kā dārgu apsegu, kad kāpj uz moku sārta –
Pār mūsu zemi pekles tumsa iet.

Bet vaidiem savas lūpas slēdziet ciet,
Kaut aizplūst dzīvība kā asins upe sārta,
Kaut nava svētuma vairs, grēka neaizkārta,
Un liekas – mūsu saule mūžos riet.

Tie murgu mānekļi, jel neticiet!
Kaut savas baltās dienas nolieciet,
Vēl vaidiem savas lūpas slēdziet ciet –

Un nesakait: ir cīņā nomirt grūt!
To zina prāts, tas sirdij jāsajūt –
Mums savu zemi savām as'nīm gūt,

Mums būt!

VILIS CEDRIŅŠ

1914

Piemineklis

Kad miris būšu es, mans dēls, kas tēvu mīli,
Ļauj, lai es dusu tur, kur staigā lemesis,
Viss kails, uz muguras zem noras nogulis:
Tik plaukstā sažņaugtā liec rudu ozolzīli.

Šis sīkstais miesas nams, kas dāvājis un vīlis,
Bet dzīvi piepildīt līdz galam nespējis,
Vairs nebūs dienā tai mans dvēs'les mājoklis
Un Dievam pateiksies par vēso zemes dzīli.

Bet ozolzīle dīgs. Caur pirkstiem saknes stīgos.
No maniem pīšļiem jauns reiz pamodīsies gars:
Liels koks ar zarotni sveiks klajus bezgalīgos.

Kas neizdevās man ar tūkstoš kvēlām dzejām,
To dobji izsacīs viens vienīgs ozolzars,
Kas ēnains pacelsies virs rāmu upju lejām

Pār avīm, kas še dzers, pār vīriem, kas še ars.

TEODORS ZELTIŅŠ

1914

Rīgas rīts

Kļūst debesis sārtas kā līgavas vaigs,
Un saule pār torņiem met zeltainu āvu.
Starp simtgadu akmeņiem redzīgs es stāvu
Un saucu ar putniem: ir vasaras laiks!

Zem tiltiem uz Daugavas migla un tvaiks
Sedz ūdeņos miguša velkoņa stāvu,
Bet dārdošiem ratiem, vēl lepnāks par pāvu,
Brauc maiznieks, nakts cepums tam smaržīgs un svaigs.

Ar priecīgiem karogiem rūtīs pland rīts,
Jauns cerībā logu uz dienu es veŗu
Un pilsētas gaisu kā dzīrotājs dzeŗu.

Darbs mozdamies runā vēl nepadarīts:
Es ceļos jums līdzi, lai torņus celt spētu,
Lai Latvijas dvēselē mūžību sētu.

Es skatos atpakaļ

Kā bēdu šūpolēs viens vējos klajā malā
Es viļņiem krītu līdz, kas cits pār citu klūp.
Pa visiem ūdeņiem nu mūsu kuģi kūp.
Vai laiks kāds noslēdzies, un viss jau būtu galā?

Es skatos atpakaļ – prom tālā nāves salā.
Par dzīviem mirušie man tagad vairāk rūp.
Tiem dotais solījums kā viļņi putās drūp,
Un asmens rūsējis vairs stingri nesēž spalā.

Vairs negrib bēgulis, kas baiļu pilnā krātā
Kā putns sēdējis, brīvs tikdams turēt prātā
To tālo pavardu, kas atkal jāiekuŗ.

Ar vilka sīkstumu tur mirstot sardzi tur
Vēl vīri krāšņatās un brāļus, dēlus gaida,
Bet viņu piemērs mūs tik tālāk, tālāk baida.

Vai viņi palīgus nekad lai nesagaida?
Pār vilni vilnis klūp un kuģi ceļ un svaida.

ANNA DAGDA

1915

Tones portretam Anna

Vējš gaisos karogu pret padebešiem rāva
Kā buŗu tumšsarkanu lepnās gavilēs,
Un mulstot sajutām, kā aizauļojām mēs
Caur laiku atpakaļ uz viļņu gala stāva.

Aust pretī tālumā tur zemes mala blāva,
Sen meklēts patvērums, reiz pazīts, kvēls un vēss,
Un dvēs'li izmocīto laika nelaimēs
Nes krastā nedzirdama sudrabaina strāva.

Ar augstām varavīksnēm segtos spoguļos
Vēl sevi meklēdams, tu atraisies no sevis
Un ieej pašas gaismas maigos dziļumos.

Un cauri bezgalīgam klusumam pie tevis,
Slēpts vaigā novērstā un plakstos nolaistos,
Nāk gars, kas nojautu par mūžību tev devis.

FRANCIS MURĀNS

1915

Vokorā

Kai ūgle gailādama saule sylā dzīst
Un straumēm izlej sovus zalta storus,
Lai nūskūpsteitu vōrpas, zīdus, zorus,
Pyrms mēness bōls sōc sovu gaismu vīst.

Dreiž ratas zvaigznes tōlumā var gīst
Un myglas blōči izlīnam kai goru,
Kas zemē gulēt nōk ik nūvokoru,
Kod izkapts dzīd un rudzu dryvas brīst.

Bet sylmolā skaņ dūbi rotu dōrdi
Un sāras celinīka dzīsmes vōrdi,
Kas viļņodami zylā naktī gaist,

Kur dryvas nūreibušas dzesej slōpes
Un, soldā brīdā tveikstūt, laime kaist,
Lai najustu nikod vairs ilgu sōpes.

MARTA SKUJA

1915

Vēja auros

Ai dzīve, maz, tik maz man dzīvot ļāvi –
Kad sirds vēl bērna bezbēdībās tvīka
Un rotaļas, kur smiekli neizsīka,
Tu salnas pirkstiem trauslu ziedu skāvi

Un, vējiem kaucot, smagu nastu krāvi
Uz vājiem pleciem, kas vēl nenolīka,
Kaut droša balsta, paši tvīkstot, tvīka
Un, jūga mākti, apskauda pat nāvi.

Vai brīnums kāds, ja dvēs'le izmisusi
Kā tumsas putns vēju auros kliedz,
Sen kautro piesardzību aizmirsusi.

Vien spīts man tevi projām aizsviest liedz,
Un bērna sirdī dzirksts ir iekritusi
No Tā, kas nastas tikai panesamas sniedz.

MIRDZA ČUIBE

1917

Ķirmji

Arvienu tālāk aiziet mūsu ceļi,
Šķiŗ zemes, ūdeņi, šķiŗ laiki, ļaudis.
Un izbālē spožs vārds, ko esi paudis,
Un mīļo tēlus miglā gremdē veļi.

Par tevi lūdzot, lokās mani ceļi.
Sirds tura vēl! Kaut pāri pērkons graudis,
Sit lapas dēsts, ko tu reiz ticīgs spraudis,
Lai skauģi skauž, lai simtkārt nopeļ meļi.

Un tālums zūd, un gadi īsi raujas,
Vai dzīvs tu vēl, vai trejas smilšu saujas
No tevis ņēmusi jau zeme atpakaļ.

Ap tevi maigums mans kā palsa gaisma kļaujas.
Bet laika dzirnas nerimdamas maļ:
Es dzirdu – ķirmji dzīvu koku kaļ.

RASMA GALENIECE

1917

Augstā saule

Man acis apžilba un skatīt liedzās –
Tik balta spozme bija saulei augstu.
Es saudzot ēnai pāri sedzu plaukstu,
Bet vēl aiz plaukstas asais spožums sniedzās.

Un aizmūžības skaidrība bij tanī,
Tad sapratu: es necienīga ļoti,
Vēl sevī jāvērš skati apkaunoti,
Vēl gaismai nebija kur tverties manī . . .

Tik gaiši vizot upe plūda gaŗām,
Un trīsains mirdzums bij pat smilgu skarām.
Tik manī viss bij tukšs un salts un tumšs.

Skats nostu novērsās bez mēra skumjš –
Rau! asara bij pārvērtusies plaukstā.
Ai, kā tā laistījās tur saulē augstā!

LIJA KRONBERGA

1918

Frančeska un Paolo.

– Ak mīļais, dzirdi! It kā spārnu švīkas.
Kas gan pie mana loga atlaidies?
Vai krauklis zilspārnainais nobrēksies,
Šurp atskrējis no kapu priedes līkas?

No dzīves dziļuma, no mūsu asins tvīkas
Tukšs atspīdums vai tikai atliksies?
Man baisi. Jūtu pāri klājamies
Sev smiltis aukstas, nežēlīgas, sīkas.

– No tavām acīm, mīļā, izskūpstīt
Es gribu visus sapņus nelaimīgos,
Kā tērpā tevi savā elpā tīt.

Mūs nāvei nepārsteigt. Ceļš, kas tai pāri spīgos,
Kad tavās lūpās beigšu skūpstus šķīt,
Mūs mīlas ratos vedīs ugunīgos.

VELTA MEDAINE

1919–1939

Tev

Tev pašas debesis ir piešķīrušas varu
Pār mana pavasaŗa nerimīgām dienām:
Nu visās manās dziesmās slava skan tev vienam,
Un dvašošanas tavas apņemts viss, ko daru.

Kad tavus matus lūpām sakarsušām skaŗu,
Es smaržu samanu, kas rada līču sienam;
Kā medusgurdas bites jaužu stundas skrienam,
Kopš sirdī nesu tavas mīlestības svaru.

Reiz kaili zari gaisos nekustīgos sniegsies,
Un klusējošos mežos rāma ziema nāks,
Kaut mūsu sirdis ilgi viena otras tieksies.

Par trauksmīgajām dienām būs tad varenāks
Tas lielais klusums, kas mums domas aprīt sāks,
Kad pirmo sniegu baltums pierēm pāri lieksies.

PAULIS KALVA

1920

Vilku apsaukšana

Anno 1712

Kungs augstais, apsauc vilku briesmas tu,
Kā mēri apsauci un projām nesi
Ar baismīgu un tumšu padebesi
Uz bargo moskovītu novadu.

Jel uzlūko, cik tukša zeme nu,
Un viens tu, Kungs, ar savām dusmām esi,
Jo ļaužu nav, kas nāk uz tavu mesi.
Un zvani klus, kas dūca vesperu.

To ļauno zvēru sugu izdeldē,
Kas naktīs mūsu ciemus apmeklē
Un piedzen savu velna lemto tiesu,
Lai sals tos šauš un bads tik nikni spiež,
Ka zobus tie viens otram pretim griež
Un dusmās saplosa cits cita miesu.

VELTA SNIĶERE

1920

*

Nu jūsu smaidā atteikšanās cita,
Un ne vairs atstatums no mīlestības mīt;
Nu jūsu vaigā mīlestība cita,
Un ne vairs mana palsā ēna krīt.

Vai tev būs jāmirst rožu smaržā tai,
Pēc kuŗas tava sirds tik ļoti tiecas,
Jeb tev būs jāpaliek un jānoliecas
Ziedlapu krišanai?

Stars, stikla krūzi apgaismodams, vēris
To sīko plīsumu, kuŗš nesaredzams bij,
Bet sazarojās, spilgto gaismu dzēris.

No trauslās šķindoņas un stara varvīksnām,
No vārā vītuma virs rozēm risušām –
Vien lausku dzidrums atlikās no parādībām tām.

INGRĪDA VĪKSNA

1920

Šķiršanās

Vai putns pārlaidās pār telpu vieglās vēdās,
Vai, bailēs trīsēdama, kokam lapa risa,
Vai logā blāzmas sārtums pēkšņi neapdzisa
Un balss jau neaizlūza it kā tuvās bēdās,

Kad, ilgi raugoties man tavu ceļu pēdās
Jau domā smeldzes pilna vērās diena visa,
Un tālā nojautā, kaut sirds vēl neizmisa,
Tā velti cīnījās šais uzmācīgās ēdās.

Mans gars vairs nepieskarsies tavai dvēselei
Kā viegla dūja, kas pret sauli rītā skrej,
Lai zemes ļaunumu ap sevi neredzētu,

Jo saltā skaidrībā skan ļauna dieva balss:
– Es roku paceļu, lai visam būtu gals!
Un drūmā vienaldzībā izdzēš gaismu svētu. –

ANDREJS JOHANSONS

1922

Mājup

Tu aizgāji, kad nakts pār zemi melna laidās,
Un tumsā palika tas viss, ko savu sauc.
Tev ceļi atvērās, un jauna rīta gaidās
Tos izstaigāji ļauns un skumja spīta rauts.

Ai dienas zudušās! Dreb atkal priedes slaidās,
Un, rietā atvizot, vēl bezdelīgas trauc
Ap namu krēslaino, kurp soļus atgriezt baidās
Vīrs, tālu aizklīdis un svešu elpu skauts.

Viss tevi aicina. Bet sava prieka jausmās
Tu dzeni saklausi, kas krusta koku kaļ.
Vai tiešām dzīvi še būs postā beigt un šausmās?

Nē, mirdams nemirsi, kaut nāves dzirnas maļ,
Tu smaidot raudzīsies vēl neredzētās ausmās,
Mans gurdais ceļiniek. Nāc mājās atpakaļ.

BRŪNO SAULĪTIS

1922

Draugam

Ja tavai spalvai tikai slava rūp,
Ja tava doma īsu mirkli dzīvo,
Ja vārdu uguns šaubu vējā plīvo,
Ne tik daudz deg, kā sprakšķ un dūmos kūp,

Ja tavi jambi rindu gaitās drūp,
Tu velti centies uzveikt smeldzi sīvo,
Met liru prom un atliec pirkstus stīvos,
Kas, stīgu režģī nomaldoties, klūp.

Ej tālu prom, kur dzenis priedi kaļ,
Ar darbu mācies uzveikt sūro maldu,
Kaut gribētos, vairs nenāc atpakaļ!

Pēc tevis neraudās un neskums te.
Lai patiesība dzīvi dara saldu:
Tu lielāks aiziedams, kā biji še.

DZINTARS SODUMS

1922

Sonets savam laikam

Skrien cilvēks, pieķēries pie laika ratu ilkss,
Un pūlas nepalikt tiem soli atpakaļ,
Uz priekšu neskatot, ne atpakaļ, kur smilkst
Kāds, kritis ceļmalā, un zobiem smiltis maļ.

Vai dzirdi, skrējēj, jaunus pakavus tev kaļ
Jau ēzē liktenis, un vīrs, kas nepavilks,
Ko jaunais laiks tam pavēlēs, tas kļūs kā vilks
Bez savas dzimtenes un sētas visnotaļ.

Ar tauŗu pūtieniem un bungu dārdiem dzīts,
Tu, līdzi tecētāj, reiz stāsies cītīgais
Un putekļus, kas paša celti, sākdams rīt,
Caur tiem tu jaudīsi, kā virmo jaunais gaiss,
Un pāri ceļmalai pa pļavu vīri iet,
Kas latvju mēlē pusaizmirstu dziesmu dzied.

LINARDS TAUNS

1922

Kuģu kapsēta

Dēd dzelžu klājienā pie vraka vraks
Šai letarģijas skauto kuģu ostā,
Un nespēj debesīm to pamestību postā
Paust masti dragātie, ko lauzis vilnis traks.

Kāds atceras, cik skaists bij krakovjaks,
Ko lēca matroži uz klāja, svētkiem postā,
To nenojaušot, ka, pirms dzīres nostās,
Tos piepešs orkāns bezdibenī raks.

Rūs dūmeņi, un signālsvilpes klusē,
Bet rīkles vērs, kad gaŗām šinī pusē
Trauks vraku patrons – Skrejošs Holandiet's.

Bet nespēs celties enkurs, liktens siets,
Un neiedūksies skrūves dzelžu sānos
Steigt līdzi spoku kuģim milzu okeanos.

ANDREJS IRBE

1924

Zaļgans akvarelis

Tev klēpī uzplaucis īrisa zieds.
Un, zemes vēzi pārspēdams dzejā,
Es pacerē šūpojos augšā un lejā
Un saucu tev: »Neiemiedz!

Pirms valgano plaukumu sniedz –
Lai reibstu kā kāzu nakts dejā!«
Griež griķājā grieze un smejas.
Sīc purvā ods. – »Mierā liec!«

Pēc dūņām smaržo tavs vaigs,
Kā varžu kurkuļi maigs –
Mums pagalvī kalmes guļ plūktas,

Un sikspārnī atlaižas liegs
No veciem dobumiem miegs –
Pie īrisiem atveldzēt lūpas.

OJĀRS ĶĒGENS

1924

Nabaga nelabais vai vecais velns

Sonetu vainaga maģistrāle

Reiz slavu baudīju kā puika medusrausi.
Dievs zin', cik manis dēļ ir baiļu sviedru liets;
No manis bijās kungs, un bijās iebūviet's,
Pat ķeizars drebēja, kad uzsaucu tam: »Klausi!«

No senā spožuma tik tituli vairs sausi,
Nu es tik noplucis kā ķēmīgs putnubieds.
Kopš visu nozaga kāds viltīgs kaukaziet's,
Par velti atmiņas tu lolosi un skausi!

Es šausmās saploku un nodrebu kā šausts:
Kur mana valstība, kur elle vecā, labā? –
Mans labums apgānīts, ar viltu projām skausts.

Jūk acīs kopā viss, un galvā iesāk dūkt.
Pat nomirt nedrīkstu, jo nav, kas mani glabā! –
Es plaukstas salieku un sāku Dievu lūgt.

Svētais

Kāds vīrs reiz kļuva svēts un slavens,
Jo laikiem tiem viņš taisījās,
Kad miltus neviens nesijās,
Bet visur valdīs mūžīgs gavēn's.

– Ikviens kļūs balts kā Dieva avens,
Un visi, kā reiz Mesijass,
Uz ēzeļmātēm ielās jās. –

Un ļaudis klausījās labprāt
Ar sejām nopietnām un svētām
Par baudām grēcīgām un lētām,
Bet kad viņš sauca līdzi jāt,

Tad nenāca neviens tam klāt.
To vadīja uz citām sētām
Tik bērni mutēm nosmulētām.

ALBERTS SPOĢIS

1924

Sarkanās dzirnavas

Uz brīdi apstāj laika rats. Es jūtu
Tās ciešanas, kas kādu lielu dara.
Kā rēgi pusnaktī vai tumša vara
Tik visur šalc . . . Vai spārnu vēdas būtu?

Šalc balles ritms, bet dzīvi neapgūtu
Šis instinkts sauc, kas nav no tukšā bara,
Lai tālā pazaudētā pavasaŗa
Un senā drauga glāstu jūtu.

Maļ dzīves dzirnavas, bet viens tu klīsti,
Un savas pašmīlības grūtā sprostā
Kā naidniekus, tā mīļus draugus nīsti.

Smags darbs, un, izmisuma krogos dzeŗot,
Drīz kuģis iebrauc beidzamajā ostā . . .
Kam liegties, dziļā mīlestībā cerot?

DZINTARS FREIMANIS

1925

Latvietim

Zvērs sarkans tavas tautas miesu plēš,
Ar kāru mēli lakdams viņas rētās.
Pār viņas bērniem nāve dvašu dveš.
Bet citus – vēji svešos ceļos mētās.

Kad vienu prom no šūpļa vietas svētās
Gar zemi bads un vergu pletne lieks,
Par baltu maizi citu balsis lētās
Jau jauniem valdiniekiem *vivat* kliegs.

Bet ja tās mūžs nav Dievam bijis lieks,
Tās gars, kaut pelnos, nedzisīs, bet gailēs,
Lai reiz var lāpa degt un celties prieks
Un tumsas zvēri projām kāpties bailēs.

Tam tici, vīrs, kas šausts un klaidā dzīts!
Ja nomirs ticība, tu mirsi līdz.

RITA GĀLE

1925

Pārcietušais

Es biju koks, kam visi zari cirsti
Un saknes izrakņājis badīgs zvērs.
Gaiss piesmacis kā tikko dedzis sērs,
Ar elpu pēdējo vēl dvesa: mirsti . . .

Tad, spēkiem zūdot, melna tumsa klājās
Ap stumbru kroplīgo, kas sāpēm ļauts.
Pār mani pārsedzās kā nāves auts,
Un dzīvība bez laika pulsēt stājās.

Bet zināju – vēl dziļi velgmes gana,
Lai gurdos audos jaunas sulas riest.
Lūk – nāvei spītējot, kāds pumpurs briest,
Un lapa vienīgā nu veļas mana.

Es stāvu pasaulē un visos vējos spīvs,
Bez gala nomocīts, bet tomēr – dzīvs.

LATVJU SONETĪNS

60 gados

J. Raiņa
un citu autoru
tekstu izlase

J. Raiņa saīsinātais sonets *ir par parasto sonetu stiprāk koncentrēts un tāpēc prasa arī no autora disciplīnētu domāšanu, lai pārdzīvojums ietilptu nospraustas formas robežās.*

Prof. Ludis Bērziņš

JĀNIS RAINIS

1865–1929

Kalnā kāpējs

... Tad kļūsi vientulīgāks gads pēc gada,
No tevis atšķelsies pēc drauga draugs,
Rets ceļotājs, kas būs tev dvēs'lē rada,
Un reta puķe, kas tev klintīs augs.

Tad zudīs arī tie – un kalnu tālēs
Bez gala klusums sirdi tevim žņaugs;
Tev nebūs dusas atrast ledus gālēs:

Visapkārt tevi ledains vairogs segs,
Bet visas zemes ilgas krūtīs degs.

*

Jau ilgus gadus vadu pie tās tautas,
Pie kuŗas agra mīla mani sien, –
Un vēl es svešs, un vēl nav pušu rautas
Tās citas saites, kuŗas grauž ikdien.

Tās citas saites, kuŗas grauž man miesas,
Vēl dziļāk dvēs'li, ka tā trīs un slimst,
Kā smalki pirksti, kad tiem jāskaŗ ciesas.

Tās saites sāpes, – katrs viņās dzimst,
Un dvēs'lei pašai rimstot tās tik rimst.

Tūkstošziedis

Uz visām pusēm koks ir stiepis zarus,
Cik spēdams pasaulei nākt pretī tiecies.
Un rāmi stāv viņš, gaida nenoliecies
No pasaules un saules mīlas starus.

»Tu esi devis tik, vienmēr tik devis,
Vienmēr no jauna zaļš, tu tūkstošziedis,
I dvēs'li smaržā izdvesis no sevis.«

Bez atziedes es vējā sevi kliedis,
Bez atvizmas zūd sapnis, manī briedis.

Ak ņem tās gaidas, saule! Viss pie tevis!

KĀRLIS JĒKABSONS

1879–1945

Maigais brīnums

Kad mīļais, maigais brīnums dzīvot sāk,
Top sirdī, dabā viss tik dziļš un kluss. –
Mēs divkārt mīlam tālos vakarus;
Mums jasmīnsmaržas prātā nāk.

Un liekas tad, ka acis skatīt māk,
Kā ūdensmeitas atstāj atvarus,
Kā viņu pirksti glaust un satīt māk.

Šai mirklī tuvums top par tālumu,
Lej mēness sudrabotu bālumu.

Virs zemes

Virs zemes zvēram ala miegā migt,
Pa debess klājiem putni brīvi skrien,
Zieds ziedam blakus klusi galvu slien.
Tu nezini, kur savu galvu likt.

Tu nezini, kālab tev dumbros stigt, –
Jau mazāk spēka top ik augudien,
Un saltāks sniegs vairs nebeidz sirdī snigt.

Bet reiz tu biji svinīgs, augsts un cēls,
Un reiz tu mirdzēji kā purpurkvēls.

Vairs tagad nezini, kur galvu likt.

KĀRLIS DZIĻLEJA

1891

Reiz manis nebūs vairs

Sonetīnu vainags

I

Reiz manis nebūs vairs. Es sen jau pošos
Un pamazām no maldu dzīves raisos.
Es rēķinus ar visiem noslēgt taisos,
Kas nīcīgs – rakstāms zaudējumos drošos.

Kas zaudēts? Daudz. Kas iegūts? Velti prasu.
Tik atbalss ņirdzot mēdās četrās sienās,
Un sirdī jūtu atskabargu asu.

Ja sīknaudā viss palaists labās dienās,
Viss dzīves guvums rādās nullēs vienās.

II

Jau bijīgs gaidu, kad būs jāiet veļos,
Kur pašu kailo dvēseli vēl pētīs,
Kur labo, ļauno smalkos sietos vētīs.
Kā, pīšļos krītot, lai vēl turos, ceļos?

Nāks sencis kāds no pagājības senās
Un saņems mani varbūt laipni vēlīgs,
Bet taujāt sāks – un kā caur rīkstīm dzenās.

Kā viņš lai būtu saudzīgs man un žēlīgs,
Kad dzīvē dots man ērkšķu vainags dzēlīgs?

III

Vēl rudens saules mirdzu sirdī smeļos,
Un beigu stunda lai man nāk pirms rieta;
Vienalga kur – lai saulaina tā vieta,
Kur galā nākšu savos maldu ceļos.

Lai vēja šalka klusi ieplok kokos,
Kad saule grimst aiz kalniem tumsas dzīlēs
Un viens es savā nāves stundā mokos.

Ne mani nīdīs vairs, ne kāds vēl mīlēs –
Tik saule paliks manu acu zīlēs.

IV

Viss tumsis būs, kad beigu ceļā došos,
Kad mūžība man atvērs savus vārtus.
Bet gara acis skatīs rietus sārtus
Un kalngalus, pār tālēm zaigojošos.

Tā mana miesa vien, kas tumsai ļauta,
Bet dvēseli vairs neskārs zemes ēna,
Tā lidos – lidos, dzidras gaismas skauta.

Būs stājies laiks, kā stājas straume lēna,
Kur zila debess spoguļojas rēna.

V

Būs rimušas reiz sāpēt visas rētas.
Tik vājībā tās pieminēju dzejās.
Ak, velti jūtas klāstīt gaŗās slejās,
Varbūt tās dārgas tev, bet citiem lētas!

Kas sāpes ir, kas ciešanas un bēdas?
Vai žēlotājs tev kādreiz palīdzējis?
Tu aiziesi – un nepaliks ne pēdas!

Kur savu sēklu cerībā tu sējis,
Pļaus cits un teiks: viņš ražu izaudzējis!

VI

Vairs maldu ceļus neies manas kājas,
Kad lielais Pogu lējējs uzsauks: »Valdies!
Tu, pīšļos irdams, atomos nu skaldies,
Lai jauna viela top un atkal krājas!

Tev jāpārvēršas sīkās zemes pītīs,
Lai tavas miesas audi atjaunotos
Un atkal vērtos jauna mūža nītīs.«

Es zinu, zinu to. Ak es jau protos,
Lai stundai tai bez bailēm pretī dotos.

VII

Būs galā dienas grēcīgas un svētas,
Un robeža starp labu, ļaunu kritīs.
Kad miera zvans reiz beigu stundu sitīs,
Būs manas miesas trūdiem atvēlētas.

Es diezgan esmu mīlējis un nīdis.
Nu aizmirstība visu izlīdzinās,
Un mūžos grims pat sāpīgākais brīdis.

Vien mirkļus tos, kas klusā priekā tinās,
Ir aiziedama dvēsele vēl zinās.

VIII

Kur zemes māte dos man savas mājas?
Vai rokas tās, kas šodien laipni skaujas,
Vēl uzmetīs man trijas smilšu saujas
Aiz paraduma vien, kā darīt klājas?

Ja neesmu ir tādas balvas cienīgs,
Ja vientulībā skaudrā nāvē eju,
Būs kapracis mans pavadonis vienīgs.

Un saule pacels savu laipno seju,
Pār manu kapu laižoties uz leju.

IX

Lai zaļa zāle drīz tur pāri klājas,
Kur nolemta būs mana mūža dusa:
Vai kapsēta, vai kalna mala klusa,
Kur gājējs kāds uz īsu brīdi stājas.

Varbūt neviens ir nezinās to vietu,
Ko gaŗā ziemā apsegs ledus gāles,
Līdz ziedonis tur raisīs dažu dzietu.

Tik putniņš kāds, kas pārlidojis tāles,
Tur dzers no rasas pielijušas zāles.

X

Reiz manis nebūs vairs. Es sen jau pošos,
Jau bijīgs gaidu, kad būs jāiet veļos.
Vēl rudens saules mirdzu sirdī smeļos,
Viss tumsis būs, kad beigu ceļā došos.

Būs rimušas reiz sāpēt visas rētas,
Vairs maldu ceļus neies manas kājas,
Būs galā dienas grēcīgas un svētas.

Kur zemes māte dos man savas mājas,
Lai zaļa zāle drīz tur pāri klājas.

EDUARDS PATVALDNIEKS

1901

Nāve pie Daugavas

No cīņas gurušam, bet pilnam dzīves alku,
Tev jāmirst vientuļam nu likteņupes krastos, –
Vairs karogs neuzplīvos tavu kuģu mastos
Ar jaunu rīta vēju varenīgo šalku.

Vēl kāri tavi prāti mirkļus apjaust steidzas
Šai stundā mokpilnus, bet mūžā dārgākos, –
Tad acīs tumsa krīt. Un tava dzīve beidzas.

Bet, maigi atvizēdams melnos ūdeņos,
Balts, mirdzošs mākonis peld mierīgs debešos.

ALEKSANDRS ČAKS

1902–1950

Priekšpilsētas meitene

Meiteni no priekšpilsētas šodien ieraudzīju ielās
Tur, kur tramvaji un auto rūcot skrien kā spoles stellēs,
Kur ar mantu bagātību savā starpā logi lielās
Un kur ļaudis šurp turp skraida, izrāvušies kā no elles.

Meiteni no priekšpilsētas šodien ieraudzīju ielās.
Tā ar savām basām kājām, kailām rokām, skatu biklu
Manas asins ledainību pāršķēla kā akmens stiklu.

Viņas brūnais miesas kailums bija reibinošs kā jasmīns,
Dedzinošs kā krūtīs iegrūzts līdz pat spalam dunča asmins.

JĀNIS MEDENIS

1903

Atbalss

No dienas tās, no teiksmā celtā mirkļa
Es degu tavu acu patvarā!
Un vēji dzied: tu laivinieks bez irkļa,
Tu – savu ilgu atspulgs atvarā!

Bet līksmo sirds: es ziediem līdzi plaukšu,
Ar tevi ejot dziļāk vasarā
Pa Pērļu upi skanīgo uz augšu!

Un atbild birzs: es nebeigšu nekad
Šo mīlas stāstu daudzināt, – ir tad,

Kad velti viņu šurp es – tava atbalss – saukšu!

FRICIS DZIESMA

1906

Skūpsta visspēcība

Tik maigi nesakļaujas lapas jaunā ziedā,
Tik valgi eglei sveķi nesalīp ap rētu,
Tik kaisli lūdzējs nespiež rokā krustu svētu,
Tik viegli neievelkas valgme graudam briedā;

Tik tīksmi ziedu elpa nevijas ap gravām,
Tik kvēli saules degums neatkausē gāli,
Tik spēji viļņi neglauž buŗu putu skavām;

Tik cieši miglas zilgme nevij lokā tāli,
Tik tuvu ūdens pļavā nesaplūst ar zāli –

Kā skūpstā manas lūpas saskaŗas ar tavām.

ARTŪRS KAUGARS

1910

Eiropa

Vēl miera nav. Tik brīdis atelpai.
Kā drudzī Eiropa vēl šobrīd svaidās.
Vai nāvē ies, vai celsies dzīvībai?
Stāv tautas lielu notikumu gaidās.

Vēl zemes ir, kur brīvas domas baidās,
Kur naktīs šausmas lien gar palodām,
Kur pagurst cilvēks asarās un vaidās.

Vēl tikai sapnis steidz pret dienām tām,
Kas nāks ar cilvēcīgām brīvībām.

ELZA ĶEZBERE

1911

Gladiolas zied

Ne jau sirds ko cer, ne mute solās.
Ēnas nāk tāpat un projām iet.
Ziedi saplaukuši gladiolās.
Rožains tauriņspiets tās manim šķiet.

Vai tos veidojis no porcelāna
Meistars cēls? Liels daiļums dzeļ un glauž,
Reibina un prom no dzīves māna.

Puķes senās mīlas slavu pauž.
Sirds pār sevi tavu varu jauž.

ANDREJS EGLĪTIS

1912

Kurzemes krišana

Lai esam mierīgi – visapkārt zemei velkas briesmas:
Lai taupām vaimanas, būs nomirušo daudz –
Tumšs posta gredzens tautu ciešāk kopā žņaudz,
No kaujās izdegušiem kapiem atšalc upuŗdziesmas.

Pirms tumsā paliekam, lai vēlreiz krustā šķēpus duŗam,
Ar zobiem asiņainiem debess mala draud –
Uz cīņas ceļa nomirušos neapraud.

Šī nakts ir pēdējā, kad brīvi ugunssardzi turam –
Sveiks, tautu kaujas lauks, kas zin', kad atkal sārtu kuŗam.

*

Šīs dienas pieminiet, kad kauju dunas klusēs –
Cik saplosīts no tumsas kāpa rīts.
Bij ziemā pavasaŗa viesul's dzīts,
Un posta ugunssārti visās debesspusēs.

Šīs dienas pieminiet, kad kaŗavīri dusēs –
Kāds Dieva spēks un spītība mums dega krūtīs,
Kad brīžiem šķita tautu esam ceļa jūtīs!

Šīs dienas pieminiet, kad dzisīs kauju slava,
Un esi tur, kur karogs tavs un tauta tava.

BRŪNO SAULĪTIS

1922

Jaunībai

Sonetīnu vainaga maģistrāle

Reiz tavos matos sabirs gadu sniegs,
Bet šodien tālē aust vēl dzidri rīti,
Sauc traukties, meklēt ceļi neiemīti
Un tavu jauno dienu ritums spriegs.

Daudz dižu domu krūtīs deg un briest.
Tu pamani, ka mīli Sulamīti,
Tā liek tev gaidīt, ilgi lūgt un ciest.

Kaut tālas takas nenoguris ietu,
Tak nāksi nemanot pret mūža rietu.

DZINTARS SODUMS

1922

*

Kas tukšās runās dzimis, lai tas runās mirst,
Un vārdu rindām pāri stiepjas pelējums,
Lai lišķa smaids kā suņa smaka vējā irst,
Un ausij riebjas glaima tonis glums.

Lai rāmais gara snauds kļūst pats sev pelēks šķirsts,
Un drīzi neapkūst lai cietās rokas mums
Tiem dziļi plienā aukstu kapa vietu cirst.

Laiks lidot vanagiem, kur melnās vārnas krauc,
Un piešus cirst, kur dzejnieks rāmu govi slauc.

OJĀRS JĒGENS

1924

Ezis un zaķis

Kad esmu aprepis ar ļaunumu un bēdām
Un brīdis priecīgāks kad kļuvis viesis rets, –
Kad dienu klapatas kā klibi suņi lec,
Nakts zilums piemilzis ar sērām siržu ēdām,

Tad pantā paslēpjos kā ezis ceriņkrūmā
Un pukstot noskatos, kā bēda bēdu sec,
Līdz līdzi aizmetas tām mana oma drūmā.

Prieks drīzi vien kā zaķis atļekā,
Un spēle iesākas tikpat kā pasakā.

DZINTARS FREIMANIS

1925

Domas krēslas stundā

Sonetīnu vainaga maģistrāle

Slīd logā vakars. Lēni lieti līņā.
Pār miglas strāvām bērzi bārkstis liec
Kā zaļus tīklus, zvejs ko meldŗos tīņā.
Vēl diena iedrebas kā birstošs zieds.

Lūk, blāzma sakustas nakts vēsā dvašā
Un gulst aiz apvāršņa, kur sārtums liets,
Pirms melno šķirstu aizveŗ debess plašā.

Un palsos debešus, kur izdziest spulgs,
Vēl aši pārlidot beidz domu pulks.

CITTAUTU SONETI

latvju dzejā

Ne visas tautas ar vienādu labpatiku uzņēmušas sonetu savā lirikā. Eiropas sonetu kultūrā bez valodu robežām noteicēji bijuši arī dažādi vēsturiski, sociāli, politiski un nacionālpsiholoģiski motīvi. Zemēs, kur sonets sākumā ar grūtībām ieviesies, agrāk vai vēlāk tas uzplaucis krāšņos ziedos.

Prof. Valters Mönchs

DANTE ALIGJĒRI

1265–1321

Beatričei

No *Vita nuova*

Cik jauki un cik cēli donna gāja,
No citiem atņemdama sveicienus;
Kas tuvu tai – tie laimes pilni klus' –
Tās skatam acis pacelt nejaudāja.

To slavē ļaudis, kur tā gaŗām staigā;
Tai skatā laipnums, pazemība dus,
Dod debess zemei slēptus brīnumus,
Tā liekas katram, redzot viņu vaigā.

Tā parādās tik brīnumaini skaista;
No viņas skata sirds aiz laimes trīc –
To saprast spēj tik tas, ko viņa saista.

No lūpām, šķiet, tai vārdi raisīsies;
Gars saldas mīlestības piepildīts –
Un sirdij atgādina: »Nopūties!«

Atdz. Emīlija Šnikvalde

FRANČESKO PETRARKA

1304–1374

Madonnai Laurai

Ai zāle jaukā, līksmie puķu bari,
Madonna domīga kur gaŗām staigā;
Ai kalns, kas klausies viņas balsī maigā
Un viņas pēdas sevī glabāt vari;

Ai gaišās birztalas, ai zaļie zari,
Ai vijolīte mīlīgā un svaigā;
Mežs ēnainais, kas skaties saules vaigā
Un ko tik dižu padara tās stari;

Ai upe laimīgā ar straumi savu,
Kas, viņas skaidrās acis mazgādama,
Sev gūsti jaunu vērtību un slavu;

Ai zeme bezgalīgi apskaužama!
Bet nespēs tevī klinti rast ne gravu,
Man līdzīgi kas degtu liesmodama.

Atdz. Laima Akurātere

JOACHĪMS DI BELLÉ

1522–1560

Žēlabas

Cik laimīgs, kas kā Odisejs, reiz tālu ceļu gājis,
Ar zelta auna ādu gūto mājās nāk
Un mūža galā miera dienas skaitīt sāk,
Ap sevi bērnu baru kuplu pulcinājis.

Kad būšu es tā klaidu ceļa galā stājis,
Kur atpūsties pie pavarda vistīkamāk?
Vai kājas veco taku uzmeklēt vēl māk,
Kas nemīts sen, ko gadiem zēlis maurs būs klājis?

Es Romas pilīs lepnās nabags trimdinieks,
Tik skaudras sāpes gūst te sirds, te svešs ir prieks,
Te marmors salts, tur – mālu būdu zinu siltu.

Man sveša Tibra – Luāra vien ausīs šalc,
Svešs Palatīns – tik dzimtā zemē sapnis salds,
Te jūŗa draud – tur varavīksne ceļ man tiltu.

Atdz. K. Dziļleja

EDMUNDS SPENSERS

1552–1599

Krustcelēs

Cik dīvaini ir mūsu dzīves ceļi!
Pa kuŗu iet? Kas sacīt to gan māk?
Pa vienu aiziet mūžu mūžos veļi,
Pa otru pati laime pretī nāk.

Lemj liktenis par visu varenāk.
Tas neprasa, kur gribi iet – tas raida,
Un klausīgam tev gaita jāiesāk,
Kaut ik uz soļa tevi rēgi baida.

Bet raugi – krustcelēs jau tevi gaida –
Vai māsa, līgava? – tā grib tev līdzi iet,
Aiz rokas tevi ņem un mēmi smaida,
Un tā nu diviem jāiet vienuviet.

Jauns ceļš tev sācies. Kad tas reiz būs galā?
No krustcelēm tas aizved svešā malā.

Atdz. K. Dziļleja

VILJEMS ŠEKSPĪRS

1564–1616

Sonets

Kad piekusis no ceļa dusā grimstu,
Lai pūtinātu gurdos locekļus,
Par tevi domāt ilgi nenorimstu:
Gars dodas ceļā, kamēr miesa dus.

Un manas domas liegā lidojumā
No tālienes pie tevis aizlaižas,
Un acis tomēr mulsā sastingumā
Nakts aklā tumsā stīvi lūkojas.

Tad dvēsele man uzbuŗ tavu tēlu
No tumsas man priekš acīm: redzu to
Kā būti dzidri-gaisīgu un cēlu,
Kas mirdzumu no sevis izstaro.

Tā tevis dēļ man miera nav nemaz:
Gars naktī, miesa dienā darbojas.

Atdz. Fr. Adamovičs

FRĪDRICHS RIKERTS

1788–1857

Sonets ar ragiem

Ko, kalējs, kaldini? Mēs dzelžus kaļam.
Tu dzelžos pats sev' liksi, pirms to ģiedi!
Ko, zemnieks, ar? Lai augiem laukos ziedi!
Tev ērkšķi būs, bet labums citu staļļam.

Ko, mednieks, glūni? Stirnu šaut pagalam!
Gan trenkās jūs, kā stirnu dzen un briedi!
Ko, zvejnieks, tu, ar tīklu zivis biedi?
Kas jūs no nāves tīkliem taisīs vaļam?

Pie krūts ko zīdi, māte? Zēnu zīdu!
Nu kā, lai savai tēvu zemei ļaunu
Tie darīdami, ienaidniekus baŗo.

Ko raksti, dziedātājs? Es liesmās dīdu
To spalv' uz sav' un savas tautas kaunu,
Kas savu brīvību sev neizkaŗo.

Atdz. Juris Alunāns

ALEKSANDRS PUŠKINS

1799–1837

Dzejniekam

Tev tautas mīlestība tikai tukši vārdi,
Drīz izsīks sajūsmības skaļi seklais strauts.
Un muļķis tiesās tevi, smiesies pūlis gardi,
Tu paliec vēss un mierīgs, sevī sevis skauts.

Tu valdnieks: dzīvo viens. Pats sevim ceļu rādi,
Kurp brīvais prāts sen tevi vienu sauc,
Kas atmaksa un lētie slavas dārdi?
Tev ceļš ir viens – kurp domas nobriest trauc.

Pats sevim viss – un augstais soģis ar',
Kas savus pūliņus visdziļāk apsvērt var.
Vai viņi apmierina tevi, mākslinieku?

Vai apmierina tevi? Dzejniek, ļauj,
Uz tava altāŗa lai pūlis spļauj
Un, tramdot upuŗtrauku, smejas bērna prieku!

Atdz. J. Ezeriņš

ŠARLS BODLĒRS

1821–1867

Apmātība

Jūs, lielo mežu baigās katedrāles,
Un tumšās ērģeles; kā tūkstoš balsīs jundis,
Skan mūsu nolādētās dvēselēs no tāles
Sirds skumjos kambaŗos vēl: *De profundis.*

Es ienīstu jūs, okeana šūpas!
Mans gars tur atspoguļots; smieklus rūgtākos
Un vaimanas, ko izdveš uzvarētā lūpas,
Es vēlreiz dzirdu jūŗas rēcienos.

Tev, labā tumsa, labprāt sevi ļautu,
Kam spīdekļu un zvaigžņu mirdzums zagts,
Jo tīk man tukšums, tumsība un nakts.

Bet redzu pārvēršamies tumsas autu
Par audeklu, kur glezno mana acs
Vēl būtes zudušās, ko pazinis es pats.

Atdz. V. Strēlerte

KONSTANTĪNS BAĻMONTS

1867–1943

Soneta slavinājums

Man sonets tīk kā forma daiļskanīga,
Kā spīvas dailes piepildījums jauks.
Tā daiļa meiča, cēli iznesīga,
Arvienu skatus tīksmināties sauks.

Tās daile, kas vēl nule īsti plauks,
Veŗ savu ziedu, krāšņi jaunavīga:
Viz matu zelts kā pāri plūdis trauks,
Un augums tvirtais dreb kā maiga stīga.

Jā, cēlā, sonets labi darināts,
Lai tavai dailei līksmai līdzināts,
Kaut izskanētu tas ar dziļu smeldzi.

Kā naža asmens reizēm sirdi šķeļ
Dažs vārds, kad gaidi klusa miera veldzi –
Tev nāves jausmā sonets skaudri dzeļ.

Atdz. K. Dziļleja

RENÉ MARIJA RILKE

1875–1926

Sonets Orfejam

Lielās tāles, klusais draugs, vai jūti –
Tava dvaša plašāku pleš telpu.
Uzsvied savu tvirtināmo būti
Augšup zvanos, balstīdams ar elpu

Kalēju un stiprinādams viņu.
Mainīdamies dodies maiņas vērt.
Izseko vissāpīgāko miņu:
Tukšot rūgti – vīnā sevi vērt.

Naktī šinī pārimērīgais
Grozāms burvībā, lai neaizlūztu;
Prāti krustceļā viens otru sveic.

Aizmirsis kad tevi laicīgais,
Rāmo zemi uzrunā: es plūstu,
Straumei skrejošai: es esmu – teic.

Atdz. Velta Sniķere

RUPERTS BRŪKS

1887–1915

Kaŗavīrs

Ja mirtu es, tad vienmēr atceries:
Tur svešā zemē būs kāds ražens lauks,
Kur mani pīšļi ražā paslēpsies,
Ko mūžam Anglija par savu sauks.

Jo Anglija šiem pīšļiem lika dzimt,
Šai miesai dvašu deva angļu gaiss,
Un puķēm plaukt un ceļiem nenorimt,
Kur plūdīs palu ūdens svētītais.

Tad piemin' arī to: šī labā sirds,
Kad viņa vairs tik pukstēs mūžībā,
Joprojām domās dzīvos Anglijā.

Tai prātā nāks, kā angļu debess mirdz
Un jauno dienu sapņi laimīgie
Un draugu vidū smiekli cildenie.

Atdz. A. Švābe

LATVJU SONETS
UN SONETĪNS

pasaules lirikā

Izšķirīgie impulsi joprojām nāk no Eiropas, no tās dzejniekiem un domātājiem, kuŗiem romantika atkārtoti pavērusi ceļu pāri tautu robežām.

K. T. Bušs

JURIS ALUNĀNS

1832–1864

Der Morgen

Aus Dunst der Tiefe will die Sonne steigen,
Die Strahlen leuchten rosig wunderbar
Wie um den Baum der Zweige schimmernd Haar;
Feldblumen glühen in dem heiligen Schweigen.

Eh sich tauperlenfrei die Wiesen zeigen,
Stimmt an den Lobgesang die Vogelschar;
Die nimmermüden Kehlen hell und klar
Grüssen den Morgen in der Strahlen Reigen.

Vom Osten her die zarten Winde wehen,
Die Schöpfung hat verloren Leid und Sorgen
Und lässt entzückt der Schönheit Lächeln sehen.

Ihr Brüder, euer wartet auch der Morgen,
In eurer Mitte, Sänger, wird es Tag,
Auf dass der Weisheit Geist entstehen mag.

Karl Theodor Busch

ANNA BRIGADERE

1861–1933

Sonnet

Me faut-il lutter avec l'oubli,
Me faut-il désirer que le passé
Ne résonne plus dans ma journée
Pareil à ce qui n'est jamais né?

Non! j'aime tout ce qui n'a pas cessé,
Tout le bouillonnement des abîmes;
Que mon arbre de vie battu par des vents violents
S'agite en grondant jusqu'à la mort pareil au tremble.

Si je suis la graine qui, vannée avec d'autres graines,
Est restée toujours unique et elle-même,
Pour qu'elle jette le germe aux semailles éternelles,

Que rien ne me manque alors,
Car Dieu m'a formé d'un regard
Avec le soleil et les orages, au vol des temps.

Elza Stērste

EDVARTS VIRZA

1883–1940

La sera

Quando la sera involve lenta il mondo
E'l diurno calor cede a la brezza,
S'ombrano i campi e ogni voce in dolcezza
Si spegne, ancor pe'boschi io vo errabondo.

Vago ogni giorno fin che all'incertezza
Del grigio lume nella nebbia affondo,
Pur mi ricordo, anche al buio più fondo,
Che tutto qui s'informa a tua bellezza.

Come l'omero tondo le colline,
I capelli frumento d'oro carco,
Come il respiro le calme opaline;

Gli occhi, lago che affòca il sol da un varco
Di nubi, la tua fronte un cielo accline,
E come il grembo, del bosco il folto arco.

Ettore Serra

KĀRLIS KRŪZA

1884

Die Sterneau

Ich hab nicht Zukunft, nicht Vergangenheit;
Leg meine Sehnsucht ich in deine Hände,
Werd ich so tief und klar, als wenn ich fände
Vom Liebesglanz bestrahlte Ewigkeit.

Die Au der Sterne spriesst so blau und weit,
Ergiesst mir Glückes Fülle ohne Ende,
Grüsst ihren Dichter und hält ihm die Spende
Der Ehre und des Ruhms im Kranz bereit.

Ich schaue lang ins blaue Sternenfeld
Und les im Ewigen uralte Sage,
An Freude ist mir nie genug bestellt.

Ist's milde Wärme, kühler Tau? Ich wage
Empor mich, sink – wo bleib ich in der Welt?
Steht denn die Zeit – wer ist, den ich befrage?

Karl Theodor Busch

ARVEDS ŠVĀBE

1888

Chan und Pan

Der Steppe Dämon jagd von Ost nach West,
Häuft Leichenberge, färbt die Flüsse rot
Und breitet hin das Fahnentuch der Pest,
Dass Gras nicht grüne, stampft er alles tot.

Des Teufels Knüttel schwingt seit grauer Zeit
Attila, Temudzin, manch andrer Chan . . .
Zu Ostern aber hebt in Fröhlichkeit
Das Lamm zur Flöte Pans zu blöken an.

Und Wald und Plan erwacht bei seinem Schritt,
Es springt die Knospe auf, so laut sie kann,
Und auferstanden schaffen alle mit:
Die Frau spannt an, am Pfluge zieht der Mann.

Reite nur, Steppe, was die Hufe tragen:
Wald sperrt den Weg dir, Acker wird dich schlagen!

Elfriede Eckardt-Skalberg

VERONIKA STRĒLERTE

1912

Sign Sinister

Whereas my country's visage I behold,
My body shudders with forebodings dire:
Are Horsemen Three, once more, in ghoulish ire,
To ride these acres pledged to sheaves of gold?

Would this our Sun, the charioteer of old,
Dismayed or anxious, check his steeds of fire?
Would yonder elk, his antlers cleaving briar,
His nostrils scenting plague, forsake his wold?

Alas, for agony, anguish, grief and pain
To purge our tainted blood, lest – all in vain! –
We forfeit our demesne and even breath!

The ghostly Writ of Fate is entered soon:
In spectral dusk there looms a pallid Moon –
Sign Sinister – Emblazonry of Death!

J. A. Burtnieks

JĀNIS RAINIS

1865–1929

Der Bergsteiger

. . . Und Jahr um Jahr bist du dann mehr allein,
Freund hat um Freund sich von dir abgewandt.
Kaum noch am Wege einer Blume Schein,
Kaum noch ein Wand'rer deinem Sein verwandt.

Dann fern auch sie. Und hoch auf Gipfels Schroffen
Hält ew'ges Schweigen klamm dein Herz umspannt.
Du sollst selbst hier auf keinen Frieden hoffen.

Und deckt dich auch ein Schild von Eis,
Der Welten Sehnsucht, sie durchflammt dich heiss.

Gotthard de Beauclair

The Climber

. . . And you will know the overwhelming power
Of solitude as you toil on alone.
Drawing towards heights where gorgon ramparts tower
And chilly flowerets shrink on creviced stone.

Then sap will fail; and among baffling mountains
Silence will fall upon you, nerve and bone,
Flaying your strength in sight of strange dead fountains.

Round you, sky – flanged, an icy shield will lie,
And in your heart lost dreams will kindle agony.

William K. Matthews

Bergstigaren

. . . Och sällan någon vän som återvände,
Allt större, större blir din ensamhet.
En vilsen vandrare – ditt väsens frände;
Var blomma blir för dig en sällsynthet.

Så svinner även de, och liksom dvärgen
Som ibland jättarna sig fredlös vet
Du finner aldrig ro emellan bergen.

Dig täcker issköld, tung och pansartät, –
Men jordens längtan är som elden het.

Martin Kasalt

BIBLIOGRAFIJA

Vācot materiālus šim izdevumam, darīts iespējamais, bet, protams, nav sasniegts vēlamais: antoloģijā palikuši neuzņemti vairāku latvju sonetistu paraugi, kas trimdas apstākļos nav bijuši sameklējami. Tekstu izlasē un sakārtojumā aiz tā paša iemesla ne katrs autors būs pārstāvēts ar saviem vislabākajiem un nozīmīgākajiem sonetiem. Nospraustās robežas (100 sonetistu), protams, arī atļauj sniegt tikai *izlasi*. Taču tik daudz, šķiet, panākts, ka latvju soneta attīstība 100 gados šinī antoloģijā būs daudzpusīgi atspoguļota, ar dažādām soneta formas variācijām, kādas mūsu dzejā radušās dažādos laikmetu slāņojumos dzejnieku patstāvīgā ierosmē vai cittautu dzejas ietekmē. Bez tam – trimdas dzejnieku sonetos dokumentējies arī sacerēšanas laikmets.

Sonetu teksti vākti no šādām *antoloģijām*:
Līgotņu Jēkaba *Dzeja*, 1921.
Rich. Rudzīša *Svētnīca*, 1925.
R. Egles *Latvju lirika*, 1934.
V. Strēlertes *Likteņi*, 1942.
Andr. Eglīša un J. Andrupa *Cerību zeme*, 1945.
K. Dziļlejas *Dzimtene liesmās*, 1946.
Arv. Eglīša *Sāpes un cerības*, 1947.
Andr. Eglīša *Kurzemes krasts*, 1948.
Al. Rubuļa *Latgaļu dziesminieki*, 1954.
Andr. Johansona *Dzīvā dzeja*, 1955.

Bez tam izmantoti vēl citi *trimdā pieejamie avoti:* atsevišķo autoru grāmatas (kop. raksti un dzejoļu krājumi), kā arī periodiskie izdevumi (žurnāli, laikraksti, gada grāmatas u. c.).

Antoloģijas svešvalodās, kur atrodami latvju sonetu atdzejojumi, uzrādītas grāmatas ievadā.

Autoru rādītājam (alfabēta secībā) turpmāk piespraustas bibliografiskas piezīmes ar norādījumiem uz avotiem, no kādiem ņemti sonetu teksti.

Ādamsons Ēriks (1907–1946): *Sonets par vēsturi* iesp. dz. kr. *Ģerboņi*, 1937.

Aigars Pēteris (1904): *Miestiņš* iesp. dz. kr. *Zvaigznes un sniegs*, 1939.

Akurāters Jānis (1876–1937): *Kurzeme* no 6 sonetu cikla ar šādu virsrakstu un *Kareivis* iesp. dz. kr. *Dienu prieks*, 1921, kur ievietoti 22 soneti; tie atrodami arī citās lirikas grāmatās.

Alunāns Juris (1832–1864): *Dziesmiņu* oriģinālsoneti un atdzejojumi sacerēti ģimnazista gados (1853–54); *Dziesmiņu* I d. 1. izd. (1856) tie vēl nav uzņemti, bet atrodami 2. papild. izd. (1867) un II daļā (1869). Tā kā *Dziesmiņu* iespiešana iesākta 1856. g., kad oriģinālteksti jau bijuši sacerēti, tad šo gadu arī mēdz uzskatīt par latvju oriģināldzejas nodibināšanas un latvju soneta vēstures sākumu. A. sonetu teksti ņemti no J. A. Jansona red. grām. *Tautiskās atmodas darbinieki*, 1939.

Aspazija (1868–1943): *Vecā pasaule* iesp. dz. kr. *Zem vakara zvaigznes*, 1942; turpat ievietoti vēl soneti *Nākošām audzēm* un *Vēlie uguņi*.

Auseklis (1850–1879): *Laulības pārkāpēja* ņemta no J. Lapiņa red. A. rakstu izlases; piez.: *Jāņa ev.*, 8.

Austriņš Antons (1884–1934): *Valmieras sonets* iesp. dz. kr. *Klusuma gaviles*, 1921, kur atrodami 3 soneti ar kopēju virsrakstu.

Bārda Antons (1891): *Peldētāja* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Bārda Fricis (1880–1919): *Vakars* iesp. dz. kr. *Zemes dēls*. B. rakstījis nedaudzus variētus sonetus.

Baumane Alija (1899–1941): *Lielpilsēta* iesp. *Daugavā*, 1930.

Bērziņš Ludis (1870): *Sonets* iesp. *Tēvzemē*, 1947.

Birkerts Antons (1876): *Augusta vakars uz laukiem* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Blaus Pēteris (1856–1930): Sonetu vainadziņa *Tev* pirmiesp. T. Zeiferta *Jaunajā ražā* I, 1898. Atkārtoti iespiedumi dz. kr. *Asnu mēnesis*, 1912, un ant. *Dzeja*, 1921.

Brigadere Anna (1861–1933): *Rudens parkā* iesp. *Dzejās*, 1913. Soneti atrodami arī pārējās lirikas grāmatās; B. laikam pirmā mūsu lirikā sākusi lietot angļu soneta formu (līdztekus renesanses un franču tipa sonetiem).

Brīvzemnieks Fricis (1846–1907): *Tautas ozoliem* iesp. ant. *Dzeja*, 1921.

Cedriņš Vilis (1914–1946): *Piemineklis* iesp. ant. *Cerību zeme*, 1945.

Čuibe Mirdza (1917): *Ķirmji* iesp. *L. Ziņās*, 1947.

Dagda Anna (1915): *Tones portretam Annai* iesp. žurn. *Ceļa zīmes*, 1954. (Dz. kr. *Līdzības*, 1950, iesp. sonets *Uz manām krūtīm bite uzlaidās*).

Dāle Austra (1892): *Latvijai* iesp. ant. *Dzeja*, 1921.

Dāle Karola (1905): *Vētra* iesp. žurn. *Ceļš*, 1947.

Dambergs Valdemārs (1886): *Alkst mana dvēsele pēc tavas* iesp. ant. *Svētnīca*, 1925. (D. lirikas grāmātas ar citiem sonetu tekstiem nav bijušas pieejamas.)

Dāvids Valts (1890): *Vincents van Gogs* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Dzelzītis Kārlis (1892): *Ardievas Tirolei* iesp. *Latvju žurnālā*, 1953.

Dziesma Fricis (1906): *Saimnieka aizbraukšana* iesp. dz. kr. *Dzīvei draugos*, 1947 (ciklā *Uz ceļiem noliektie*).

Dziļleja Kārlis (1891): Sonetu vainags *Kaps kalnā*, no kuŗa šeit ievietota maģistrāle, iesp. žurn. *Laiks*, 1948, un *Poētikā*, 1949.

Eglītis Andrejs (1912): Viņa renesanses un angļu tipa soneti iesp. dz. kr. *Uz vairoga*, 1947 (12 teksti), vairākos periodiskos izdevumos un antoloģijās.

Eglītis Anšlavs (1906): *Tēvam* iesp. žurn. *Ceļa Zīmes*, 1949.

Eglītis Viktors (1877–1945): Viņa daudzie soneti, sonetu cikli un poēmas atrodamas vairākos dz. krājumos; šeit ievietotais sonets bez virsraksta (*No kā es iedvesmēts*) ņemts no V. Damberga *Sarakstīšanās ar Ed. Virzu un V. Eglīti*, 1954. (E. sonetu grāmatas nav bijušas pieejamas.)

Eliāss Kārlis (1899): *Madonna zem liepām* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Ērmanis Pēteris (1893): *Andreja Pumpura šķiršanās* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Ezeriņš Jānis (1891–1924): *Pie Raiņa ģīmetnes* iesp. kop r. IV, 1955.

Francis Alfonss (1905): *Meža cirtējs* iesp. žurn. *Sējējs*, 1936.

Freimanis Dzintars (1925): *Latvietim* iesp. dz. kr. *Domas krēslas stundā*, 1950 (pavisam 6 Šekspīra tipa soneti).

Frīdenberģis-Mieriņš Jānis (1869–1894): *Draugam* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Gāle Rita (1925): *Pārcietušais* iesp. žurn. *Laiks*, 1948. (Sonetu cikls *Trijezere* iesp. *Latvju žurnālā*, 1954.)

Galeniece Rasma (1917): *Augstā saule* iesp. žurn. *Sauksme*, 1946.

Grēviņš Valdis (1895): *Nāves brauciens* no sonetu cikla Gribojedova, Puškina, Ļermontova piemiņai, iesp. dz. kr. *Lapas lido, lapas skan*, 1946.

Gulbis Frīdrichs (1894): *Sonets* iesp. ant. *Dzīvā dzeja*, 1955.

Iksens Andrejs (1888): *18. novembrī* iesp. ant. *Dzeja*, 1921.

Irbe Andrejs (1924): *Zaļais akvarelis* iesp. *Latvijā*, 1950.

Janševskis Jēkabs (1865–1931): *Lielupe* iesp. ant. *Dzeja*, 1921.

Jēgens Ojārs (1924): Sonetu vainaga maģistrāle *Nabaga nelabais vai vecais velns* u. c. soneti (kopskaitā 45) iesp. grām. *Trīs autori* (V. Sniķere, O. Jēgens un Dz. Sodums), 1950.

Jēkabsons Kārlis (1879–1945): Viņa soneti lielā skaitā atrodami vairākās lirikas grāmatās, dzeju izlasē (1942) un antoloģijās. *Maiņas gājiens* (ant. *Kurzemes krasts*, 1948) ir laikam viņa pēdējais sonets (datēts 8.4.1945).

Johansons Andrejs (1922): *Mājup* iesp. laikr. *Latviešu Vēstnesis*, 1946.

Kalniņš Nikolajs (1911): *Ragana* iesp. *Laikā*, 1955.

Kalva Paulis (1920): *Vilku apsaukšana* iesp. ant. *Cerību zeme*, 1945.

Kaudzītes Matīss (1848–1926): *Ozoli* iesp. ant. *Dzeja*, 1921.

Kaugars Artūrs (1910): *Vircburgā* iesp. žurn. *Sauksme*, 1947. (Dz. kr. *Mūžīgs ritums*, 1946, iesp. raksturīgs trimdinieka sonets *Šai laikā*.)

Kosa Juris (1878): *Sekluma zvejnieks* iesp. *Latv. preses biedrības gada grāmatā*, 1937.

Krauja Herta (1900): *Posta vara* iesp. dz. kr. *Pīlādža oga*, 1948. K. soneti iespiesti arī trimdas periodikā.

Kronberga Lija (1918): *Frančeska un Paolo* iesp. žurn. *Daugava*, 1947.

Krūmiņš Hugo (1901): *Nakts uzlidojums* iesp. *Latviešu gada grāmatā* 1950.gadam.

Krūza Kārlis (1884): Viņa soneti sakopoti dz. kr. *Skaidrie strauti* (1924). bez tam tie iespiesti arī periodikā un uzņemti vairākās antoloģijās.

Kurcijs Andrejs (1884): *Gaitā* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Ķezbere Elza (1911): Viņas renesanses un angļu tipa soneti iesp. dz. kr. *Krēslainie spoguļi* (1949), *Illūzijas* (1950) un periodikā; daži no tiem rakstīti interesantās variācijās.

Laicēns Linards (1883): *Juris Alunāns*, pirmā latvju sonetista cildinājums, iesp. dz. kr. *Karavāne* (1920). Sonets sacerēts 1916. gadā.

Lazda Zinaīda (1902): *Jaunā bēgle* iesp. žurn. *Ceļš*, 1948.

Lesiņš Knuts (1909): *Soneta rakstā* iesp. *Latvijā*, 1948.

Līgotņu Jēkabs (1874): *Jelgava* iesp. ant. *Dzimtene liesmās*, 1946.

Medaine Velta (1919–1939): *Tev* iesp. *Daugavā*, 1937.

Medenis Jānis (1903): Viņa daudzie soneti iespiesti vairākos dz. krājumos. J. Rudzīša sakopotajā M. lirikas izlasē *Miķelnīcas* (1952) atrodams 51 sonets. M. sevišķi iemīļojis sonetus ar kodu: *Miķelnīcās* vien ir 24 šādi soneti. Prāvs skaits M. sonetu sacerēts, uzturoties Kurzemē līdz tās krišanai krievu okupācijā 1945. g. M. soneti uzņemti arī vairākās antoloģijās.

Mežezers Valdis (1910): *Trimdiniekam* iesp. dz. kr. *Trimdas grāmata*, 1947, kur atrodami 16 soneti (15 franču tipa un 1 Šekspīra sonets).

Mora Valda (1902): *Divdesmitajam gadsimtam* iesp. žurn. *Ceļš*, 1948.

Murāns Francis (1915): *Vokorā* iesp. dz. kr. *Ilgu zeme*, 1946 (latgaļu izloksnē).

Niedra Aīda (1899): *Rudens* iesp. *Latvijā*, 1948.

Nigella-Ella Adamoviča (1883–1951) ir pazīstamā Šekspīra sonetu atdzejotāja Fr. Adamoviča dzīves biedre; vairāki viņas soneti iesp. žurn. *Daugava* (1928–1930); *Tev* iesp. *Daugavā*, 1930.

Patvaldnieks Eduards (1901): *Mātei tālumā* iesp. *Laikā*, 1951. Vairāki viņa soneti iesp. dz. kr. *Mirkļu melodijas* (1928) un periodikā.

Pelēcis Valentīns (1908): *Pusnakts rēgs* iesp. ant. *Sāpes un cerības*, 1947. Tas ir raksturīgs Kolridža tipa soneta variants ar iestarpinājumiem resp. ar simmetriski atkārtotu kodu.

Plensners Aleksandrs (1892): *Pēdējais brauciens* iesp. *L. Ziņās*, 1947.

Plūdonis Vilis (1874–1940): Poēma *Divas pasaules* (1899) sacerēta variēta soneta posmos. Mūža beigās P. pievērsies sonetam arī lirikā. *Sirmgalvja dziesma svešumā* iesp. *Daiļdarbu izlasē*, 1952.

Rabācs Kārlis (1902): *Vajātājs* iesp. žurn. *Ceļa zīmes*, 1953. R. soneti izkaisīti periodikā, st. c. laikr. *Rīts* iesp. kāda sonetu vainaga fragmenti (*Trimdas rakstnieku* II bibliogr.).

Rainis Jānis (1865–1929): Vienīgais sonets dialoga formā bez virsraksta (*Lūk, padre*) atrodams dz. kr. *Addio bella* (1920). J. Rudzītis apcerējumā par Raiņa ritmiem (*Ceļa Zīmēs*, 1954–1955), šķiet, izsaka nepamatotas domas, it kā tas varētu būt kāda nezināma teksta atdzejojums. Tradicionālā soneta vietā R. radījis savu saīsināto sonetu jeb sonetīnu.

Raisters Ēriks (1905): *Pineberga* no cikla *Ziemeļu soneti*, iesp. žurn. *Sauksme*, 1948.

Rozītis Pāvils (1889–1937): Viņa daudzie soneti atrodami dz. kr. *Skanošais laiks*, *Zobens un līlija*, *Mans korāns*, *Pie akas*, *Sarunas*, kas pārspiesti R. kop. rakstos. Par sonetu *Tu* (*Sarunas*, 1936) rec. V. Cedriņš (*Sējējs*, 1937) izteicies, ka tas ir „labākais un valdonīgākais, ko R. radījis šinī formā".

Saulītis Brūno (1922): *Draugam* iesp. dz. kr. *Pret rītu*, 1943, kur atrodami 10 rēgulāri soneti jambā (viens no tiem ar kodu).

Skuja Marta (Valērija Galvanovska-Mundura, 1915): *Vēja auros* iesp. ant. *Latgaļu dziesminieki*, 1954. Latgaļu lirikā viņa ir ražīga sonetiste, st. c. sacerējusi arī sonetu oktāvu *Visvalža gals*.

Skujeniece Biruta (1888–1931): *Atmiņu klētī* iesp. dz. kr. *Staru spārni pār dūmainu upurtrauku* (1925) un ant. *Latvju lirika* (1934). S. rakstījusi arī citus sonetus ar raksturīgiem „pārkāpieniem".

Sniķere Velta (1920): Sonets bez virsraksta (*Nu jūsu smaidā atteikšanās cita*) iesp. dz. kr. *Trīs autori*, 1950.

Sodums Dzintars (1922): *Sonets savam laikam* iesp. dz. kr. *Trīs autori*, 1950, kur atrodami 3 viņa soneti.

Spoģis Alberts (1924): *Sarkanās dzirnavas* iesp. ant. *Latgaļu dziesminieki*, 1954.

Stērste Elza (1885): *Dzejniekam* iesp. dz. kr. *Mezgloti pavedieni*, 1934. (Citi S. sonetu teksti nav bijuši pieejami.)

Straubergs Kārlis (1890): *Neāpole* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Strēlerte Veronika (1912): Viņas daudzie soneti iesp. vairākās lirikas grāmatās un uzņemti antoloģijās. Sonetu formai S. dažkārt meklējusi interesantas variācijas: tā *Kaislība* ir t.s. sonetese, bet *Atgriešanās* – Kolridža tipa simmetriskais sonets 2 posmos.

Students Kārlis (1892–1947): *Sonets* iesp. *Daugavā*, 1928.

Sudrabkalns Jānis (1894): Latvijas neatkarības pirmajos gados S. piederēja pie ievērojamākajiem sonetistiem; īpaši ar sonetu vainagu *Iesvaidījums* (*Spārnotā armāda*, 1920) viņš nav noklusējams latvju soneta vesturē. *Kamene* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Štrāls Kārlis (1880): Sonetu vainaga pirmiespiedums žurn. *Zalktis*, 1908; tas ievietots dz. kr. *Zirnekļa tīklā* (1910), kur iespiesti arī citi soneti. Tie atrodami arī periodikā. *Sonets* ņemts no ant. *Dzīvā dzeja*, 1955.

Švābe Arveds (1888): Viņa soneti, kopskaitā 59, sakopoti dz. kr. *Bargā laikā*, 1947: 37 itaļu-franču, 8 Spensera, 14 Šekspīra tipa soneti (2 no tiem trochajā). Pēc tam vēl soneti iespiesti periodikā. *Ceļa maize* un *Gaisma* iesp. dz. kr. *Bargā laika*, *Ars amandi* – žurn. *Ceļa Zīmes*, 1950.

Tauns Linards (1922): *Kuģu kapsēta* iesp. laikr. *Jaunais Apskats*, 1955.

Toma Velta (1912): *Tauta bez vārda* un *Mums būt!* iesp. dz. kr. *Latviešu sieva*, 1946, kur ievietoti 18 renesanses un 3 angļu tipa soneti, st. c. 4 sonetu cikls *Sēlietes dziesmas*.

Tomsons Teodors (1909): *Rudenīgs vakars* iesp. dz. kr. *Salta elpa*, 1947.

Tūters Edvarts (1893): *Sonets* iesp. žurn. *Latvju sieviete*, 1952.

Urnežus Marija (1907): *Aiziešana* iesp. žurn. *Laikmets*, 1953.

Veselis Jānis (1896): *Nakts* iesp. dz. kr. *Staru būda*, 1947. Daži soneti iesp. arī dz. kr. *Dzīves vainagi*, 1942.

Vīksna Ingrīda (1920): *Šķiršanās* iesp. dz. kr. *Es saku paldies*, 1955, kur ievietoti 4 soneti.

Virza Edvarts (1883–1940): Visās V. lirikas grāmatās, sakot ar *Biķeri* (1908) un beidzot ar *Pēdējām dzejām* (1942), iesp. ap 80 sonetu (J. Rudzīša izlasē *Laikmets un lira*, 1949, atrodami 49 teksti). Visi V. soneti rakstīti jambā, rēgulārā kompozicijā. *Dzejās un poēmās* (1933) iesp. 12 sonetu cikls *Grieķu dieviem.*

Zāle Klāra (1911): *Tu vārtus atvēri* iesp. žurn. *Sauksme*, 1947.

Zālīte Elīna (1899–1955): *Priede* iesp. dz. kr. *Sila ziedi*, 1937.

Zeiferts Teodors (1865–1929): *Sonets* iesp. ant. *Dzeja*, 1921.

Zeltiņš Teodors (1914): *Rīgas rīts* iesp. dz. kr. *Nakts uguņi*, 1953, kur atrodami 17 soneti (14 jambā, 2 trochajā, 1 amfibrachā).

Zirnītis Edmunds (1911): *Pavasarīgs sonets* (daktilā) iesp. Kanadas *Latvijā*, 1955. Vairāki Z. soneti izkaisīti trimdas periodikā, st. c. *Pēdējā nakts* (3 soneti) žurn. *Tilts*. 1955.

LATVJU SONETĪNS 60 GADOS

J. Raiņa nodibinātā saīsinātā soneta jeb sonetīna formu iecienījuši vairāki sonetisti; bez tam vienu sonetīna tekstu sniedzis A. Čaks, kas tradicionālos sonetus nav rakstījis.

Čaks Aleksandrs (1902–1950): *Priekšpilsētas meitene* iesp. ant. *Latvju lirika*, 1934.

Dziesma Fricis (1906): *Skūpsta visspēcība* iesp. dz. kr. *Pavasaŗa vārtos*, 1933.

Dziļleja Kārlis (1891): Sonetīnu vainags *Kad manis nebūs vairs* iesp. žurn. *Ceļš*, 1948. Bez tam D. sonetīni iesp. dz. kr. *Tālos ceļos* (1947) un periodikā.

Eglītis Andrejs (1912): *Kurzemes krišana* un *Šīs dienas pieminiet* iesp. dz. kr. *Uz vairoga*, 1947.

Freimanis Dzintars (1925): *Domas krēslas stundā* – sonetīnu vainaga maģistrāle, iesp. dz. kr. *Domas krēslas stundā*, 1950.

Jēgens Ojārs (1924): *Ezis un zaķis* iesp. *L.Vārdā*, 1955.

Jēkabsons Kārlis (1879–1945): *Maigais brīnums* un *Virs zemes* iesp. Lirikā II, 1942.

Kaugars Artūrs (1910): *Eiropa* iesp. dz. kr. *Mūžīgs ritums*, 1946. Dzejolis sastāv no 2 posmiem, kas rakstīti tieši J. Raiņa sonetīna kompozicijā (tikai bez rindu sadalījuma pantos). Tāpat rakstīts dzejolis *Laukakmens* (4 posmos).

Ķezbere Elza (1911): *Gladiolas zied* iesp. dz. kr. *Illūzijas*, 1950.

Medenis Jānis (1903): *Atbalss* iesp. *Kar.*, 1956.

Patvaldnieks Eduards (1901): *Nāve pie Daugavas* iesp. žurn. *Sauksme*, 1947; vairāki P. sonetīni atrodami dz. kr. *Mirkļu melodijas*, 1928, kā arī trimdas periodikā.

Rainis Jānis (1865–1929): *Kalnā kāpējs* sacerēts vācu val. 1897, pirmiesp. *Mājas Viesa Mēnešrakstā*, 1900, pēc tam *Tālajās noskaņās*, 1903. Pēc Aspazijas ziņām, tas ir šīs dzejas formas pirmveids. *Jau ilgus gadus* iesp. gr. *Addio bella* (1920) kā Dagdas atvadu vārdi, dodoties no Šveices atpakaļ uz dzimteni. *Tūkstošziedis* iespiests grāmatā *Čūsku vārdi* (1920). Pētījot R. dzejas formu, konstatējams, ka viņš sev atradis vēl koncentrētāku un bieži lietotu kompoziciju (3–2–1 rindu sabalsojumā), kas savukārt uzskatāms par sonetīna paveidu, uz ko norādījis J. Rudzītis apcerējumā par R. ritmiem (*Ceļa Zīmes*, 1954–1955).

Saulītis Brūno (1922): *Jaunībai* – sonetīnu vainaga maģistrāle, iesp. dz. kr. *Pret rītu*, 1943.

Sodums Dzintars (1922): *Kas tukšās runās dzimis* iesp. *Latvijā* nr. 176, Buenos Airesā 1953.

CITTAUTU SONETI LATVJU DZEJĀ

No lielā daudzuma cittautu sonetistu atdzejotiem darbiem šinī izdevumā iespējams sniegt tikai nedaudzus *paraugus*, savācot tos no trimdas apstākļos pieejamiem avotiem. Tas šķiet nepieciešams, lai illustrētu *latvju soneta attīstību saistībā ar soneta vēsturi pasaules literātūrā*. Šinī izlasē uzņemti cittautu autori (pēc alfabēta):

Baļmonts Konstantīns (1867–1943): *Soneta slavinājums* K. Dziļlejas atdzejojumā (*Meistarsonets*, žurn. *Ceļš*, 1948).

Bellé (*du Bellay*) Joachīms (1522–1560): *Žēlabas* K. Dziļlejas atdzejojumā (*Meistarsonets*, žurn. *Ceļš*, 1948).

Bodlērs Šarls (1821–1867): *Apmātība* V. Strēlertes atdzejojumā (*Daugava*, 1947). Bodlēra sonetus atdzejojis vēl Ed. Virza (*Franču lirika XIX g. s.*, 1921), J. Akurāters (*Daugava*, 1928) u. c.

Brūks (*Brook*) Ruperts (1887–1915): *Kaŗavīrs* A. Švābes atdzejojumā (*Jaunais Vārds*, 1946) ņemts no I pasaules kaŗā kritušā angļu dzejnieka sonetu grāmatas *1914. gads*.

Dante Aligjēri (*Alighieri*, 1265–1321): *Beatričei* – XXVI sonets no *Vita nuova*, atdzejojusi Emīlija Šnikvalde (*Sējējs*, 1937). Dažus Dantes sonetus atdzejojis arī Rich. Rudzītis (*Svētnīca*, 1925), K. Dziļleja (*Meistarsonets*, žurn. *Ceļš*, 1948, arī K. Kārkliņa *Cittautu lit. vēsturē* I, 1948) u. c.

Petrarka Frančesko (1304–1374): *Madonnai Laurai* Laimas Akurāteres atdzejojumā (*Soneti madonnai Laurai*, 1937, 25 atdzejoti teksti). Petrarkas sonetus atdzejojis vēl Rich. Rudzītis (*Svētnīcā*, 1925) u.c.

Puškins Aleksandrs (1799–1837): *Dzejniekam* J. Ezeriņa atdzejojumā (J. Ezeriņa kop. r. V, 1955). Puškina sonetus vēl atdzejojis K. Krūza (*Puškina dzejas*, 1929) u. c.

Rikerts (*Rückert*) Frīdrichs (1788–1857): *Sonets ar ragiem* ir viens no R. »bruņotajiem sonetiem«, ko atdzejojis J. Alunāns savās *Dziesmiņās* (1856), kur atrodami vēl tā paša laikmeta vācu sonetista G. Hērvēga atdzejojumi. Viens no R. »bruņotajiem sonetiem« iesp. arī K. Dziļlejas atdzejojumā (*Meistarsonets*, žurn. *Ceļš*, 1948).

Rilke René (*Rainer*) Marija (1875–1926): *Sonets Orfejam* Veltas Sniķeres atdzejojumā iesp. *Latviešu almanachā*, 1954.

Spensers Edmunds (1552–1599): *Krustcelēs* K. Dziļlejas atdzejojumā (*Meistarsonets*, žurn. *Ceļš*, 1948, un *Poētikā*, 1949.)

Šekspīrs Viljems (1564–1616): *Sonets* Fr. Adamoviča atdzejojumā iesp. *Daugavā*, 1928 (5 tekstu atdzejojumi). Š. sonetus vēl atdzejojuši Rich. Rudzītis (*Svētnīca*, 1925), Laima Akurātere (*Sējējs*, 1939), K. Dziļleja (*Meistarsonets*, žurn. *Ceļš*, 1948) u. c.

LATVJU SONETS UN SONETĪNS PASAULES LIRIKĀ

Latvju soneti, iekļūdami lielo tautu lirikas antoloģijās u. c. izdevumos, darījuši pazīstamus pasaules lirikā redzamākos latvju sonetistus, sākot ar Juri Alunānu un beidzot ar jaunākā laikmeta liriķiem. Gan arī šinī nodaļā jāaprobežojas tikai ar nedaudziem *paraugiem*.

Alunāns Juris (1832–1864): *Der Morgen* K. T. Buša atdzejojumā iesp. ant. *Sonette der Völker*, 1954. (Turpat atrodami Ed. Virzas, K. Krūzas un J. Medeņa sonetu atdzejojumi).

Brigadere Anna (1861–1933): *Sonnet* Elzas Stērstes atdzejojumā (diemžēl, bez atskaņām) iesp. ant. *Poèmes lettons*, 1931.

Krūza Kārlis (1884): *Die Sterneau* K. T. Buša atdzejojumā iesp. ant. *Sonette der Völker*, 1954.

Strēlerte Veronika (1912): *Sign Sinister* J. A. Burtnieka atdzejojumā iesp. ant. *Latvian Poetry*, 1946.

Švābe Arveds (1888): *Chan und Pan* Elfrīdes Ekardes-Skalbergas atdzejojumā iesp. laikr. *Die Tat*, 1953.

Virza Ed. (1883–1940): *La sera* itaļu dzejn. Etore Seras (*Ettore Serra*) atdzejojumā iesp. ant. *Poeti lettoni contemporanei*, 1946.

J. Raiņa *sonetīns* arī iekļuvis pasaules lirikā, pie kam *Kalnā kāpējs* līdz šim jau vismaz septiņkārtīgi atdzejots:

Antologia poezji łotewskiej (1938) tas iesp. poļu dzejn. Staņislava Čerņika atdzejojumā.

Poeti lettoni contemporanei (1946) tas iesp. itaļu dzejn. Etore Seras atdzejojumā.

Ar virsrakstu *The Climber* tas iesp. V. Metjūsa atdzejojumā žurn. *The New Word*, 1946.

Ar virsrakstu *The Mountaineer* tas iesp. J. A. Burtnieka atdzejojumā ant. *Latvian Poetry*, 1946. Ar dažiem teksta labojumiem tas atkārtots J. Andrupa un V. Kalves gr. *Latvian Literature*, 1954.

Ar virsr. *Der Bergsteiger* tas ievietots G. de Boklēra (*Gotthard de Beauclair*) atdzejojumā Zentas Mauriņas gr. *Denn das Wagnis ist schön*, 1953.

Krievu valodā V. Bugajevska atdzejojumā tas iesp. J. Raiņa *rakstu izlases* I sēj., 1955.

Zviedriskais teksts (bez virsraksta), M. Kasalta atdzejojumā, iesp. laikrakstā *Afton Tidningen*, 1956. g. 15. jūlijā (ar virsr. *Två lettiska romantiker*).

Nobeidzot bibliografiskās piezīmes, autors lūdz atvainot par neizbēgamām kļūdām, kādas būtu ieviesušās sonetu tekstos un bibliografiskos datos, jo materiāli šim izdevumam vākti, ne vien pašrocīgi izdarot norakstus, bet arī sarakstes ceļā ar laipniem izpalīgiem tālajos kontinentos, tādā kārtā paša acīm neredzot tekstu iespiedumus. Taču arī trimdas apstākļos šai grāmatai vajadzēja rasties, lai atzīmētu latvju soneta un līdz ar to latvju mākslas dzejas 100 gadu gaŗo attīstības posmu.

Šī ir trimdas grāmata – trimdiniekiem!

SATURS

LATVJU SONETS VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBĀ 5

I. *Soneta vēsture* 7
II. *Sonets latvju dzejā* 13
III. *Sonetīns* 22
IV. *Latvju sonets un cittautu dzeja* 25
Literātūra 29

LATVJU SONETS 100 GADOS 31

J. Alunāns: Neredzīgajam Indriķim 35
Rīts 35
Lienas acis 36
Fr. Brīvzemnieks: Tautas ozoliem 36
Kaudzītes Matīss: Ozoli 37
Auseklis: Laulības pārkāpēja 37
P. Blaus: Tev (*sonetu vainadziņš*) 38
A. Brigadere: Rudens parkā 45
J. Janševskis: Lielupei 46
J. Rainis: Lūk, padre 46
T. Zeiferts: Sonets 47
Aspazija: Vecā pasaule 47
J. Frīdenberģis-Mieriņš: Draugam 48
L. Bērziņš: Sonets 48
Līgotņu Jēkabs: Jelgava 49
V. Plūdonis: Sirmgalvja dziesma svešumā 49
J. Akurāters: Kurzeme 50
Kareivis 50
A. Birkerts: Augusta vakars uz laukiem 51
V. Eglītis: No kā es iedvesmēts 51
J. Kosa: Sekluma zvejnieks 52
K. Jēkabsons: Prometeja gaitnieks 52
Drebošā dvēsele 53
Maiņas gājiens 53

Fr. Bārda: Vakars 54
K. Štrāls: Sonets 54
L. Laicēns: Juris Alunāns 55
Nigella (Ella Adamoviča): Tev 55
Ed. Virza: Vakars 56
Siena vezumi 56
Baigā vasara 57
A. Austriņš: Valmieras sonets 57
K. Krūza: Baltas drānas 58
Svešās sētās 58
A. Kurcijs: Gaita 59
E. Stērste: Dzejniekam 59
V. Dambergs: Alkst mana dvēsele pēc tavas 60
A. Iksens: 18. Novembrī 60
B. Skujeniece: Atmiņu klētī 61
A. Švābe: Ceļa maize 61
Gaisma 62
Ars amandi 62
P. Rozītis: Tu 63
Peldētāja 63
Iet pāžs kā garīdznieks 64
V. Dāvids: Vincents van Gogs 64
K. Straubergs: Neāpole 65
Ant. Bārda: Peldētāja 65
K. Dziļleja: Kaps kalnā 66
J. Ezeriņš: Pie Raiņa ģīmetnes 66
Austra Dāle: Latvijai 67
K. Dzelzītis: Ardievas Tirolei 67
A. Plensners: Pēdējais brauciens 68
K. Students: Sonets 68
P. Ērmanis: Andreja Pumpura šķiršanās 69
Ed. Tūters: Sonets 69
Fr. Gulbis: Sonets 70
J. Sudrabkalns: Kamene 70
V. Grēviņš: Nāves brauciens 71
J. Veselis: Nakts 71
A. Baumane: Lielpilsēta 72
K. Eliāss: Madonna zem liepām 72
Aīda Niedra: Rudens 73
E. Zālīte: Priede 73
H. Krauja: Posta vara 74

H. Krūmiņš: Nakts uzlidojums 74
Ed. Patvaldnieks: Mātei tālumā 75
Z. Lazda: Jaunā bēgle 75
V. Mora: Divdesmitajam gadsimtam 76
K. Rabācs: Vajātājs 76
J. Medenis: Aizvestajiem 77
Zāles dvaša 77
P. Aigars: Miestiņš 78
Karola Dāle: Vētra 78
A. Francis: Meža cirtējs 79
Ē. Raisters: Pineberga 79
Fr. Dziesma: Saimnieka aizbraukšana 80
Anšl. Eglītis: Tēvam 80
Ē. Ādamsons: Sonets par vēsturi 81
M. Urnežus: Aiziešana 81
V. Pelēcis: Pusnakts rēgs 82
Knuts Lesiņš: Soneta rakstā 82
T. Tomsons: Rudenīgs vakars 83
A. Kaugars: Vircburgā 83
V. Mežezers: Trimdiniekam 84
N. Kalniņš: Ragana 84
E. Ķezbere: Spēlmanis 85
Nāve un illūzija 85
Vairs acis neraud 86
Kl. Zāle: Tu vārtus atvēri 86
Ed. Zirnītis: Pavasarīgs sonets 87
Andr. Eglītis: Samin mīļās Māŗas sagšu 87
Slēpj šausmās verdzene 88
Piemineklis 88
V. Strēlerte: Sonets 89
Kaislība 89
Atgriešanās 90
V. Toma: Tauta bez vārda 90
Mums būt! 91
V. Cedriņš: Piemineklis 91
T. Zeltiņš: Rīgas rīts 92
Es skatos atpakaļ 92
A. Dagda: Tones portretam Anna 93
Fr. Murāns: Vokorā 93
M. Skuja: Vēja auros 94
M. Čuibe: Ķirmji 94

R. Galeniece: Augstā saule 95
L. Kronberga: Frančeska un Paolo 95
V. Medaine: Tev 96
P. Kalva: Vilku apsaukšana 96
V. Sniķere: Nu jūsu smaidā atteikšanās cita 97
Ingr. Vīksna: Šķiršanās 97
A. Johansons: Mājup 98
B. Saulītis: Draugam 98
Dz. Sodums: Sonets savam laikam 99
L. Tauns: Kuģu kapsēta 99
Andr. Irbe: Zaļgans akvarelis 100
O. Jēgens: Nabaga nelabais vai vecais velns 100
Svētais 101
Alb. Spoģis: Sarkanās dzirnavas 101
Dz. Freimanis: Latvietim 102
Rita Gāle: Pārcietušais 102

LATVJU SONETĪNS 60 GADOS 103

J. Rainis: Kalnā kāpējs 107
Jau ilgus gadus 107
Tūkstošziedis 107
K. Ķēkabsons: Maigais brīnums 108
Virs zemes 108
K. Dziļleja: Reiz manis nebūs vairs 109
Ed. Patvaldnieks: Nāve pie Daugavas 112
A. Čaks: Priekšpilsētas meitene 113
J. Medenis: Atbalss 113
Fr. Dziesma: Skūpsta visspēcība 114
A. Kaugars: Eiropai 114
E. Ķezbere: Gladiolas zied 115
Andr. Eglītis: Kurzemes krišana 115
Šīs dienas pieminiet 116
B. Saulītis: Jaunībai 116
Dz. Sodums: Kas tukšās runās dzimis 117
O. Jēgens: Ezis un zaķis 117
Dz. Freimanis: Domas krēslas stundā 118

CITTAUTU SONETI LATVJU DZEJĀ 119

Dante Aligjēri: Beatričei 123
Fr. Petrarka: Madonnai Laurai 123
J. di Bellé: Žēlabas 124

Ed. Spensers: Krustcelēs 124
V. Šekspīrs: Sonets 125
Fr. Rikerts: Sonets ar ragiem 125
A. Puškins: Dzejniekam 126
Š. Bodlērs: Apmātība 126
K. Baļmonts: Soneta slavinājūms 127
R. M. Rilke: Sonets Orfejam 127
R. Brūks: Kaŗavīrs 128

LATVJU SONETS UN SONETĪNS PASAULES LIRIKĀ 129

J. Alunāns: Der Morgen 133
A. Brigadere: Sonnet 133
Ed. Virza: La sera 134
K. Krūza: Die Sterneau 134
A. Švābe: Chan und Pan 135
V. Strēlerte: Sign Sinister 135
J. Rainis: Der Bergsteiger 136
The Climber 136
Bergstigaren 136

BIBLIOGRAFIJA 137

2ı
LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA
0308046784